

Estudi sobre la

CONVIVÈNCIA ESCOLAR

a l'Educació Secundària
de les Illes Balears

Govern
de les Illes Balears

Estudi sobre la

CONVIVÈNCIA

ESCOLAR

a l'Educació Secundària

de les Illes Balears

Editat per: Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar
Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats

Disseny, maquetació: Disset

Impressió: Solprint

Dipòsit legal: PM/1548/2011

Data: desembre de 2011

S'autoritza la reproducció sempre que n'aparegui la procedència.

Cal entendre el món educatiu com un excel·lent mirall, a escala, de la realitat social que ens pertoca viure. Seria molt fàcil escriure una història del nostre país a partir de l'observació de la realitat a les aules: cada època amara les pràctiques docents amb els seus valors i conflictes (per bé o per mal), de la mateixa manera que cada generació anuncia com exercirà les seves responsabilitats quan encara és jove i està aprenent.

Per això tenen tanta d'importància estudis com el que presentam aquí: perquè ens permeten fer una anàlisi molt completa de l'estat de les coses. No és que l'objectiu principal sigui aquest: al cap i a la fi, en primer lloc ens convoca la necessitat concreta i urgent de diagnosticar el que passa a les aules per millorar-ho en el que calgui i com sigui oportú. Però és interessant llegir les pistes que l'estudi ens ofereix pel que fa a la nostra època.

A les pàgines següents, el lector hi trobarà una panoràmica molt completa de la convivència als nostres centres. Es repassen els comportaments de tots els integrants de la comunitat educativa (alumnes, professionals, familiars...) i el conjunt dels fenòmens que engloba el concepte de convivència. El balanç és, crec, positiu i, alhora, millorable. Però, en tot cas, disposar d'una informació exacta és la primera passa per actuar amb encert. I, en aquest sentit, el document que teniu a les mans és impecable.

Voldria, però, incidir en un aspecte que consider fonamental: la relació absolutament essencial entre la convivència i l'èxit escolar. De l'èxit escolar se'n deriva una millor convivència. L'èxit educatiu consisteix a aconseguir que els alumnes assoleixin un utilatge intel·lectual i cultural que els garanteixi un futur a la mesura del seu talent i una actitud cívica responsable. Si això s'aconsegueix, la convivència a un centre millora inevitablement. Aquesta és la responsabilitat essencial de tots els que treballam en l'educació, i és en aquesta línia que hem d'insistir, sense deixar de facilitar totes les eines que permetin afrontar amb garanties els conflictes que inevitablement continuaran sorgint.

En fi: qualsevol persona interessada en l'educació trobarà en aquestes pàgines informació útil i eficaç sobre el que passa, avui, a les aules. Això és tant com dir que tothom interessat en el nostre futur ha de fer una ullada a l'estudi.

Rafael Àngel Bosch Sans

Conseller d'Educació, Cultura i Universitats

INTRODUCCIÓ	9
Perspectiva integral.....	9
Objectius.....	9
Procediments informàtics per obtenir i procesar la informació.....	10
Estudis estatals preparatoris d'aquesta investigació.....	10
Context i procediment de l'estudi.....	11

PRIMERA PART

1. La qualitat de la convivència.....	13
1.1. Valoració global de la convivència i de cada relació.....	13
1.2. Sentiment de pertinença al centre com a lloc d'aprenentatge.....	18
1.3. Compromís amb el centre i sentiment d'estar "cremat" entre els professors.....	19
1.4. Qualitat de les relacions entre els estudiants i integració social.....	21
1.5. Qualitat de la relació i influència (autoritat) dels professors sobre els alumnes.....	23
1.6. Qualitat de les relacions entre docents.....	26
1.7. El centre com a comunitat.....	27
1.8. La relació entre les famílies i el centre educatiu.....	33

SEGONA PART

2. Obstacles a la convivència.....	39
2.1. Anàlisi global dels obstacles a la convivència.....	39
2.2. L'assetjament i altres formes de violència entre escolars.....	44
2.2.1. Prevalença de l'assetjament: quantes víctimes i quants d'assetjadors es detecten.....	45
2.2.2 Com es posicionen davant un episodi de violència.....	45
2.2.3. Freqüència de participació en diferents situacions de violència.....	46
2.2.4. Característiques de la víctima amb la qual relacionen el procés de arribar a ser-ho.....	53
2.2.5. Gènere i curs dels agressors.....	54
2.3. Disrupció i altres problemes en la interacció dels alumnes amb els professors.....	55
2.3.1. Conductes problemàtiques en els professors.....	55
2.3.2. Conductes problemàtiques en els alumnes.....	59
2.4 Conductes problemàtiques en la interacció de les famílies amb els professors.....	62
2.5. Opinions i actituds que condueixen a la violència.....	63
2.6. Absentisme i altres conductes de risc en els alumnes.....	68

2.7. Obstacles generals a la convivència percebuts pels professors.....	69
2.7.1 Problemes d'adaptació dels professors	69
2.7.2. Problemes dels alumnes i les famílies.....	70
2.7.3. Falta de suport de l'Administració i insuficiència de recursos	71
2.7.4. Problemes en les relacions al centre.....	72
2.7.5. Problemes en l'equip directiu.....	72
2.8. Obstacles a la convivència en les relacions entre estudiants segons el gènere.....	73

TERCERA PART

3. Condicions per construir i millorar la convivència	75
3.1. Construir la convivència des de les classes en qualsevol matèria	75
3.2. Habilitats per construir una convivència de qualitat.....	79
3.3. La construcció activa dels valors d'igualtat i tolerància	81
3.4. Normes de convivència i forma de resoldre els conflictes.....	87
3.5. La col·laboració amb les famílies.....	90
3.6. La eradicació de l'assetjament escolar i la prevenció de tot tipus de violència.....	91
3.7. La disciplina.....	96
3.8. Quines mesures cal fomentar des de la perspectiva dels centres.....	99
3.9. Condicions avaluades pels professors per construir i millorar la convivència	102
3.9.1. Qualitat de les normes de convivència i de les sancions.....	103
3.9.2. Participació dels alumnes en les normes de convivència	103
3.9.3. Prevenció del sexisme i el racisme.....	103
3.9.4. Adaptació educativa a la diversitat.....	105
3.9.5. Utilització de la cooperació, el consens i la cohesió	105
3.9.6. Utilització del debat	106
3.9.7. Ensenyament inclusiu	107
3.9.8. Ensenyament motivador i control de la disrupció dins l'aula.....	107
3.9.9. Percepció d'esforç i interès per l'aprenentatge en els alumnes	108
3.9.10. Ensenyament d'habilitats per construir una convivència de qualitat	109
3.9.11. Mesures per promoure la col·laboració de les famílies	109

ANNEX

La perspectiva de les famílies des d'un enfocament integral de la convivència.....	115
Propostes educatives a partir dels resultats de l'estudi sobre la convivència escolar a l'educació secundària obligatòria a les Illes Balears	156

Perspectiva integral

L'estudi que presentam s'ha fet des d'una perspectiva integral de la convivència amb l'objectiu de conèixer el que està bé i el que necessita millorar, de manera que:

- 1) Avaluï els diferents components de la convivència escolar, incloses les relacions entre estudiants, entre professors i alumnes, entre els professors, amb l'equip directiu i entre les famílies i l'escola.
- 2) Ajudi a avaluar els problemes i objectius que més preocupen la nostra societat, com l'assetjament entre iguals, la indisciplina, la vinculació dels estudiants amb l'escola, el comportament disruptiu, la situació dels professors, la col·laboració amb les famílies i la tolerància o les condicions que afecten el risc de violència de gènere.

Objectius

L'objectiu principal d'aquest estudi, és obtenir un diagnòstic global de la situació actual de la convivència escolar en l'àmbit autonòmic.

D'aquest objectiu general, se'n desprenen quatre objectius de caràcter més específic, relacionats amb la perspectiva integral adoptada:

- 1) Definir criteris i indicadors de la convivència que afavoreixin la comparació dels resultats obtinguts en diferents contextos o estudis.
- 2) Ampliar l'estudi d'indicadors de qualitat de manera que inclogui, a més dels components i els problemes més estudiats –com l'assetjament entre escolars–, altres situacions de fallida de la convivència, i que presti una atenció especial al comportament disruptiu i altres problemes en la interacció entre alumnes i professors.
- 3) Adaptar l'estudi de la convivència i els problemes associats als canvis que s'han produït en els últims anys, com els originats per l'ús de les noves tecnologies.
- 4) Proporcionar als centres instruments per avaluar la convivència fàcils d'aplicar, de corregir i d'interpretar, que els mateixos centres puguin utilitzar per conèixer la pròpia situació, detectar necessitats i avaluar el progrés i l'eficàcia de les mesures destinades a millorar la convivència, sense el cost de temps i diners dels procediments tradicionals, cost que feia pràcticament impossible que els centres poguessin disposar d'una avaluació sistemàtica i repetida de la convivència i dels múltiples components que implica.

Procediments informàtics per obtenir i processar la informació

Els procediments informàtics utilitzats en aquest estudi faciliten la consecució dels objectius exposats anteriorment, ja que tant els alumnes com els professors o els membres dels departaments d'orientació i dels equips directius responen els qüestionaris a través de l'ordinador, amb el respecte a la confidencialitat més estricta (els alumnes a la sala d'ordinadors i els professors des de qualsevol ordinador).

Una vegada definits els indicadors de qualitat i el sistema d'autoavaluació, el processament informàtic dels resultats permetrà a l'equip directiu –mitjançant una clau per garantir la confidencialitat– accedir als resultats del seu centre i interpretar-los des del moment en què els qüestionaris estiguin responats («en temps real»).

Estudis estatals preparatoris d'aquesta investigació

En una primera fase es va dur a terme un estudi pilot a cinc centres educatius d'una primera comunitat autònoma. Els objectius principals eren:

- 1) Comprovar la viabilitat d'utilitzar els procediments informàtics esmentats anteriorment en educació secundària obligatòria per a alumnes, professors i equips directius.
- 2) Seleccionar els elements i les preguntes més adequats per definir els indicadors i reduir el temps de resposta.
- 3) Corregir possibles problemes existents en els procediments utilitzats.

Els resultats obtinguts en aquest estudi pilot van permetre comprovar la viabilitat dels procediments i reduir el temps de resposta dels qüestionaris a menys de la meitat del temps que requerien els qüestionaris elaborats inicialment (50 minuts per als alumnes, 45 per als professors i els membres dels departaments d'orientació i 40 per als equips directius).

En una segona fase s'ha fet un estudi de definició d'indicadors en una segona comunitat autònoma, en condicions semblants a les d'aquest estudi: sense la presència física durant l'avaluació de cap persona aliena al centre educatiu (que sí que era present en l'estudi pilot). En aquesta segona fase, hi van participar una mostra de 22 centres educatius, públics i privats.

Amb els instruments i els indicadors elaborats a partir dels estudis que s'acaben de resumir, el curs 2007-2008 es va iniciar l'estudi de referència en l'àmbit estatal. Pel que fa a les Illes Balears, l'estudi actual s'ha basat en una ampliació de la mostra inicial utilitzada en l'estudi estatal, a fi que els resultats que es descriuen a continuació siguin representatius.

De l'estudi dut a terme a les Illes Balears, se n'ha encarregat un grup de treball constituït amb aquest objectiu per l'equip tècnic de l'ICE, ampliat amb consultors dels departaments de Pedagogia de la UIB. L'estudi estatal es va elaborar sota la direcció tècnica de María José Díaz-Aguado i hi van participar també, com a membres de l'equip investigador, Rosario Martínez Arias i Javier Martín. La coordinació del grup autonòmic, en representació del Ministeri d'Educació, l'ha duta a terme a terme Pedro Uruñuela.

El grup de treball que ha fet l'estudi a les Illes ha partit de les dades aportades per l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar de la Conselleria d'Educació, Cultura i Universitats. El grup s'ha reunit des del març fins al juny de 2009, amb els objectius següents:

- 1) Estudiar els resultats obtinguts en les investigacions anteriors i analitzar i aprovar la proposta d'indicadors de qualitat de la convivència elaborats a partir dels indicadors estatals.
- 2) Revisar les dades dels quatre qüestionaris utilitzats en aquest estudi (per a alumnes, per a professors, per als departaments d'orientació i per als equips directius).
- 3) Elaborar i interpretar les dades.

Convé destacar que les anàlisis presentades s'han fet sobre un total de 18 centres educatius de les Illes Balears on s'imparteixen estudis d'ESO. En conjunt hi han participat 17 directors, 16 departaments d'orientació, 1.369 estudiants dels quatre cursos d'ESO i 368 professors d'aquest nivell. Des d'aquí agraïm la seva col·laboració.

1. La qualitat de la convivència

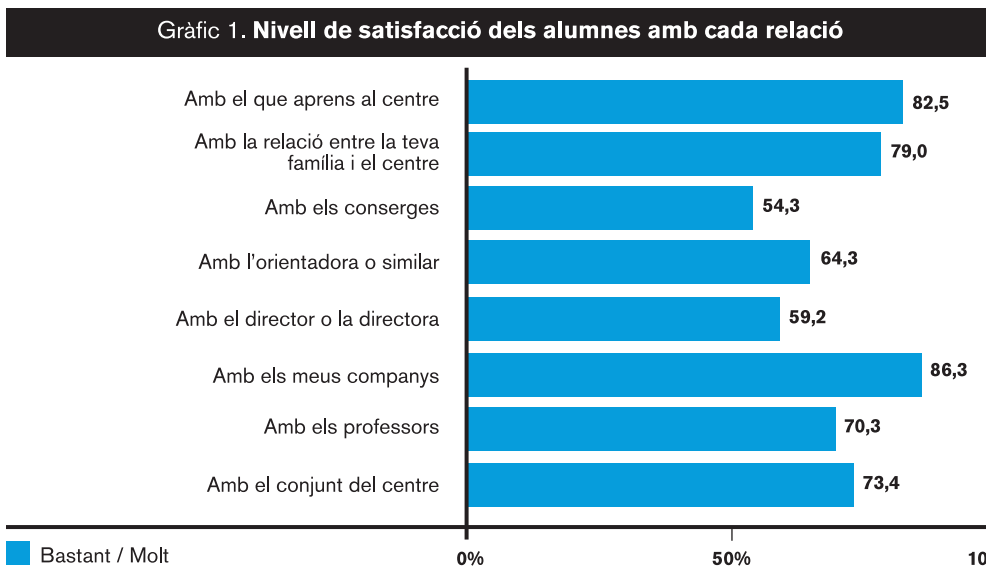
1.1. Valoració global de la convivència i de cada relació

La valoració global de la convivència escolar i de cadascuna de les relacions que la componen és un indicador molt utilitzat en els estudis sobre clima escolar, com en els de l'INCE (2000). Representa una bona síntesi de l'avaluació de la convivència duta a terme pels seus protagonistes, fàcil de comprendre i d'interpretar.

En les quatre taules que es presenten a continuació s'inclouen els resultats sobre la valoració global de la convivència obtinguts a partir de les respostes proporcionades pels quatre col·lectius participants en aquest estudi: alumnes, professors, departaments d'orientació i equips directius. En els gràfics que hi ha després de cada taula s'han sumat els percentatges dels que valoren cada relació en els termes més positius («bastant» i «molt») i més negatius («gens» i «poc»).

Taula 1. Nivell de satisfacció dels alumnes amb cada relació

	Gens	Poc	Bastant	Molt
En aquest centre	4,1%	22,5%	58,7%	14,6%
Amb els professors	3,7%	26,0%	55,2%	15,0%
Amb els meus companys	2,5%	11,2%	39,6%	46,7%
Amb el director o la directora	13,7%	27,1%	41,6%	17,5%
Amb l'orientador, l'orientadora o similar	11,7%	23,9%	47,5%	16,8%
Amb els conserges	16,1%	29,6%	38,8%	15,5%
Amb la relació entre la teva família i el centre	5,0%	16,0%	49,0%	30,0%
Amb el que aprens al centre	4,5%	13,1%	54,5%	28,0%

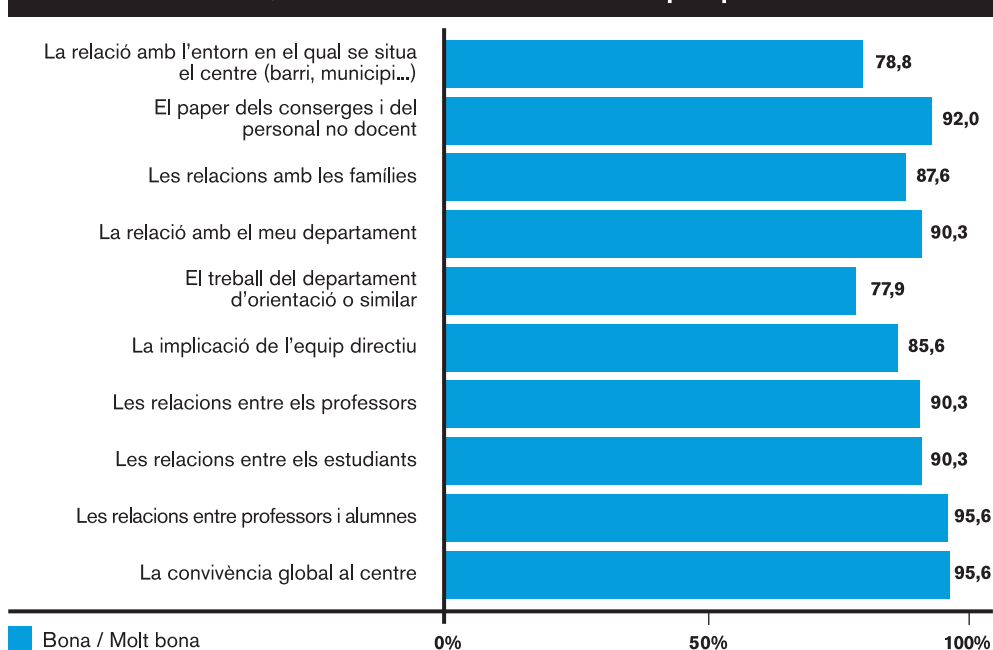
Com pot observar-se en la taula i en el gràfic 1, en totes les relacions sobre les quals es demana, la majoria d'alumnes expressen que estan bastant satisfets o molt satisfets amb la convivència i les relacions que estableixen a l'escola. En el gràfic s'aprecia que els percentatges més elevats respecte del grau de satisfacció es produeixen entorn de les relacions que afecten els alumnes de forma més personal i permanent: més del 80% valoren de manera clarament positiva les relacions amb els companys, el que s'aprèn al centre i la relació entre la família i el centre. Les relacions amb el centre en general i amb els professors se situen en una posició intermèdia (73% i 70%, respectivament), seguida de les relacions que afecten els alumnes de forma més puntual o esporàdica (orientador o similar –64%–, director –59%–, conserges –54%–).

Encara que els percentatges de respostes negatives siguin molt reduïts, no poden ignorar-se, ja que poden indicar problemes als quals cal prestar una atenció especial.

Taula 2. **Qualitat de la convivència avaluada pels professors**

	Dolenta	Regular	Bona	Molt bona
La convivència global al centre		4,4%	80,5%	15,0%
Les relacions entre professors i alumnes		4,4%	80,5%	15,0%
Les relacions entre els estudiants		9,7%	85,8%	4,4%
Les relacions entre els professors	0,9%	8,8%	68,1%	22,1%
La implicació de l'equip directiu	0,9%	13,5%	62,2%	23,4%
El treball del departament d'orientació o similar	1,8%	20,4%	51,3%	26,5%
La relació amb el meu departament		9,7%	46,0%	44,2%
Les relacions amb les famílies	0,9%	11,5%	77,0%	10,6%
El paper de conserges i personal no docent		8,0%	59,3%	32,7%
La relació amb l'entorn on se situa el centre (barri, municipi...)	2,7%	18,6%	62,8%	15,9%

Gràfic 2. **Qualitat de la convivència avaluada pels professors**

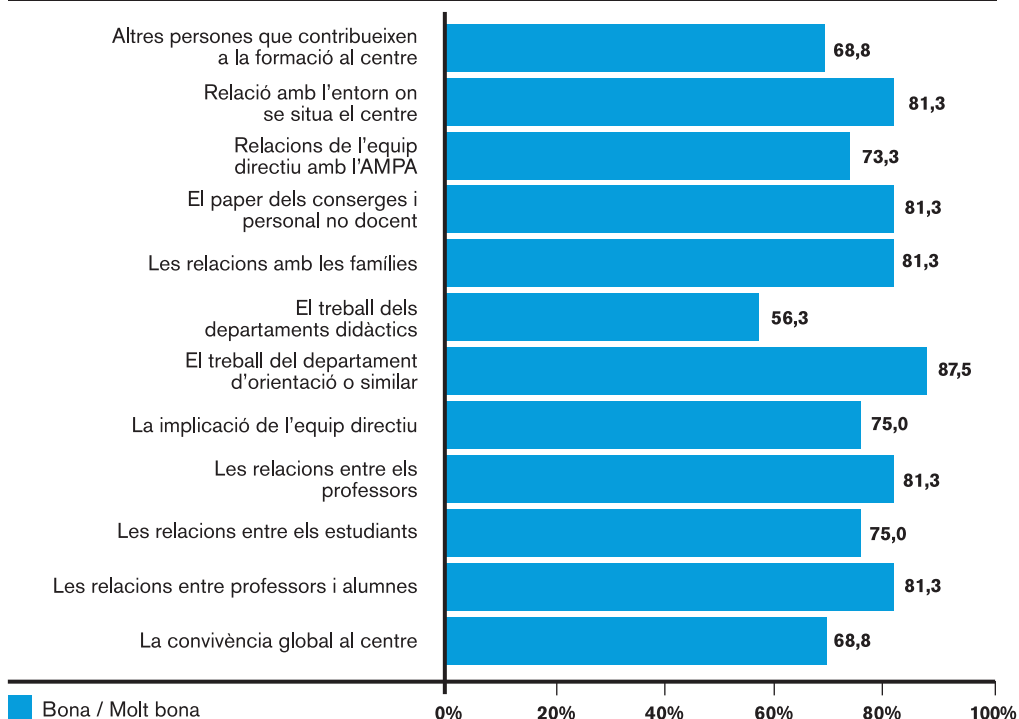

Com pot observar-se en la taula i en el gràfic 2, en totes les qüestions la majoria de professors valora la qualitat de la convivència com a «bona» o «molt bona». En el gràfic s'aprecia que la suma d'aquestes dues respostes clarament positives arriba a percentatges molt elevats, per sobre del 90%, entorn de les relacions amb el propi departament (90%), entre els estudiants (90%), amb conserges i personal no docent (92%), entre els professors (90%), entre professors i alumnes (96%) i la convivència global al centre (96%). La resta de les relacions (implicació de l'equip directiu –86%–, amb les famílies –88%– i amb l'entorn –79%–) també són valorades positivament, amb un percentatge de respostes en aquest sentit igual al 79% o superior.

Els departaments d'orientació també valoren de manera molt positiva la convivència, com es reflecteix en la taula i en el gràfic 3. Un cop sumats els resultats dels que qualifiquen cada relació com a «bona» o «molt bona», destaquen: el paper del mateix departament d'orientació (88%), les relacions amb l'entorn on se situa el centre (81%), la relació amb les famílies (81%), la implicació de l'equip directiu (75%), les relacions entre professors i alumnes (81%) i el paper de conserges i personal no docent (81%). Els percentatges de valoració positiva, encara que són majoritaris, són una mica inferiors respecte de la valoració de la relació amb altres professionals que treballen al centre (69%) i la convivència global (69%). Finalment, els departaments didàctics obtenen un nombre de valoracions positives considerablement inferior (56%).

Taula 3. Qualitat de la convivència segons els departaments d'orientació				
	Dolenta	Regular	Bona	Molt bona
La convivència global al centre		31,3%	62,5%	6,3%
Les relacions entre professors i alumnes		18,8%	75,0%	6,3%
Les relacions entre els estudiants		25,0%	75,0%	
Les relacions entre els professors		18,8%	81,3%	
La implicació de l'equip directiu		25,0%	68,8%	6,3%
El treball del departament d'orientació o similar		12,5%	68,8%	18,8%
El treball dels departaments didàctics	25,0%	18,8%	50,0%	6,3%
Les relacions amb les famílies		18,8%	81,3%	
El paper de conserges i personal no docent		18,8%	81,3%	
Les relacions de l'equip directiu amb l'associació de mares i pares (AMPA)		26,7%	66,7%	6,7%
La relació amb l'entorn on se situa el centre (barri, municipi...)		18,8%	75,0%	6,3%
El paper d'altres persones que contribueixen a la formació al centre (monitors, educadors socials, PTSC)		31,3%	68,8%	

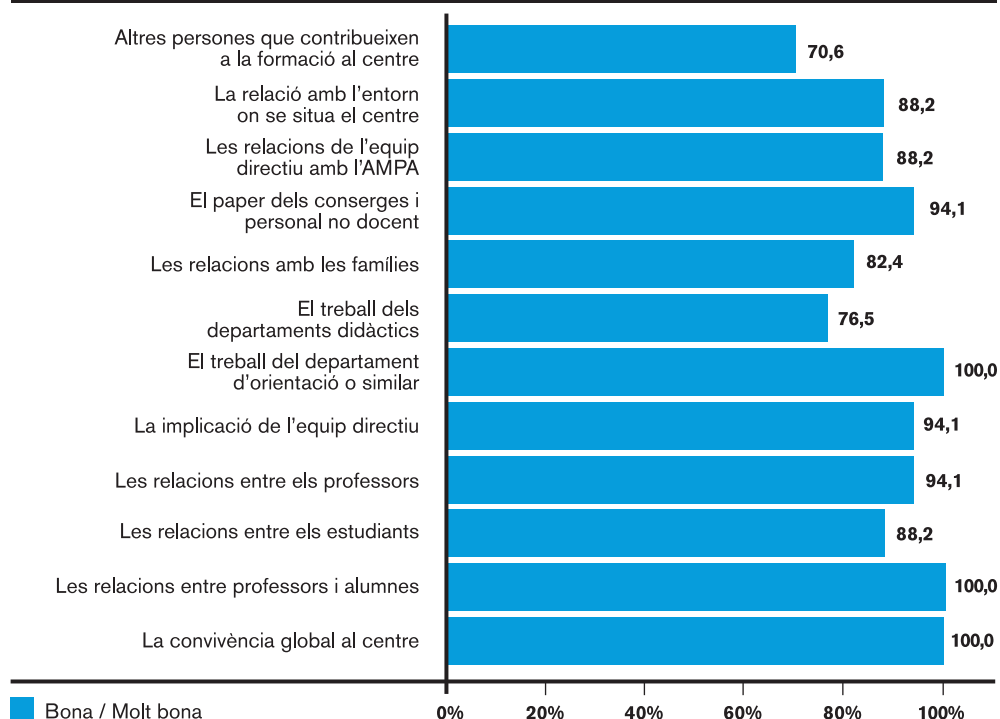
Gràfic 3. Qualitat de la convivència segons els departaments d'orientació

Taula 4. Qualitat de la convivència avaluada per l'equip directiu

	Dolenta	Regular	Bona	Molt bona
La convivència global al centre			100,0%	
Les relacions entre professors i alumnes			94,1%	5,9%
Les relacions entre els estudiants		11,8%	88,2%	
Les relacions entre els professors		5,9%	76,5%	17,6%
La implicació de l'equip directiu		5,9%	64,7%	29,4%
El treball del departament d'orientació o similar			82,4%	17,6%
El treball dels departaments didàctics		23,5%	76,5%	
Les relacions amb les famílies		17,6%	82,4%	
El paper de conserges i personal no docent		5,9%	88,2%	5,9%
Les relacions de l'equip directiu amb l'AMPA		11,8%	70,6%	17,6%
La relació amb l'entorn on se situa el centre (barri, municipi...)		11,8%	88,2%	
El paper d'altres persones que contribueixen a la formació al centre (monitors, educadors socials, PTSC)		29,4%	64,7%	5,9%

Gràfic 4. Qualitat de la convivència avaluada per l'equip directiu

Com pot observar-se en la taula i en el gràfic 4, els equips directius també valoren molt positivament la convivència en totes les relacions per les quals es demana. En considerar la suma dels que qualifiquen cada relació com a «bona» o «molt bona», destaquen: la implicació de l'equip directiu (94%), les relacions entre els professors (94%), els conserges i la resta del personal no docent (94%), el treball dels departaments d'orientació (100%), la convivència global al centre (100%), les relacions entre professors i alumnes (100%) i les relacions entre els estudiants (88%). Entre les relacions que concentren un percentatge més elevat de valoracions crítiques (encara que sempre minoritàries), cal destacar: el treball dels departaments didàctics, valorat en general positivament (per un 76% –un 62,1% el valorava positivament en l'estudi estatal–); també obtenen valoracions positives més reduïdes les altres persones que col·laboren als centres (71%), o les relacions amb les famílies (82%).

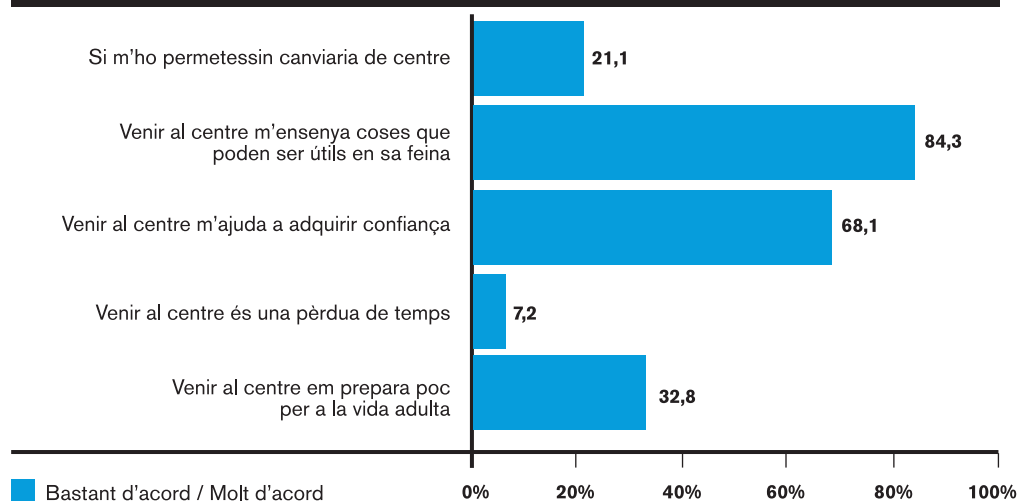
1.2. Sentiment de pertinença al centre com a lloc d'aprenentatge

En la taula 5 es presenten les valoracions que els estudiants proporcionen dels seus centres educatius com a llocs d'aprenentatge. Les quatre primeres preguntes són similars a les incloses en l'estudi PISA 2006.

Taula 5. Sentiment de pertinença dels alumnes al centre com a lloc d'aprenentatge

	Gens d'acord	Poc d'acord	Bastant d'acord	Molt d'acord
Venir al centre em prepara poc per a la vida adulta	39,5%	27,7%	20,4%	12,4%
Venir al centre és una pèrdua de temps	67,4%	25,4%	4,6%	2,6%
Venir al centre m'ajuda a adquirir confiança en mi mateix per prendre decisions	8,6%	23,3%	44,8%	23,4%
Venir al centre m'ensenya coses que poden ser útils en una feina	3,5%	12,2%	40,5%	43,8%
Si m'ho permetessin canviaria de centre	52,6%	26,2%	9,0%	12,1%

Gràfic 5. Sentiment de pertinença dels alumnes al centre com a lloc d'aprenentatge

Com pot observar-se en la taula i en el gràfic 5, la immensa majoria d'alumnes està molt d'acord o bastant d'acord amb el fet que «Venir al centre ensenya coses que poden ser útils en una feina» (84%) i discrepa clarament de les frases expressades en termes negatius; manifesta, per tant, la seva convicció que l'escola prepara per a la vida adulta i no és una pèrdua de temps. Tot i que són molt minoritàries, també convé parlar esment en el percentatge de respostes que s'orienten en sentit negatiu, entre les quals cal destacar que el 21% dels alumnes està bastant d'acord o molt d'acord amb el fet que si li ho permetessin canviaria de centre (15,8% en l'estudi estatal) i el 32% discrepa de la frase «Venir al centre m'ajuda a adquirir confiança en mi mateix per prendre decisions» (27,3% en l'estudi estatal), una de les condicions de les quals depèn la qualitat de les relacions que s'estableixen al centre escolar.

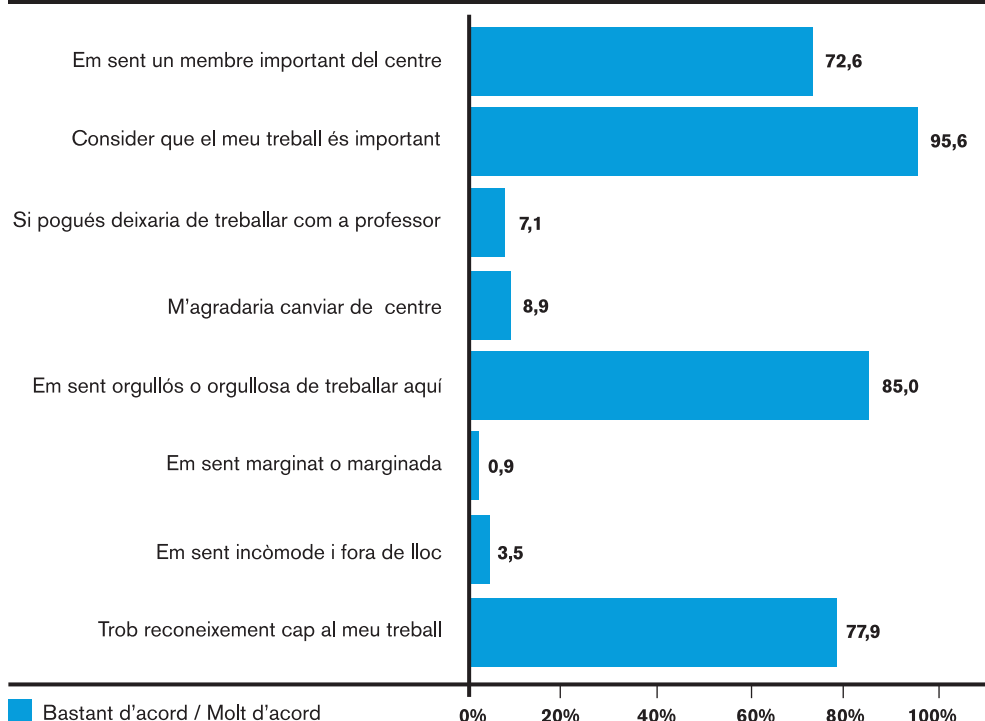
1.3. Compromís amb el centre i sentiment d'estar «cremat» entre els professors

En la taula i en el gràfic 6 s'inclouen els resultats obtinguts en una sèrie d'indicadors similars, en cert sentit, al sentiment de pertinença avaluat en els alumnes a partir del qüestionari emprat en l'estudi PISA, però adaptat a la situació dels professors.

Taula 6. **Compromís dels professors amb el centre**

	Gens d'acord	Poc d'acord	Bastant d'acord	Molt d'acord
Trob reconeixement pel meu treball	2,7%	19,5%	63,7%	14,2%
Em sent incòmode i fora de lloc	72,6%	23,9%	3,5%	
Em sent marginat o marginada	85,0%	14,2%	0,9%	
Em sent orgullós o orgullosa de treballar aquí	1,8%	13,3%	61,9%	23,0%
M'agradaria canviar de centre	52,7%	38,4%	6,3%	2,7%
Si pogués deixaria de treballar com a professor	73,5%	19,5%	2,7%	4,4%
Consider que el meu treball és important	2,7%	1,8%	44,2%	51,3%
Em sent un membre important d'aquest centre	4,4%	23,0%	57,5%	15,0%

Gràfic 6. **Compromís dels professors amb el centre**

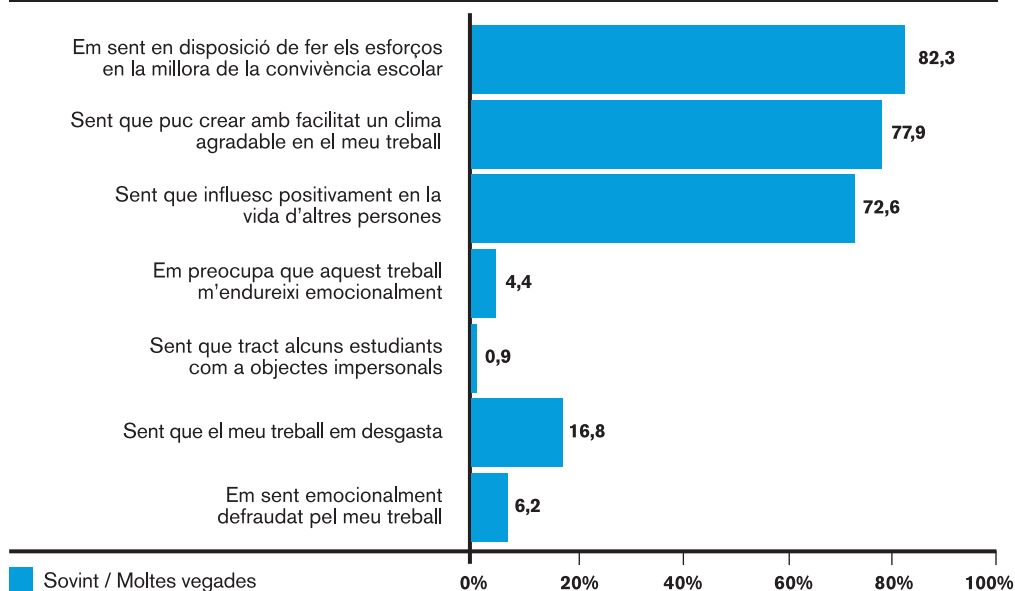
Com pot observar-se en la taula i en el gràfic 6, la immensa majoria dels professors consideren que el seu treball és important (95,5%), senten orgull de treballar al seu centre (85%), troben reconeixement pel seu treball (78%) i se senten un membre important del centre (73%, enfront d'un 68,6% de l'estudi estatal). Convé tenir en compte també que, en l'altre pol, a un 9% li agradaria canviar de centre (percentatge més baix que el que s'ha observat en l'estudi estatal: 14,8%), un 9% deixaria de treballar com a professor, un 4% se sent fora de lloc i només un 1% se sent marginat.

A causa de la freqüència amb la qual s'al·ludeix al risc que pugui donar-se entre els professors, especialment a secundària, el que es coneix com *la síndrome del professional cremat*, s'han inclòs en aquest estudi sis elements de l'escala de Maslach per a la detecció d'aquesta síndrome. L'escala completa té 22 elements i tres factors: esgotament emocional (1-2), despersonalització (3-4) i realització personal (5-6).

Taula 7. Indicadors de la síndrome del professional cremat i disposició a treballar en la millora de la convivència

	Mai	De vegades	Sovint	Moltes vegades
Em sent emocionalment defraudat pel meu treball	34,5%	59,3%	4,4%	1,8%
Sent que el meu treball em desgasta	32,7%	50,4%	11,5%	5,3%
Sent que tracto alguns estudiants com si fossin objectes impersonals	78,8%	20,4%	0,9%	
Em preocupa que aquest treball m'endureixi emocionalment.	57,5%	38,1%	3,5%	0,9%
Sent que influeix positivament en la vida d'altres persones	0,9%	26,5%	55,8%	16,8%
Sent que puc crear amb facilitat un clima agradable en el meu treball	–	22,1%	60,2%	17,7%
Em sent en disposició de fer els esforços necessaris en la millora de la convivència escolar	–	17,7%	54,0%	28,3%

Gràfic 7. Indicadors de la síndrome del professional cremat

En la taula i en el gràfic 7 es presenten les respostes dels professors als sis indicadors relacionats amb la síndrome d'estar cremat o la seva antitesi, a les quals s'ha afegit un element sobre la disponibilitat per treballar en la millora de la convivència. Com pot observar-se, la immensa majoria dels professors manifesten que estan molt allunyats dels indicadors que defineixen aquesta síndrome. El 78% expressa que pot crear un clima agradable en el seu treball (71,4% en l'estudi estatal) sovint o moltes vegades. El 82% respon amb la mateixa freqüència sentir-se en disposició d'esforçar-se en la millora de la convivència escolar. A l'altre extrem, cal considerar la situació dels professors que viuen situacions de desgast a les quals cal prestar una atenció especial. Entre aquestes situacions poden distingir-se dos nivells:

- Un nivell de risc més greu, en el qual sembla incloure's l'1% dels professors. En aquest nivell s'inclou el 0,9% que afirma que mai aconsegueix influir positivament i el 0,9% que respon que senten que tracten alguns estudiants com si fossin objectes impersonals sovint.
- Un segon nivell, que inclou al voltant d'un 5-6% dels professors que viuen sovint o moltes vegades les situacions estressants següents: «Em sent emocionalment defraudat pel meu treball» (el 6,2%) i «Em preocupa que aquest treball m'endureixi emocionalment» (el 4,4%).

Les dades de l'estudi estatal són clarament pitjors en aquestes dues darreres situacions, en què se supera el 14% de professors que es troben en situacions de risc.

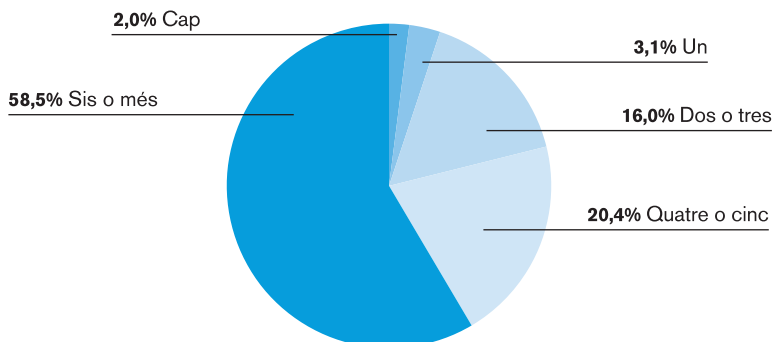
1.4. Qualitat de les relacions entre els estudiants i integració social

En la taula i en el gràfic 8 es presenten les respostes sobre el nombre de bons amics que els alumnes afirmen que tenen.

Taula 8. **Quants bons amics i/o amigues tens al centre?**

Nombre d'amics i/o amigues	
Cap	2,0%
Un	3,1%
Dos o tres	16,0%
Quatre o cinc	20,4%
Sis o més	58,5%

Gràfic 8. **Relacions amb amics i/o amigues al centre**

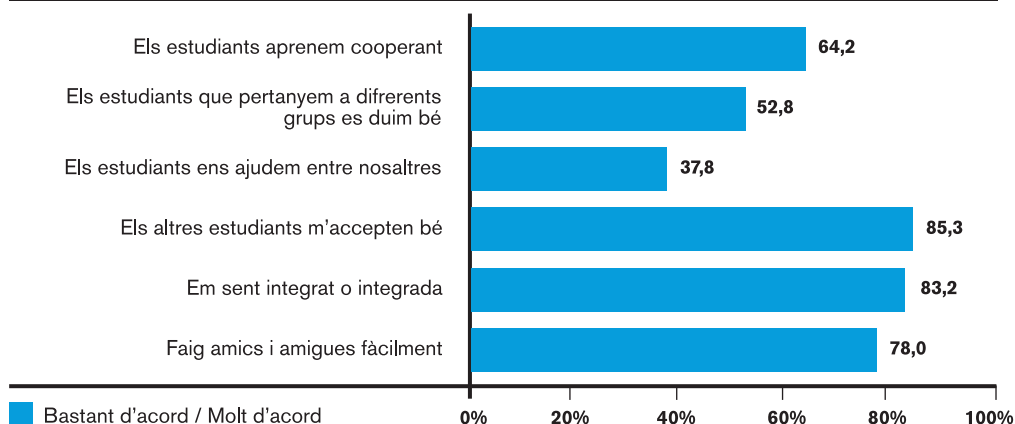
Com pot observar-se, en general, els alumnes tenen bastants vincles d'amistat al centre educatiu. Són molt pocs (el 2%) els que diuen que no tenen cap amic i és molt elevat (el 78,9%) el percentatge dels que assenyalen que en tenen quatre o més.

En la taula 9 i en el gràfic 8 es presenten alguns dels indicadors que fan referència a altres aspectes sobre el seu grau d'integració al centre i la qualitat global de les relacions entre iguals.

Taula 9. **Qualitat de les relacions entre els estudiants i nivell d'integració d'aquests**

	Gens d'acord	Poc d'acord	Bastant d'acord	Molt d'acord
Faig amics i amigues fàcilment	4,1%	17,9%	47,9%	30,1%
Em sent integrat o integrada	3,7%	13,0%	45,0%	38,3%
Els altres estudiants m'accepten bé	2,3%	12,4%	58,4%	26,9%
Els estudiants s'ajuden entre si encara que no siguin amics	18,5%	43,7%	28,3%	9,5%
Els estudiants que pertanyen a diferents grups o colles es duen bé	10,5%	36,7%	41,5%	11,2%
S'aprèn cooperant entre estudiants	8,2%	27,6%	47,8%	16,4%

Gràfic 9. **Qualitat de les relacions entre els estudiants i nivell d'integració d'aquests cremat**

Com pot apreciar-se en la taula i en el gràfic 9, la immensa majoria dels alumnes valora molt bé la seva integració escolar, ja que entre el 78% i el 85% estan bastant d'acord o molt d'acord amb els elements que hi fan referència («Em sent integrat o integrada», «Faig amics i amigues fàcilment», «Els altres estudiants m'accepten bé»...).

L'acord amb els indicadors que fan referència a la qualitat positiva de les relacions entre estudiants és també molt elevat, encara que sensiblement inferior al d'integració personal, i se situa entre el 64% d'acord en l'indicador «S'aprèn cooperant entre estudiants» i el 38% d'acord en l'indicador «Els estudiants s'ajuden entre si encara que no siguin amics» (enfrent del 62% dels que estan poc d'acord o gens d'acord amb aquesta afirmació).

Interpretats globalment, aquests resultats posen de manifest, una vegada més, el bon nivell d'integració entre iguals de la major part dels alumnes.

Aquests resultats també reflecteixen la necessitat d'incrementar els esforços per millorar la cohesió del grup i eradicar qualsevol situació d'exclusió, que pel fet de ser minoritària no ha de deixar de preocupar. Analtzarem aquesta qüestió detingudament en la segona part d'aquest informe sobre els obstacles a la convivència.

1.5. Qualitat de la relació i influència (autoritat) dels professors sobre els alumnes

Com pot observar-se en la taula i en el gràfic 10, la majoria dels estudiants respon que són bastants o molts els professors que mostren les qualitats sobre les quals es demana. D'aquestes qualitats depèn la possibilitat i la facilitat dels professors, com a autoritat, d'influir a llarg termini sobre els alumnes. Se n'exceptuen les respostes a la pregunta sobre els professors com a autoritat de referència («Mostren qualitats amb les quals m'identific, que m'agradaria tenir»), que el 62% dels alumnes atribueix a algun professor o a cap.

Taula 10. Percepció dels alumnes sobre la qualitat de la relació amb els professors i la seva influència

	Cap professor	Algun professor	Bastants professors	La majoria de professors
Els interessa el nostre benestar	4,8%	43,6%	30,1%	21,5%
Escolten el que he de dir-los	4,2%	42,4%	34,3%	19,2%
Tracten els estudiants de manera justa	6,8%	41,2%	36,0%	16,1%
Hi podem comptar per resoldre un conflicte de forma justa	8,5%	38,4%	33,9%	19,2%
Tenim confiança i respecte mutu	8,0%	38,1%	35,1%	18,7%
Mostren qualitats amb les quals m'identific, que m'agradaria tenir	16,4%	45,6%	27,4%	10,6%
M'ajuden a aconseguir els meus objectius	8,6%	39,2%	33,0%	19,3%

Gràfic 10. Qualitat de la relació amb els professors i la seva influència

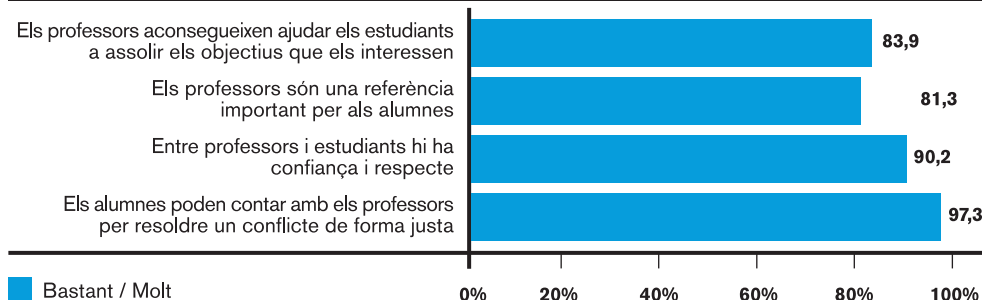
Els resultats de la taula i el gràfic 10 proporcionen informació de gran rellevància per al debat sobre l'autoritat dels professors i sobre la manera d'incrementar-la, un dels temes més esmentats en els últims temps, la qual cosa reflecteix la necessitat d'engegar mesures destinades a fer augmentar aquesta autoritat, especialment en la modalitat més eficaç: l'autoritat de referència.

A continuació (taules i gràfics 11-13) es mostren els resultats obtinguts en quatre preguntes, paral·leles a algunes de les incloses en el qüestionari dels alumnes, sobre la qualitat global de la relació i el poder dels professors per influir com a autoritat (justa, de recompensa, de referència...) des de les altres tres perspectives avaluades en aquest estudi.

Taula 11. Percepció dels professors sobre la qualitat de la relació amb els alumnes i la influència que exerceixen sobre aquests

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Els alumnes poden comptar amb els professors per resoldre un conflicte de forma justa		2,7%	58,9%	38,4%
Entre professors i estudiants hi ha confiança i respecte	0,9%	8,9%	75,9%	14,3%
Els professors són una referència important per als alumnes	1,8%	17,0%	67,9%	13,4%
Els professors aconsegueixen ajudar els estudiants a assolir els objectius que els interessin		16,1%	66,1%	17,9%

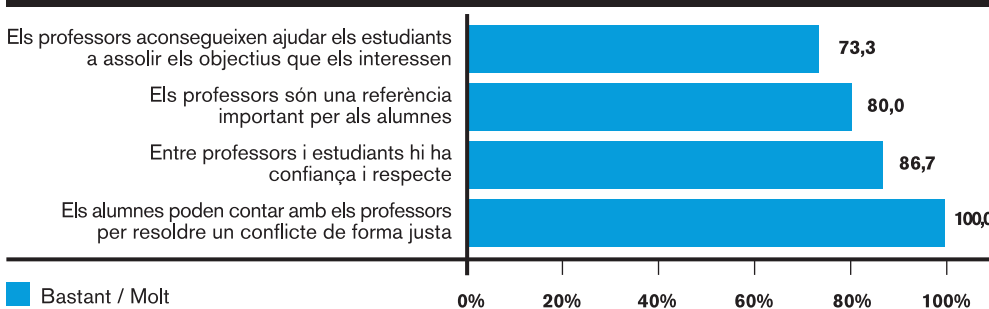
Gràfic 11. Percepció dels professors sobre la qualitat de la relació amb els alumnes i la influència que exerceixen sobre aquests

Taula 12. Percepció del departament d'orientació sobre la qualitat de la relació dels professors amb els alumnes i la influència que exerceixen sobre aquests

	Poc	Bastant	Molt
Els alumnes poden comptar amb els professors per resoldre un conflicte de forma justa		86,7%	13,3%
Entre professors i estudiants hi ha confiança i respecte	13,3%	80,0%	6,7%
Els professors són una referència important per als alumnes	20,0%	73,3%	6,7%
Els professors aconsegueixen ajudar els estudiants a assolir els objectius que els interessen	26,7%	73,3%	

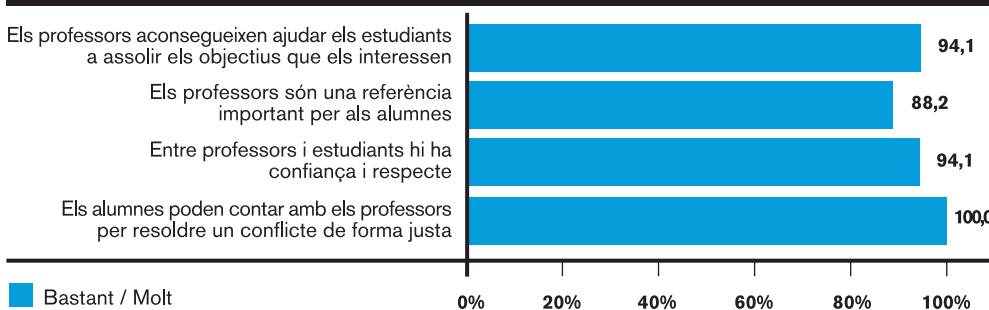
Gràfic 12. Percepció del departament d'orientació sobre la qualitat de la relació dels professors amb els alumnes i la influència que exerceixen sobre aquests

Taula 13. Percepció de l'equip directiu sobre la qualitat de la relació dels professors amb els alumnes i la influència que exerceixen sobre aquests

	Poc	Bastant	Molt
Els alumnes poden comptar amb els professors per resoldre un conflicte de forma justa		70,6%	29,4%
Entre professors i estudiants hi ha confiança i respecte	5,9%	76,5%	17,6%
Els professors són una referència important per als alumnes	11,8%	88,2%	
Els professors aconsegueixen ajudar els estudiants a assolir els objectius que els interessen	5,9%	94,1%	

Gràfic 13. Percepció de l'equip directiu sobre la qualitat de la relació dels professors amb els alumnes i la influència que exerceixen sobre aquells

L'anàlisi conjunta dels resultats obtinguts a través dels quatre qüestionaris reflecteix en tots els casos una valoració majoritària bastant positiva de la relació dels professors amb els alumnes, tendència que és especialment accentuada en els equips directius, seguits dels departaments d'orientació, els professors i, finalment, els alumnes. En els quatre casos, l'indicador que reflecteix un percentatge més alt de respostes crítiques és el que al·ludeix a l'autoritat de referència dels professors: el 62% dels alumnes indica que algun professor o cap professor mostra qualitats amb les quals s'identifica, que li agradaria tenir, i el 18,8% dels professors, davant l'enunciat «Els professors són una referència important per als alumnes» respon que «gens» o «poc» (en l'estudi estatal aquest percentatge augmenta fins a un 38,7%).

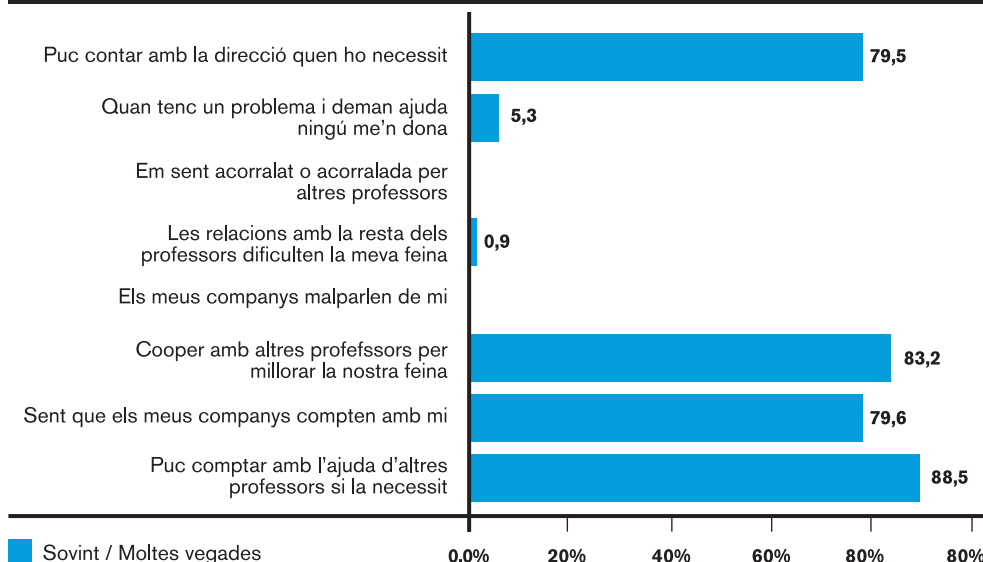
1.6. Qualitat de les relacions entre docents

En la taula i en el gràfic 14 s'hi inclouen els resultats sobre els indicadors de la qualitat de les relacions entre docents. Tres d'aquestes preguntes fan referència a problemes, inclòs l'assetjament (un tema que sol ser considerat tabú i que és aconsellable conèixer per erradicar-lo).

Taula 14. Qualitat de les relacions amb la resta de professors

	Mai	De vegades	Sovint	Moltes vegades
Puc comptar amb l'ajuda d'altres professors si la necessit		11,5%	39,8%	48,7%
Sent que els meus companys compten amb mi		20,4%	47,8%	31,9%
Cooper amb altres professors per millorar la nostra feina	0,9%	15,9%	48,7%	34,5%
Els meus companys malparlen de mi	70,3%	29,7%		
Les relacions amb la resta de professors dificulten la meva feina	77,9%	21,2%	0,9%	
Em sent acorralat o acorralada per altres professors	93,8%	6,2%		
Quan tenc un problema i deman ajuda ningú me'n dona	85,0%	9,7%	1,8%	3,5%
Puc comptar amb la direcció quan ho necessit	1,8%	18,8%	26,8%	52,7%

Gràfic 14. Qualitat de les relacions amb la resta de professors

En la taula i en el gràfic 14 s'hi poden observar els elevats percentatges de les situacions positives. Són molt baixos (inferiors al 6,8%) els percentatges de les situacions negatives, als quals cal prestar una atenció especial com a indicadors de problemes que s'han de resoldre. Convé destacar que cap professor manifesta que se sent acorralat per altres professors, encara que un 6,2% diu que això li passa «de vegades».

Aquests resultats concorden amb la percepció que els alumnes tenen de la qualitat de les relacions entre docents, que s'inclou en l'apartat següent.

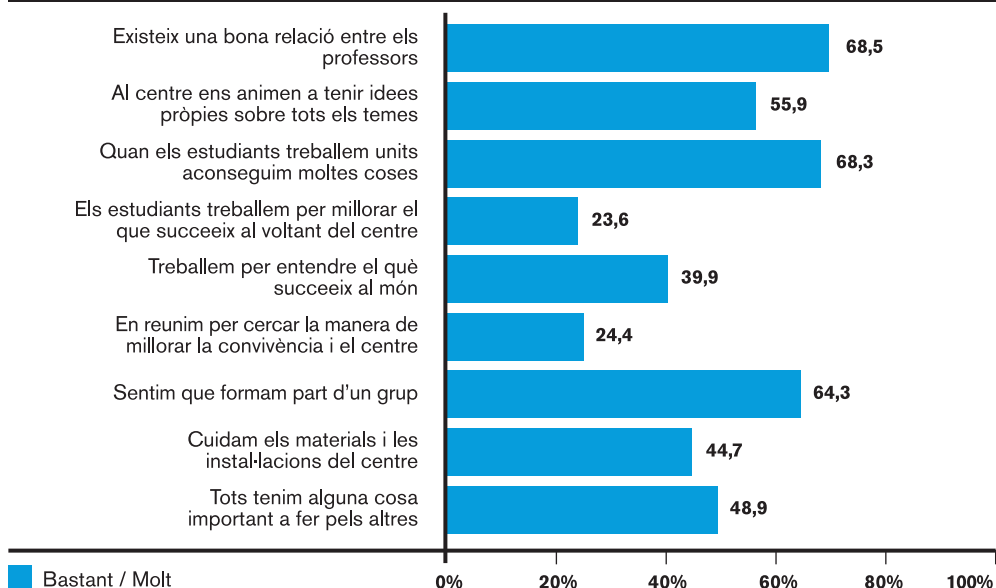
1.7. El centre com a comunitat

Es presenten a continuació els indicadors sobre la valoració de la convivència al centre com a comunitat i la seva relació amb l'entorn, alguns dels quals són similars als indicadors utilitzats en l'Estudi sobre l'educació cívica (CIVED) de l'Agència Internacional d'Educació (IEA), i s'intenta avaluar el seguiment de les recomanacions sobre educació cívica del Consell d'Europa i de la Unió Europea.

Taula 15. El centre com a comunitat segons els alumnes

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Tots tenim alguna cosa important a fer pels altres	9,8%	41,3%	40,2%	8,8%
Cuidam el material i les instal·lacions del centre	10,7%	44,6%	36,9%	7,8%
Sentim que formam part d'un grup	8,1%	27,6%	45,7%	18,6%
Ens reunim (periòdicament) per cercar la manera de millorar la convivència i el centre	35,7%	39,8%	19,7%	4,7%
Treballam per entendre què succeeix al món	20,5%	39,5%	31,7%	8,3%
Els estudiants treballam per millorar el que succeeix al voltant del centre (a la ciutat o al poble on hi ha el centre)	34,4%	42,0%	19,2%	4,4%
Quan els estudiants treballen units s'aconsegueixen moltes coses	6,4%	25,3%	45,3%	23,1%
Als estudiants se'ls anima a tenir idees pròpies sobre tots els temes	11,3%	32,9%	40,6%	15,3%
Hi ha una bona relació entre els professors	7,2%	24,3%	46,8%	21,7%

Gràfic 15. El centre com a comunitat segons els alumnes

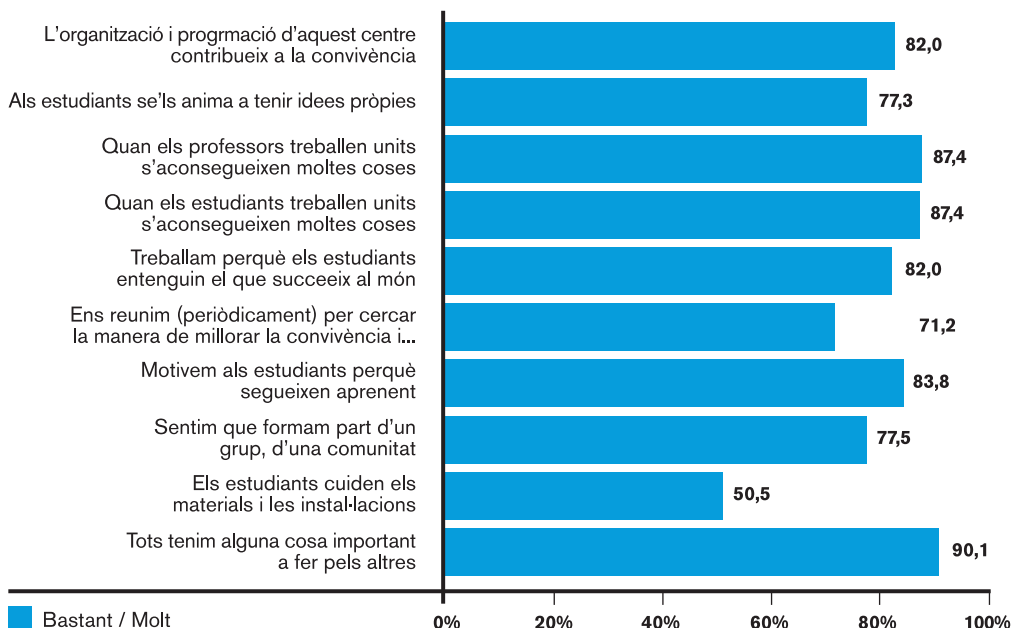

Com es pot observar en la taula i en el gràfic 15, els alumnes valoren de forma especialment positiva aquells aspectes de la convivència al centre com a comunitat que estan més relacionats amb la unitat entre estudiants (68%), entre professors (68%) i amb el sentiment de formar part d'un grup (64%). En un segon nivell, destaca el reconeixement que als estudiants se'ls anima a tenir idees pròpies sobre tots els temes (56%) i que poden fer alguna cosa important pels altres (49%). Hi ha tres indicadors en els quals les activitats escolars sembla que són poc freqüents: reunions periòdiques amb estudiants per millorar la convivència al centre (24%), treballar per millorar el que succeeix al voltant del centre (24%) i treballar per entendre què succeeix al món (40%).

Taula 16. El centre com a comunitat segons els professors

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Tots tenim alguna cosa important a fer pels altres		9,9%	59,5%	30,6%
Els estudiants cuiden el material i les instal·lacions del centre	2,7%	46,8%	46,8%	3,6%
Sentim que formam part d'un grup, d'una comunitat	1,8%	20,7%	56,8%	20,7%
Motivam els estudiants perquè segueixin aprenent		16,2%	62,2%	21,6%
Ens reunim (periòdicament) per cercar la manera de millorar la convivència i el centre	5,4%	23,4%	42,3%	28,8%
Treballam perquè els estudiants entenguin el que succeeix al món	2,7%	15,3%	55,0%	27,0%
Quan els estudiants treballen units s'aconsegueixen moltes coses	0,9%	11,7%	62,2%	25,2%
Quan els professors treballen units s'aconsegueixen moltes coses	0,9%	11,7%	51,4%	36,0%
Als estudiants se'ls anima a tenir idees pròpies sobre tots els temes	2,7%	20,0%	53,6%	23,6%
L'organització i la programació de les matèries d'aquest centre contribueixen a una bona convivència	3,6%	14,4%	66,7%	15,3%

Gràfic 16. El centre com a comunitat segons els professors

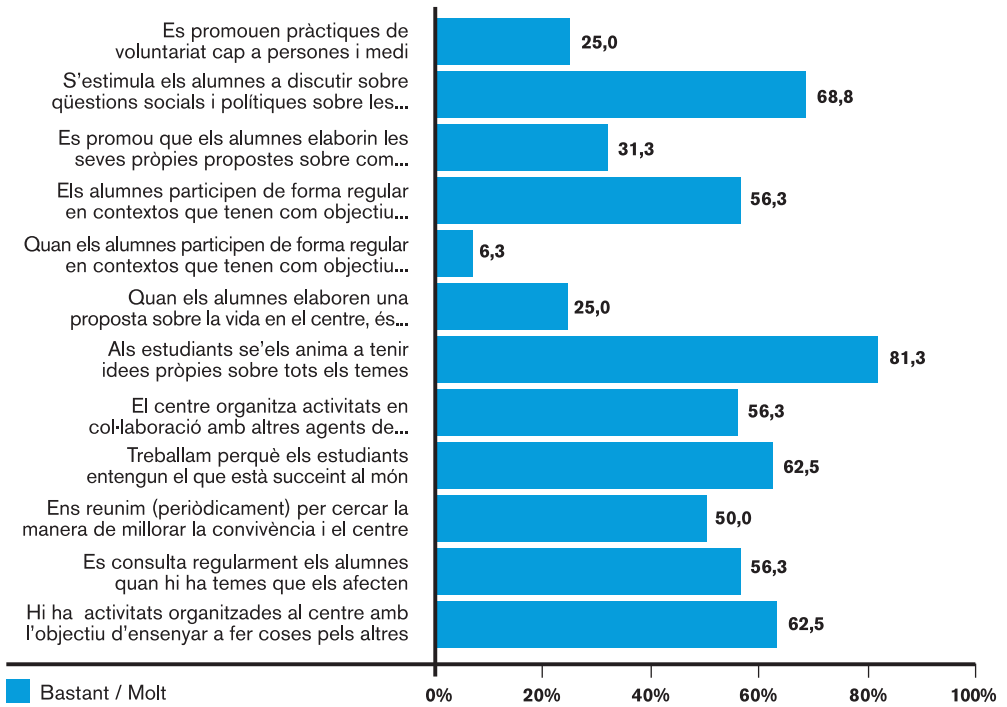
La comparació dels resultats dels alumnes amb els dels professors reflecteix una coincidència important en la valoració majoritàriament positiva de gran part de les qüestions per les quals es demana, que encara és més positiva en el cas dels professors, com hem vist en els resultats analitzats amb anterioritat. On aquesta diferència resulta més elevada és en l'indicador «Treballam perquè els estudiants entenguin el que succeeix al món»: el 82% dels professors respon que «bastant» o «molt», mentre que solament respon així el 40% dels alumnes, a causa potser de la manera com interpreta cada col·lectiu «el que succeeix al món».

En dos elements s'observa la mateixa tendència (que la valoració dels alumnes és menys positiva que la dels professors): en la cura del centre i dels materials per part dels alumnes («bastant» o «molt»: un 45% dels alumnes i un 50% dels professors), i que senten que formen part d'un grup o comunitat (un 64% dels alumnes i un 77% dels professors), sentiment que és més present entre professors que entre estudiants.

Taula 17. **El centre com a comunitat segons el departament d'orientació**

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Hi ha activitats organitzades al centre amb l'objectiu d'ensenyar a fer coses pels altres	18,8%	18,8%	56,3%	6,3%
Es consulta regularment els alumnes quan hi ha temes que els afecten		43,8%	50,0%	6,3%
Ens reunim (periòdicament) per cercar la manera de millorar la convivència i el centre	6,3%	43,8%	43,8%	6,3%
Treballam perquè els estudiants entenguin el que succeeix al món		37,5%	56,3%	6,3%
El centre organitza activitats en col·laboració amb altres agents de l'entorn (l'ajuntament, el barri...)	6,3%	37,5%	56,3%	
Als estudiants se'ls anima a tenir idees pròpies sobre tots els temes. Es consulta regularment els alumnes quan s'ha de prendre una decisió que els afecta.		18,8%	75,0%	6,3%
Es difícil que els alumnes puguin elaborar les seves pròpies propostes sobre com millorar la convivència		75,0%	25,0%	
Quan els alumnes elaboren una proposta sobre la vida al centre, és difícil que qui té capacitat de decidir la consideri	18,8%	75,0%	6,3%	
Els alumnes participen de forma regular en contextos que tenen com a objectiu específic la millora de la convivència (assemblees d'aula, tutories orientades en aquest sentit...)	6,3%	37,5%	56,3%	
Es promou que els alumnes elaborin les seves pròpies propostes sobre com millorar la convivència		68,8%	31,3%	
S'estimula els alumnes a discutir sobre qüestions socials i polítiques sobre les quals hi ha diversitat d'opinions		31,3%	62,5%	6,3%
Es promouen pràctiques de voluntariat cap a les persones i el medi ambient	12,5%	62,5%	18,8%	6,3%

Gràfic 17. El centre com a comunitat segons el departament d'orientació

Taula 18. El centre com a comunitat segons els equips directius

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Hi ha activitats organitzades al centre amb l'objectiu d'ensenyar a fer coses pels altres	5,9%	47,1%	41,2%	5,9%
Els estudiants cuiden el material i les instal·lacions del centre Hi ha un sentiment generalitzat de formar part d'una comunitat	5,9%	17,6%	64,7%	11,8%
Hi ha un sentiment generalitzat de formar part d'una comunitat		41,2%	52,9%	5,9%
Hi ha activitats organitzades al centre per afavorir l'aprenentatge durant tota la vida (que segueixin estudiant i aprenent) i per millorar la convivència i el centre	5,9%	29,4%	58,8%	5,9%
Ens reunim periòdicament per cercar la manera de millorar la convivència i el centre	5,9%	23,5%	70,6%	
Treballam perquè els estudiants entenguin el que succeeix al món		23,5%	70,6%	5,9%
El centre organitza activitats en col·laboració amb altres agents de l'entorn (l'ajuntament, el barri...)	17,6%	47,1%	29,4%	5,9%
Als estudiants se'ls anima a tenir idees pròpies sobre tots els temes Es consulta regularment els alumnes quan s'ha de prendre una decisió que els afecta			94,1%	5,9%
Es consulta regularment els alumnes pels temes que els afecten		35,3%	58,8%	5,9%
És difícil que els alumnes puguin elaborar les seves pròpies propostes sobre com millorar la convivència	29,4%	35,3%	29,4%	5,9%
Quan els alumnes elaboren una proposta sobre la vida al centre, és difícil que qui té capacitat de decidir la consideri	29,4%	47,1%	23,5%	
Els alumnes participen de forma regular en contextos que tenen com a objectiu específic la millora de la convivència (assemblees d'aula, tutories orientades en aquest sentit...)	29,4%	64,7%	5,9%	
Es promou que els alumnes elaborin les seves pròpies propostes sobre com millorar la convivència	5,9%	35,3%	58,8%	
S'estimula els alumnes a discutir sobre qüestions socials i polítiques sobre les quals hi ha diversitat d'opinions	5,9%	29,4%	58,8%	5,9%
Es promouen pràctiques de voluntariat cap a les persones i el medi ambient	5,9%	52,9%	35,3%	5,9%

Gràfic 18. El centre com a comunitat segons els equips directius

La comparació dels resultats obtinguts a través dels quatre col·lectius que participen en aquest estudi reflecteix que la valoració del centre com a comunitat és, en general, bastant positiva en tots els casos, especialment a través dels equips directius, amb més informació i més responsabilitat sobre aquest tema.

Una de les principals diferències entre estudiants i docents es produeix en l'indicador «Ens reunim periòdicament per cercar la manera de millorar la convivència i el centre», probablement perquè la majoria de les reunions es produeixen entre professors («bastant» o «molt»: un 71% dels professors i un 24% d'alumnes). No sembla que hi hagi, no obstant això, desconfiança en les possibilitats que tenen els alumnes de fer feina en aquesta direcció, com es reflecteix en les respostes dels docents als dos enunciats plantejats en aquest sentit (sobre la capacitat dels alumnes per elaborar propostes de millora de la convivència i sobre la capacitat dels professors per acceptar-les).

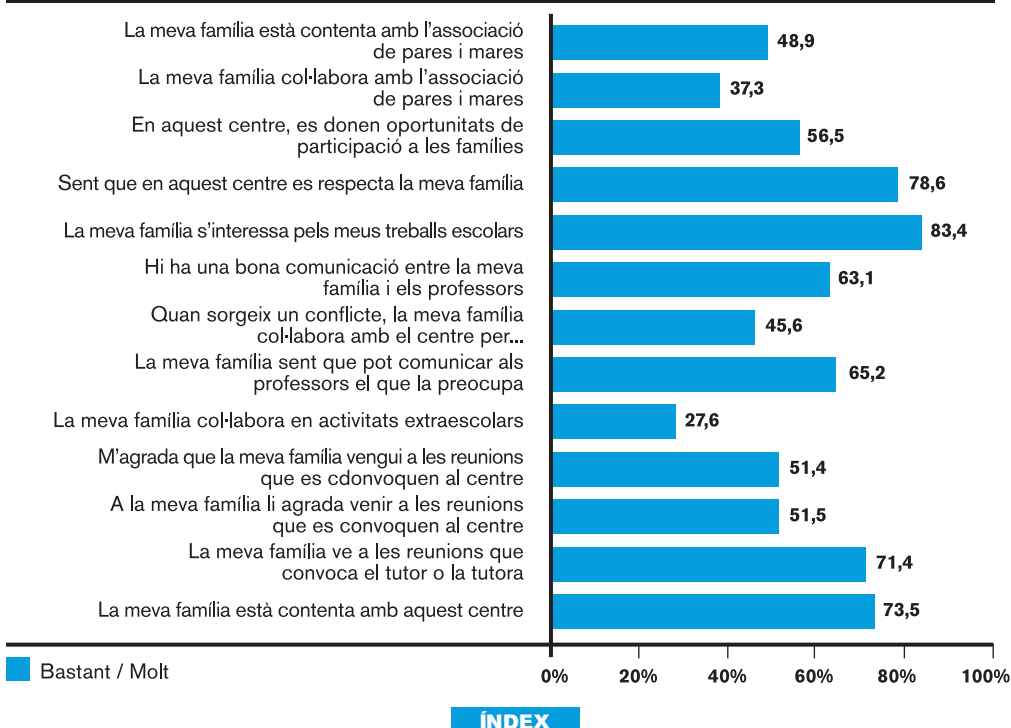
1.8. La relació entre les famílies i el centre educatiu

En les taules i els gràfics 19-22 es presenten els resultats sobre la qualitat de la relació entre el centre educatiu i les famílies, valorada pels quatre col·lectius que participen en aquest estudi.

Taula 19. **Les relacions de la família amb el centre segons els alumnes**

	Gens	Poc	Bastant	Molt
La meva família està contenta amb aquest centre	6,7%	19,8%	49,1%	24,4%
La meva família ve a les reunions que convoca el tutor o la tutora	9,3%	19,4%	32,5%	38,9%
A la meva família li agrada venir a les reunions que es convoquen al centre	15,7%	32,8%	35,2%	16,3%
M'agrada que la meva família vengui a les reunions que es convoquen al centre	20,3%	28,3%	36,0%	15,4%
La meva família col·labora en les activitats extraescolars	40,6%	31,9%	20,1%	7,5%
La meva família sent que pot comunicar als professors el que la preocupa	10,8%	23,9%	41,5%	23,7%
Quan sorgeix un conflicte, la meva família col·labora amb el centre per resoldre'l	22,7%	31,8%	30,9%	14,7%
Hi ha una bona comunicació entre la meva família i els professors	10,2%	26,7%	42,5%	20,6%
La meva família s'interessa pels meus treballs escolars	5,1%	11,5%	40,7%	42,7%
Sent que en aquest centre es respecta la meva família	5,9%	15,5%	47,1%	31,6%
En aquest centre es donen oportunitats de participació a les famílies. La meva família col·labora amb l'AMPA	11,1%	32,4%	40,7%	15,8%
La meva família col·labora amb l'AMPA	34,3%	28,3%	24,8%	12,6%
La meva família està contenta amb l'AMPA	20,7%	30,3%	35,7%	13,3%

Gràfic 19. **Les relacions de la família amb el centre segons els alumnes**

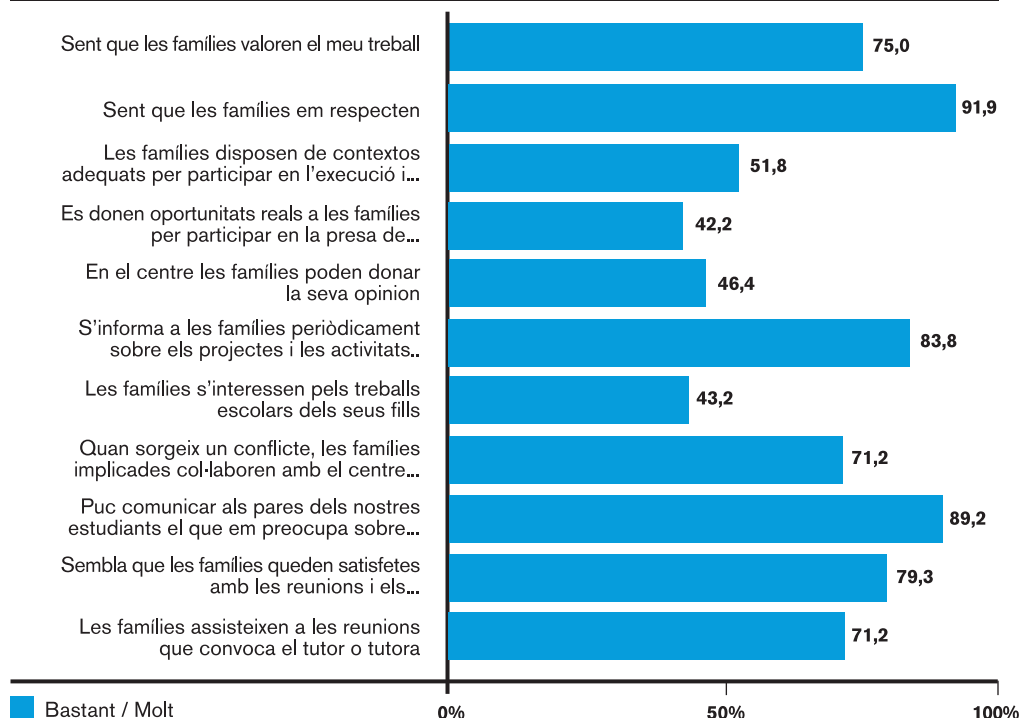

A partir dels resultats de la taula i del gràfic 19 s'observa que:

- 1) En general, la majoria d'alumnes percep una bona relació de la seva família amb el centre. En la major part dels elements que fan referència a la qualitat general de la relació, a la comunicació i al respecte entre la família i l'escola, els percentatges de valoració positiva se situen entre el 603% i el 83%.
- 2) S'observen percentatges un poc inferiors en les qüestions que fan referència a la col·laboració de les famílies quan aquesta col·laboració implica qualque cosa més que assistir a les reunions: treballar per resoldre els conflictes («bastant» o «molt»: 45,6%), treballar amb l'AMPA («bastant» o «molt»: 37,4%) o col·laborar en les activitats extraescolars («bastant» o «molt»: 27,6%).
- 3) La majoria d'alumnes (el 83,4%, que en l'estudi estatal són el 87,43%) percep que la seva família s'interessa bastant o molt pels seus treballs escolars, resultat que contrasta amb la percepció molt menor d'aquest interès entre els professors i els departaments d'orientació.
- 4) El 71,4% d'alumnes afirma que la seva família assisteix amb freqüència a les reunions que convoca el tutor o la tutora (82,5% en l'estudi estatal). Aquest percentatge baixa fins al 51,5% quan se'ls demana si a la seva família li agrada venir a aquestes reunions, la mateixa freqüència que quan se'ls demana si els agrada que la seva família acudeixi a les reunions (un 51,4%). És a dir, que hi ha una diferència d'un 20% entre l'assistència de la família a les reunions escolars i el fet que a l'estudiant li agradi aquesta situació. Aquest resultat pot ser de gran rellevància per afavorir la col·laboració família-escola i pot fer superar les limitacions que actualment es detecten en aquest sentit.

Taula 20. **La relació entre les famílies i el centre segons els professors**

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Les famílies assisteixen a les reunions que convoca el tutor o la tutora	1,8%	27,0%	61,3%	9,9%
Sembla que les famílies queden satisfetes amb les reunions i els agrada participar-hi	1,8%	18,9%	70,3%	9,0%
Puc comunicar als pares dels nostres estudiants el que em preocupa sobre l'educació dels seus fills	0,9%	9,9%	68,5%	20,7%
Quan sorgeix un conflicte, les famílies implicades col·laboren amb el centre per resoldre'l		28,8%	64,0%	7,2%
Les famílies s'interessen pels treballs escolars dels seus fills	1,8%	55,0%	39,6%	3,6%
S'informa les famílies periòdicament sobre els projectes i les activitats educatives	0,9%	15,3%	57,7%	26,1%
Hi ha activitats periòdiques al centre perquè les famílies puguin expressar les seves opinions i preocupacions als professors	5,5%	48,2%	37,3%	9,1%
Es donen oportunitats reals a les famílies per participar en la presa de decisions sobre el projecte educatiu del centre i les activitats que s'hi duen a terme	7,3%	50,5%	37,6%	4,6%
Les famílies disposen de contextos adequats per participar en l'execució i el desenvolupament d'activitats educatives al centre	5,5%	42,7%	41,8%	10,0%
Sent que les famílies em respecten	0,9%	7,2%	74,8%	17,1%
Sent que les famílies valoren el meu treball	4,6%	20,4%	63,9%	11,1%

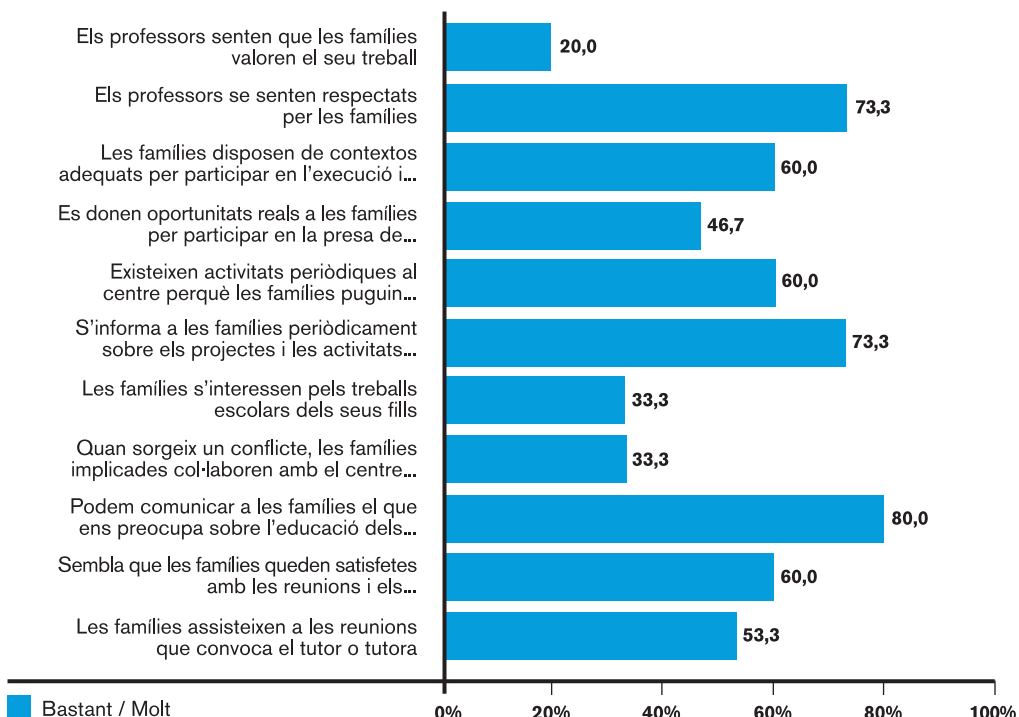
La comparació dels resultats obtinguts a través dels professors amb els obtinguts a través dels alumnes reflecteix que:

- 1) En general, els professors perceben també una bona relació amb les famílies. En la major part dels elements que fan referència a la qualitat de la relació, a la comunicació i al respecte, els percentatges de valoració positiva se situen entre el 75% i el 92%.
- 2) S'observen percentatges una mica menors en les qüestions que fan referència a la participació de les famílies en les activitats escolars, així com a les oportunitats de participació, quan aquestes impliquen qualque cosa més que assistir a les reunions i rebre informació: treballar per resoldre els conflictes, tenir oportunitats periòdiques perquè les famílies expressin el que les preocupa o prendre decisions sobre activitats escolars.
- 3) Només el 41,2% dels professors afirma que la família s'interessa bastant o molt pels treballs escolars, resultat que contrasta amb el que, en una qüestió similar, afirmen els alumnes. També hi ha discrepàncies, encara que menors, en les freqüències amb què estudiants i professors reconeixen que les famílies acudeixen a les reunions convocades.

Taula 21. La relació entre les famílies i el centre segons els departaments d'orientació

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Les famílies assisteixen a les reunions que es convoquen des del centre		46,7%	53,3%	
Sembla que les famílies queden satisfetes amb les reunions i els agrada participar-hi		40,0%	60,0%	
Podem comunicar a les famílies el que ens preocupa sobre l'educació dels seus fills		20,0%	60,0%	20,0%
Quan sorgeix un conflicte, les famílies implicades col·laboren amb el centre per resoldre'l	6,7%	60,0%	33,3%	
Les famílies s'interessen pels treballs escolars dels seus fills	6,7%	60,0%	33,3%	
S'informa les famílies periòdicament sobre els projectes i les activitats educatives		26,7%	46,7%	26,7%
Hi ha activitats periòdiques al centre perquè les famílies puguin expressar les seves opinions i preocupacions educatives als professors	13,3%	26,7%	53,3%	6,7%
Es donen oportunitats reals a les famílies per participar en la presa de decisions sobre el projecte educatiu del centre i les activitats que s'hi duen a terme	20,0%	33,3%	46,7%	
Les famílies disposen de contextos adequats per participar en l'execució i el desenvolupament d'activitats educatives al centre	13,3%	26,7%	60,0%	
Els professors se senten respectats per les famílies		26,7%	73,3%	
Els professors senten que les famílies valoren el seu treball	6,7%	73,3%	20,0%	

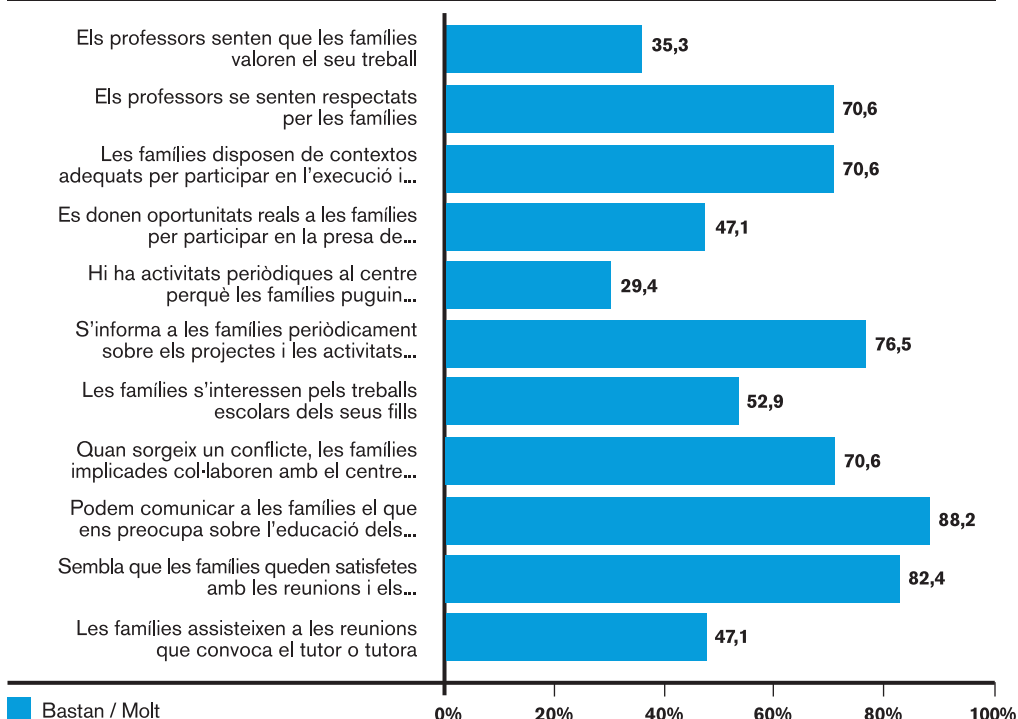
Gràfic 21. La relació enter les famílies i el centre segons els departaments d'orientació

Taula 22. La relació entre les famílies i el centre segons els equips directius

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Les famílies assisteixen a les reunions que es convoquen des del centre		52,9%	47,1%	
Sembla que les famílies queden satisfetes amb les reunions i els agrada participar-hi		17,6%	76,5%	5,9%
Podem comunicar a les famílies el que ens preocupa sobre l'educació dels seus fills		11,8%	82,4%	5,9%
Quan sorgeix un conflicte, les famílies implicades col·laboren amb el centre per resoldre'l		29,4%	70,6%	
Les famílies s'interessen pels treballs escolars dels seus fills		47,1%	47,1%	5,9%
S'informa les famílies periòdicament sobre els projectes i les activitats educatives		23,5%	64,7%	11,8%
Hi ha activitats periòdiques al centre perquè les famílies puguin expressar les seves opinions i preocupacions educatives als professors		70,6%	29,4%	
Es donen oportunitats reals a les famílies per participar en la presa de decisions sobre el projecte educatiu del centre i les activitats que s'hi duen a terme		52,9%	47,1%	5,9%
Les famílies disposen de contextos adequats per participar en l'execució i el desenvolupament d'activitats educatives al centre		29,4%	64,7%	
Els professors se senten respectats per les famílies	5,9%	29,4%	70,6%	
Els professors senten que les famílies valoren el seu treball		58,8%	35,3%	

Gràfic 22. La relació entre les famílies i el centre segons els equips directius

La comparació dels resultats sobre les relacions amb les famílies obtinguts a través dels quatre col·lectius que participen en aquest estudi reflecteix que:

- 1) La majoria valora positivament les relacions família-escola, especialment quan fan referència a la relació i a la comunicació en general.
- 2) La diferent perspectiva i responsabilitat de cada col·lectiu sobre l'acció o el resultat pel qual es demana sembla que origina diferències importants en els percentatges de valoracions positives.
- 3) La distància respecte d'allò que es demana sembla que està associada a un percentatge més elevat de respostes crítiques en alguns elements. Per exemple, a l'indicador «Els professors senten que les famílies valoren el seu treball» responen «bastant» o «molt» el 35,3% dels equips directius (47,9% en l'estudi estatal), el 20% dels departaments d'orientació (38,8% en l'estudi estatal) i el 75% dels professors (67% en l'estudi estatal).
- 4) En general, s'observen diferències en els percentatges de resposta positiva segons la responsabilitat del col·lectiu que respon. Per exemple, a l'indicador «Hi ha activitats periòdiques al centre perquè les famílies puguin expressar les seves opinions i preocupacions educatives als professors» responen «bastant» o «molt» el 46,4% dels professors, el 60% dels departaments d'orientació i el 29,4% dels equips directius. Com es pot observar, hi ha una discrepància molt rellevant.
- 5) Les diferències exposades anteriorment justifiquen la necessitat d'avaluar la convivència escolar a partir de les diferents perspectives implicades i incloent-hi tots els protagonistes.

2. Obstacles a la convivència

2.1. Anàlisi global dels obstacles a la convivència

A continuació s'inclouen (taules 23-25) els resultats obtinguts a partir de les respostes dels professors, dels departaments d'orientació i dels equips directius a la pregunta «En aquest centre, en quin grau la convivència es veu perjudicada pel que s'indica a continuació?».

Aquesta pregunta té una estructura similar a la inclosa en l'informe PISA respecte del rendiment, amb el contingut adaptat al tema de la convivència.

Taula 23. **Obstacles a la convivència segons els professors**

	Gens	Poc	Bastant	Molt
La perturbació de la classe pels estudiants	3,5%	72,6%	19,5%	4,4%
El rebuig dels professors a treballar en aquest tema perquè creuen que no és la seva funció	42,5%	49,6%	8,0%	
El descoratjament dels professors	26,5%	55,8%	16,8%	0,9%
La falta de respecte dels alumnes als professors	15,9%	62,8%	17,7%	3,5%
La resistència dels professors al canvi	18,6%	59,3%	21,2%	0,9%
Les males relacions entre estudiants i professors	28,3%	68,1%	3,5%	
Les males relacions entre professors	46,9%	46,9%	6,2%	
Alguns estudiants intenten intimidar o assetjar els professors	56,6%	38,9%	4,4%	
Alguns estudiants intimiden o assetgen altres estudiants	12,4%	69,0%	18,6%	
El mal tracte que alguns estudiants reben d'alguns professors.	69,6%	30,4%		
L'assetjament moral entre els professors	75,7%	22,5%	1,8%	
El rebuig que els professors que intenten innovar reben d'altres professors	54,5%	32,1%	13,4%	
El tractament inadequat que alguns professors donen als estudiants difícils	28,6%	56,3%	13,4%	1,8%
La dificultat dels professors per mantenir l'autoritat	13,4%	68,8%	16,1%	1,8%
La inadequació dels mètodes tradicionals d'ensenyament a les característiques dels alumnes actuals	15,2%	54,5%	25,0%	5,4%
La falta de formació dels professors per resoldre els problemes que planteja la convivència	17,1%	58,6%	19,8%	4,5%
L'absència de disciplina dins la família	3,6%	22,3%	52,7%	21,4%
La falta d'implicació de les famílies	2,7%	24,1%	56,3%	17,0%
L'elevada ràtio estudiants/professor	6,3%	31,5%	36,0%	26,1%
La inestabilitat de la plantilla de professors	25,2%	53,2%	16,2%	5,4%
La insuficiència dels mitjans de què disposa l'escola per afrontar els reptes actuals	14,3%	48,2%	30,4%	7,1%
La falta de suport de l'Administració	11,8%	34,5%	40,9%	12,7%
La falta de coordinació regular entre els professionals que treballen al centre	25,0%	50,0%	21,4%	3,6%

Taula 23. **Obstacles a la convivència segons els professors**

	Gens	Poc	Bastant	Molt
La falta d'un projecte de centre que aconseguixi implicar la majoria	33,0%	49,1%	15,2%	2,7%
La dificultat de l'equip directiu per liderar la millora de la convivència	42,3%	40,5%	13,5%	3,6%
La indefensió dels professors davant els problemes de disciplina dins l'aula	25,0%	38,4%	25,0%	11,6%
Les intervencions de la família que dificulten la solució dels conflictes	5,4%	54,5%	32,1%	8,0%
La falta d'implicació de l'equip directiu	45,9%	43,2%	9,0%	1,8%
La legislació educativa que no permet actuar de manera adequada	14,4%	38,7%	33,3%	13,5%
Les meves dificultats per treballar eficaçment en la millora de la convivència	34,8%	57,1%	7,1%	0,9%
La ineficàcia educativa de les sancions emprades per corregir les transgressions	16,1%	28,6%	43,8%	11,6%
La inadequació de l'estructura física de les aules a les necessitats educatives actuals	23,2%	44,6%	23,2%	8,9%
La falta de canals definits per saber on acudir quan es produeix un problema de convivència	30,4%	37,5%	22,3%	9,8%

Com pot observar-se en la taula 23, el principal obstacle per a la convivència escolar que destaquen els professors és «L'absència de disciplina dins la família» (el 74,1% considera que l'obscureix bastant o molt –el 85% en l'estudi estatal); el segon és, amb un 73,3%, «La falta d'implicació de les famílies» (77,2% en l'estudi estatal); el tercer, amb un 62,2%, «L'elevada ràtio estudiants/professor»; el quart, amb un 55,4%, «La ineficàcia educativa de les sancions emprades per corregir les transgressions», i el cinquè, amb un 53,6%, «La falta de suport de l'Administració». Els tres primers obstacles i el cinquè tenen com a característica comuna que es troben més enllà de les accions que depenen directament dels professors. Només es reconeix un dels obstacles com a possible responsabilitat dels professors: el sistema de sancions, és a dir, la intervenció en els casos de conductes que cal corregir.

Taula 24. **Obstacles a la convivència segons els departaments d'orientació**

	Gens	Poc	Bastant	Molt
La pertorbació de la classe pels estudiants		56,3%	37,5%	6,3%
El rebuig dels professors a treballar en aquest tema, perquè creuen que no és la seva funció	18,8%	56,3%	25,0%	
El descoratjament dels professors	6,3%	62,5%	31,3%	
La falta de respecte dels alumnes als professors	6,3%	68,8%	25,0%	
La resistència dels professors al canvi	6,7%	33,3%	60,0%	
Les males relacions entre estudiants i professors	18,8%	75,0%	6,3%	
Les males relacions entre professors	25,0%	75,0%		
Alguns estudiants intenten intimidar o assetjar els professors	56,3%	43,8%		
Alguns estudiants intimiden o assetgen altres estudiants	6,3%	56,3%	37,5%	

Taula 24. **Obstacles a la convivència segons els departaments d'orientació**

	Gens	Poc	Bastant	Molt
El tractament inadequat que alguns professors donen als estudiants difícils	18,8%	31,3%	50,0%	
La dificultat dels professors per mantenir l'autoritat	6,3%	75,0%	18,8%	
La inadequació dels mètodes tradicionals d'ensenyament a les característiques dels alumnes actuals	6,3%	25,0%	37,5%	
La falta de formació dels professors per resoldre els problemes que planteja la convivència	6,3%	31,3%	37,5%	25,0%
L'absència de disciplina dins la família		12,5%	56,3%	31,3%
La falta d'implicació de les famílies		31,3%	50,0%	18,8%
L'elevada ràtio estudiants/professor	18,8%	18,8%	31,3%	31,3%
La inestabilitat de la plantilla de professors	31,3%	50,0%	18,8%	
La insuficiència dels mitjans de què disposa l'escola per afrontar els reptes actuals	6,3%	50,0%	31,3%	12,5%
La falta de suport de l'Administració	6,3%	37,5%	37,5%	18,8%
La falta de coordinació regular entre els professionals que treballen al centre	6,3%	25,0%	56,3%	12,5%
La falta d'un projecte de centre que aconsegueixi implicar la majoria	18,8%	18,8%	43,8%	18,8%
La dificultat de l'equip directiu per liderar la millora de la convivència	18,8%	43,8%	37,5%	
La indefensió dels professors davant els problemes de disciplina dins l'aula	12,5%	37,5%	25,0%	25,0%
Les intervencions de la família que dificulten la solució dels conflictes		37,5%	50,0%	12,5%
La falta de resposta dels professors a les propostes que planteja l'equip directiu	18,8%	68,8%	12,5%	
La legislació educativa que no permet actuar de manera adequada	12,5%	43,8%	43,8%	
La dificultat de l'equip directiu per treballar eficaçment en la millora de la convivència	13,3%	60,0%	26,7%	
La ineficàcia educativa de les sancions emprades per corregir les transgressions		37,5%	43,8%	18,8%
La inadequació de l'estructura física de les aules a les necessitats educatives actuals	25,0%	12,5%	37,5%	25,0%
La inadequació de l'estructura física del centre més enllà de les aules	31,3%	31,3%	18,8%	18,8%
El desconeixement de la normativa entre els professors	25,0%	56,3%	12,5%	6,3%
La falta de canals definits per saber on acudir quan es produeix un problema de convivència	18,8%	43,8%	31,3%	6,3%

Com pot observar-se en la taula 24, els dos obstacles principals destacats amb més freqüència amb les respostes «bastant» o «molt» pels departaments d'orientació coincideixen amb els més destacats pels professors. El primer, amb un 87,5%, és «L'absència de disciplina dins la família» (85,8% en l'estudi estatal); el segon, amb un 68,8%, «La falta d'implicació de les famílies» (77,6% en l'estudi estatal), i el tercer, amb un 68,8%, és «La falta de coordinació regular entre els professionals que treballen al centre». El 62,5% dels orientadors també destaquen «La falta de formació dels professors per resoldre els problemes que planteja la convivència»,¹ un factor relacionat amb la ineficàcia educativa de les sancions emprades per corregir les transgressions, destacada pels professors.

Entre les principals diferències dels diagnòstics resultants d'aquests dos col·lectius, cal considerar que, en el cas dels departaments d'orientació, el 60% respon que «La resistència dels professors al canvi» és un factor que obstaculitza la convivència «bastant» o «molt» (davant el 22,1% dels professors que es manifesten en el mateix sentit).

D'altra banda, en el cas dels departaments d'orientació, el 37,5% considera «La inadequació dels mètodes tradicionals d'ensenyament a les característiques dels alumnes actuals» un factor que obstaculitza «bastant» o «molt» la convivència, mentre que només el 30,4% dels professors respon en aquest sentit.

Taula 25. **Obstacles a la convivència segons els equips directius**

	Gens	Poc	Bastant	Molt
La pertorbació de la classe pels estudiants		64,7%	35,3%	
El rebuig dels professors a treballar en aquest tema, perquè creuen que no és la seva funció	23,5%	70,6%	5,9%	
El descoratjament dels professors	17,6%	64,7%	17,6%	
La falta de respecte dels alumnes als professors	11,8%	70,6%	17,6%	
La resistència dels professors al canvi	5,9%	88,2%	5,9%	
Les males relacions entre estudiants i professors	17,6%	82,4%		
Les males relacions entre professors	23,5%	76,5%		
Alguns estudiants intenten intimidar o assetjar els professors	47,1%	47,1%		5,9%
Alguns estudiants intimiden o assetgen altres estudiants		82,4%	11,8%	5,9%
El tractament inadequat que alguns professors donen als estudiants difícils	5,9%	82,4%	11,8%	
La dificultat dels professors per mantenir l'autoritat	11,8%	76,5%	11,8%	
La inadequació dels mètodes tradicionals d'ensenyament a les característiques dels alumnes actuals	5,9%	64,7%	29,4%	
La falta de formació dels professors per resoldre els problemes que planteja la convivència		52,9%	41,2%	5,9%
L'absència de disciplina dins la família		17,6%	70,6%	11,8%
La falta d'implicació de les famílies		29,4%	58,8%	11,8%

¹Cal recordar que els professors no consideren que la pròpia formació sigui necessària (un 75,7% la considera gens important o poc important per a la millora de la convivència), mentre que sí que ho troba el personal dels departaments d'orientació (un 62,5% la considera bastant important o molt important).

Taula 25. **Obstacles a la convivència segons els equips directius**

	Gens	Poc	Bastant	Molt
L'elevada ràtio estudiants/professor	11,8%	47,1%	35,3%	5,9%
La inestabilitat de la plantilla de professors	11,8%	70,6%	11,8%	5,9%
La insuficiència dels mitjans de què disposa l'escola per afrontar els reptes actuals		47,1%	41,2%	11,8%
La falta de suport de l'Administració		41,2%	41,2%	17,6%
La falta de coordinació regular entre els professionals que treballen al centre		94,1%	5,9%	
La falta d'un projecte de centre que aconseguixi implicar la majoria	17,6%	76,5%	5,9%	
La dificultat de l'equip directiu per liderar la millora de la convivència	17,6%	70,6%	11,8%	
La indefensió dels professors davant els problemes de disciplina dins l'aula	5,9%	52,9%	23,5%	17,6%
Les intervencions de la família que dificulten la solució dels conflictes		64,7%	29,4%	5,9%
La falta de resposta dels professors a les propostes que planteja l'equip directiu	11,8%	82,4%	5,9%	
La legislació educativa que no permet actuar de manera adequada		52,9%	23,5%	23,5%
La dificultat de l'equip directiu per treballar eficaçment en la millora de la convivència	11,8%	76,5%	11,8%	
La ineficàcia educativa de les sancions emprades per corregir les transgressions	5,9%	58,8%	23,5%	11,8%
La inadequació de l'estructura física de les aules a les necessitats educatives actuals	5,9%	76,5%	5,9%	11,8%
La inadequació de l'estructura física del centre més enllà de les aules	5,9%	64,7%	17,6%	11,8%
El desconeixement de la normativa entre els professors		82,4%	17,6%	
La falta de canals definits per saber on acudir quan es produeix un problema de convivència	11,8%	88,2%		

Com pot observar-se en la taula 25, els equips directius valoren en general tots els problemes sobre els quals es demana l'opinió com a menys greus per a la convivència que els altres dos col·lectius, encara que el diagnòstic que resulta de considerar els cinc problemes més destacats pels equips directius coincideix bastant amb el dels professors i, en la major part, amb el dels departaments d'orientació. Els cinc problemes més destacats són:

1r	L'absència de disciplina dins la família	82,4%
2n	La falta d'implicació de les famílies	70,6%
3r	La falta de suport de l'Administració	58,8%
4t	La insuficiència dels mitjans de què disposa l'escola per afrontar els reptes actuals	52,9%
5è	La falta de formació dels professors per resoldre els problemes que planteja la convivència	47,1%

Respecte de la inadequació de la formació dels professors per resoldre els problemes que planteja la convivència (47,1%), els equips directius la consideren un obstacle en una proporció més elevada que els professors (24,3%), però en menor grau que els departaments d'orientació (62,5%).

2.2. L'assetjament i altres formes de violència entre escolars

Un dels objectius d'aquest treball és avançar en l'estudi i la detecció d'un dels problemes escolars que ha generat més preocupació social en els darrers temps: l'assetjament entre escolars. Per això, és necessari establir un procediment que permeti estimar-ne la prevalença amb el màxim rigor possible, tenint en compte les principals recomanacions internacionals.

Per avançar en aquest objectiu, en aquest estudi s'especifica de forma molt concreta què signifiquen les freqüències de resposta («de vegades», «sovint», «moltes vegades»); a més, s'hi han inclòs les dues preguntes globals que es presenten a continuació, amb les quals es pot fer una estimació global de la prevalença general de participació en aquestes situacions com a víctima i com a assetjador, a partir d'allò que l'estudiant mateix respon després d'haver-li explicat en què consisteix l'assetjament.

Llegeix amb atenció en què consisteix l'assetjament

Algú és acorralat quan un o més companys o companyes:

- L'insulten o se'n riuen.
- L'ignoren intencionadament i l'exclouen del grup.
- L'amenacen, l'empenyen o li peguen.
- Diuen mentides i rumors perquè caigui malament.
- Se'n burlen i li fan mal.

És assetjament quan això succeeix freqüentment i sense que la persona que ho pateix pugui defensar-se.

Però no és assetjament:

- Quan li fan una broma amistosa, que no l'ofèn.
- Quan dos estudiants, de la mateixa força, discuteixen i es barallen.

Tenint en compte la definició d'assetjament que acabes de llegir:

1. Has patit assetjament durant els dos darrers mesos?
2. Has assetjat altres companys o companyes durant els dos darrers mesos?

- Mai = Si no n'has patit
- De vegades = 1 o 2 vegades cada mes
- Sovint = Aproximadament una vegada per setmana
- Moltes vegades = Diverses vegades per setmana

2.2.1. Prevalença de l'assetjament: quantes víctimes i quants d'assetjadors es detecten

Com pot observar-se en la taula 26, seguint el criteri de freqüència àmpliament assumit per estimar la prevalença de l'assetjament (sumant les categories «sovint» i «moltes vegades»), el percentatge d'alumnes que han estat víctimes d'assetjament és d'un 5,9% (un 3,8% en l'estudi estatal).

Taula 26. Percentatges de resposta sobre el paper de víctima				
	Mai	De vegades	Sovint	Moltes vegades
Has patit assetjament durant els dos darrers mesos?	76,4%	17,7%	3,3%	2,6%

Com pot observar-se en la taula 27, seguint el mateix criteri de freqüència per estimar la prevalença (sumant les categories «sovint» i «moltes vegades»), el percentatge d'assetjadors és d'un 5,9% (2,4% en l'estudi estatal).

Taula 27. Percentatges de resposta sobre el paper d'assetjador				
	Mai	De vegades	Sovint	Moltes vegades
Has assetjat algú durant els dos darrers mesos?	78,5%	15,6%	3,9%	2,0%

Aquest és un punt molt important. L'assetjament escolar és una amenaça per a la seguretat dels estudiants, que no es pot tolerar. L'assetjament escolar, tot i referir-se a un sector d'alumnes minoritari, afecta tot el grup, que veu i consent una situació injusta i molt perjudicial per a un dels seus companys o companyes i per a tots els que per acció o omissió hi prenen part.

2.2.2. Com es posicionen davant un episodi de violència?

En la taula 28 es presenta la distribució de respostes a la pregunta sobre el paper que cadascú sol ocupar quan insulten un company o una companya o li peguen, i se'ls demana que se situïn en una de les set posicions possibles.

Taula 28. Com es posicionen davant la violència?	
1. Hi particip dirigint el grup que es fica amb ell o amb ella	6,0%
2. Em fic amb ell o amb ella, de la mateixa manera que el grup	3,0%
3. No hi particip, però tampoc no em sembla malament el que fan	3,5%
4. No faig res, no és un problema meu	13,2%
5. Crec que ho hauria d'impedir, però no faig res	11,7%
6. Intent aturar la situació, si és el meu amic o la meva amiga	32,3%
7. Intent aturar la situació, encara que no sigui el meu amic o la meva amiga	30,3%

Les set posicions davant la violència per les quals es demana en aquest estudi poden agrupar-se en tres tipus:

- El 74,3% (un 80,2% en l'estudi estatal) hi intervé per detenir la violència o creu que hauria de fer-ho. La majoria dels adolescents (el 62,6% a les Illes Balears i el 68,1,5% en l'estudi estatal) hi intervenen per detenir la violència: el 30,3% encara que no siguin amics de la víctima i el 32,3% quan hi ha aquest vincle, la qual cosa posa de manifest la importància que tots els alumnes disposin d'una xarxa d'amics per reduir el risc de ser triat com a víctima de la violència, així com la necessitat d'incrementar en tots els alumnes el rebuig a aquest problema, independentment de qui sigui la víctima. L'11,7% d'estudiants creu que hi hauria d'intervenir però no ho fa. És probable que en aquesta posició s'hi incloguin (segons els resultats d'altres estudis anteriors) els alumnes que rebutgen la violència, però no s'atreveixen a intervenir-hi perquè no disposen de prou poder per fer-ho sense risc de convertir-se en víctimes.
- El 9% participa en la violència, inclosos tant els que la lideren («Hi particip dirigit el grup»: 6%) com els que els segueixen («Em fic amb ell o amb ella, de la mateixa manera que el grup»: 3%).
- El 16,7% actua de manera indiferent davant la violència. Hi ha un 13,2% d'indiferents respecte de la violència («No faig res, no és un problema meu») i un 3,5% que es decanta per l'afirmació «No hi particip, però tampoc no em sembla malament el que fan».

Els percentatges d'alumnes que s'assignen als diferents rols dins el cercle de la violència, des dels que hi participen fins als que intenten aturar-la, pareix que indiquen que és necessari impulsar programes de competència social i d'educació emocional que condueixin a afavorir el desenvolupament de l'empatia envers els companys i a adoptar formes no violentes de resolució dels conflictes.

2.2.3. Freqüència de participació en diferents situacions de violència

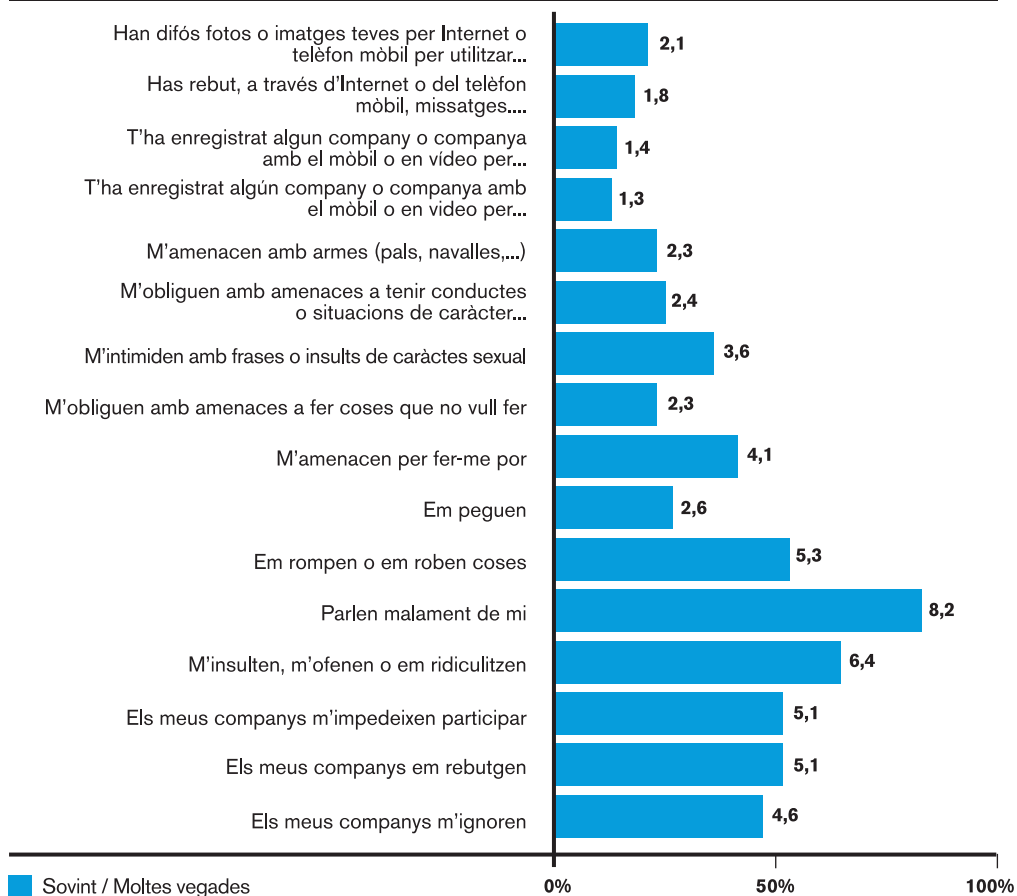
En la taula 29 s'inclouen les respostes dels alumnes a les preguntes sobre la freqüència amb què, en els dos darrers mesos, han patit situacions característiques del procés de convertir-se en víctima.

Com s'ha esmentat abans, per evitar l'ambigüitat es va concretar als estudiants el significat de les respostes possibles («de vegades», «sovint» i «moltes vegades») en termes de freqüència dels fets, de forma similar a les dues preguntes genèriques incloses en l'apartat anterior. Aquesta especificació ajudarà en la comparació dels resultats amb altres avaluacions similars, encara que impedeix les comparacions amb altres estudis que no defineixen aquestes categories de resposta.

Taula 29. **Situacions que impliquen el risc de convertir-se en víctima reconegudes pels alumnes**

Amb quina freqüència has patit cada situació durant els dos darrers mesos?				
	Mai	De vegades	Sovint	Moltes vegades
Els meus companys m'ignoren	72,3%	23,1%	2,9%	1,7%
Els meus companys em rebutgen	79,4%	15,5%	3,6%	1,5%
Els meus companys m'impedeixen participar	81,7%	13,2%	3,2%	2,0%
M'insulten, m'ofenen o em ridiculitzen	75,9%	17,7%	3,4%	3,0%
Parlen malament de mi	61,7%	30,1%	4,9%	3,3%
Em trenquen o em roben coses	80,0%	14,7%	2,6%	2,7%
Em peguen	88,7%	8,7%	1,7%	1,0%
M'amenacen per fer-me por	87,4%	8,5%	2,6%	1,5%
M'obliguen amb amenaces a fer coses que no vull fer (dur-los diners, fer-los tasques...)	94,6%	3,2%	1,3%	1,0%
M'intimiduen amb frases o insults de caràcter sexual	90,8%	5,7%	2,2%	1,4%
M'obliguen amb amenaces a conductes o situacions de caràcter sexual en què no vull participar	94,0%	3,6%	1,4%	1,1%
M'amenacen amb armes (pals, navalles...)	95,2%	2,4%	1,3%	1,1%
T'ha enregistrat algun company o alguna companya amb el mòbil o en vídeo per utilitzar-ho contra tu?	93,6%	5,1%	0,8%	0,5%
T'ha enregistrat algun company o alguna companya amb el mòbil o en vídeo per després obligar-te amb amenaces a fer alguna cosa que no volies fer?	95,4%	3,3%	0,9%	0,5%
Has rebut missatges a través d'Internet o del telèfon mòbil en els quals t'insulten, t'amenacen, t'ofenen o t'espanten?	91,5%	6,7%	0,8%	1,0%
Han difós fotos o imatges teves per Internet o telèfon mòbil per utilitzar-ho contra tu?	95,0%	2,9%	1,2%	0,9%

Gràfic 23. Situacions de victimització reconegudes pels alumnes

Els resultats inclosos en la taula 29 i en el gràfic 23 resulten coherents amb el percentatge de prevalença de l'assetjament (el 5,9%), ja que la suma dels percentatges de les respostes «sovint» i «molt» se situa, en les agressions de tipus psicològic, entorn d'aquesta xifra, i descendeix en les formes més extremes de violència. Només se situen per sobre d'aquesta xifra quan es refereixen a la situació «Parlen malament de mi» (8,2%), el problema més estès, que només en algunes ocasions l'estudiant inclou dins un procés d'assetjament.

Darrerament apareix amb freqüència en els mitjans de comunicació la utilització de noves tecnologies en situacions d'assetjament. Amb l'objectiu de conèixer l'extensió i la naturalesa d'aquestes noves modalitats, en aquest estudi s'han inclòs quatre preguntes específiques sobre la qüestió. Com pot observar-se en la taula 29 i en el gràfic 23, entre l'1,3% i l'1,8% dels alumnes han patit sovint o moltes vegades aquestes noves modalitats d'assetjament. Quan es considera la categoria «de vegades», el problema més estès és la recepció de missatges amenaçadors o ofensius (1,8%), seguit dels enregistraments amb el mòbil o en vídeo (1,3%).

Víctima i gènere

En la taula 29 bis es presenta el resum de la comparació de les respostes segons el gènere dels alumnes en cadascuna de les variables considerades anteriorment, amb els valors de khi quadrat corresponents.

Taula 29 bis. Relació entre el fet de ser víctima de l'assetjament i gènere				
	Homes ¹	Dones	Khi quadrat	p
Els meus companys m'ignoren	4,6%	4,5%	4,464	0,216
Els meus companys em rebutgen	6,5%	3,4%	9,085	0,028
Els meus companys m'impedeixen participar	6,8%	2,9%	14,222	0,003
M'insulten, m'ofenen o em ridiculitzen	7,7%	4,4%	9,346	0,025
Parlen malament de mi	8,0%	7,7%	9,627	0,022
Em trenquen o em roben coses	6,7%	2,9%	13,100	0,004
Em peguen	3,6%	1,3%	16,132	0,001
M'amenacen per fer-me por	5,7%	1,8%	13,246	0,004
M'obliguen amb amenaces a fer coses que no vull fer (dur-los diners, fer-los tasques...)	3,2%	1,0%	12,243	0,007
M'intimidien amb frases o insults de caràcter sexual	4,6%	2,0%	9,136	0,028
M'obliguen amb amenaces a tenir conductes o a participar en situacions de caràcter sexual contra la meva voluntat	4,6%	1,0%	17,040	0,001
M'amenacen amb armes (pals, navalles...)	3,5%	0,7%	14,166	0,003
T'ha enregistrat algun company o alguna companya amb el mòbil o en vídeo per utilitzar-ho contra tu?	1,7%	3,8%	13,829	0,003
T'ha enregistrat algun company o alguna companya amb el mòbil o en vídeo per després obligar-te amb amenaces a fer alguna cosa que no volies?	2,1%	2,7%	10,991	0,012
Has rebut missatges a través d'Internet o del telèfon mòbil en els quals t'insulten, t'amenacen, t'ofenen o t'espanten?	2,2%	1,0%	3,333	0,343
Han difós fotos o imatges teves per Internet o telèfon mòbil per utilitzar-ho contra tu?	3,2%	0,7%	11,389	0,010

En les comparacions s'han considerat totes les categories, i s'han destacat en negreta les associacions significativament amb el gènere. Com es pot observar, la majoria són significatives.

Hi ha associacions estadísticament significatives entre les variables considerades i el gènere, en els sentits apuntats anteriorment i indicats pels percentatges. En qualsevol cas, en quasi totes les variables són associacions de rellevància reduïda, a excepció de les variables següents:

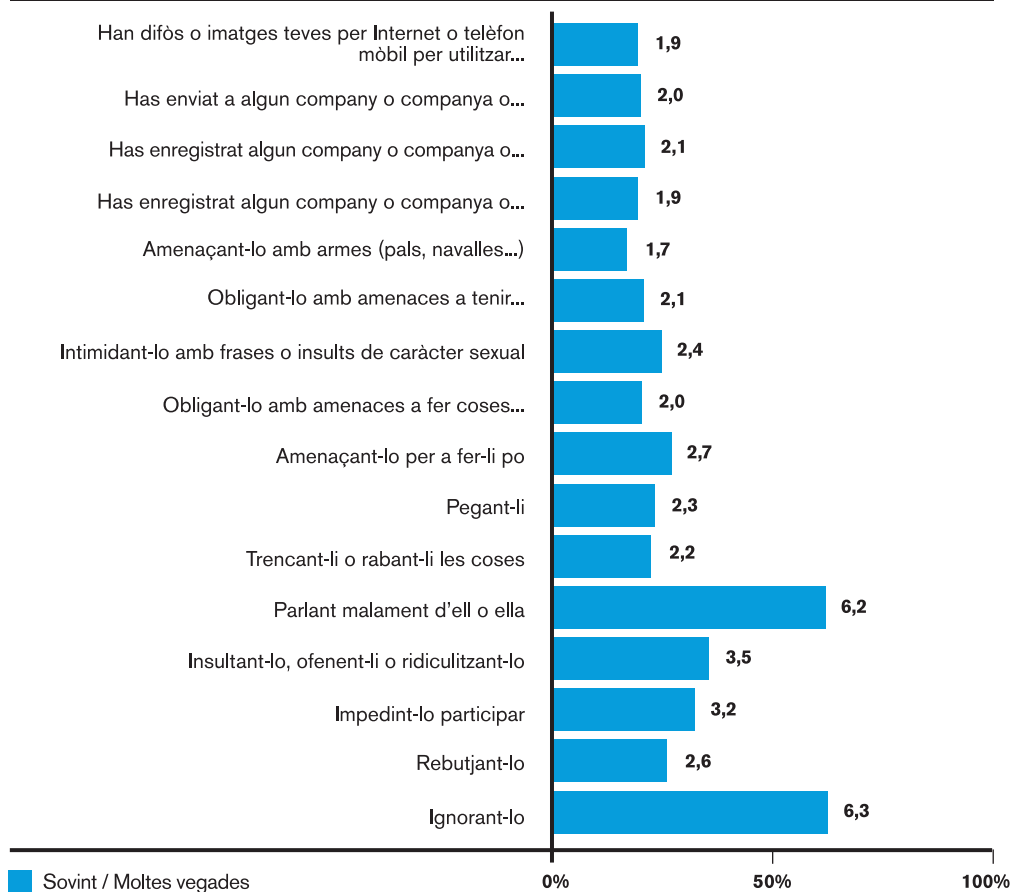
- Els meus companys m'impedeixen participar.
- Em peguen.
- M'amenacen per fer-me por.
- M'obliguen amb amenaces a tenir conductes o a participar en situacions de caràcter sexual contra la meva voluntat.
- M'amenacen amb armes (pals, navalles...).
- T'ha enregistrat algun company o alguna companya amb el mòbil o en vídeo per utilitzar-ho contra tu?

Sempre és més rellevant la presència dels al·lots que no de les al·lotes com a víctimes, a excepció de les situacions relacionades amb l'ús de les tecnologies de mòbil i vídeo.

Aquestes xifres indiquen la necessitat de posar en marxa programes de prevenció de l'assetjament escolar, així com programes de competència social que ajudin a incrementar l'empatia dels alumnes que hi participen o que s'hi mostren indiferents, i les habilitats socials dels que, sense mostrar-s'hi indiferents, tampoc no fan res per evitar les situacions de violència.

Taula 30. **Freqüència de participació en situacions de violència com a agressor**

	Mai	De vegades	Sovint	Moltes vegades
Ignorant el company o la companya	63,4%	30,3%	4,2%	2,1%
Rebutjant-lo	77,7%	19,7%	1,5%	1,1%
Impedint-li participar	82,8%	14,0%	2,1%	1,1%
Insultant-lo, ofenent-lo o ridiculitzant-lo	77,1%	19,4%	2,3%	1,2%
Parlant-ne malament	63,6%	30,2%	4,0%	2,2%
Trencant-li o robant-li les coses	92,1%	5,7%	1,2%	1,0%
Pegant-li	86,7%	11,1%	1,4%	0,9%
Amenaçant-lo per fer-li por	89,4%	8,0%	1,8%	0,8%
Obligant-lo amb amenaces a fer coses que no vol fer (dur diners, fer tasques...)	94,7%	3,3%	1,1%	0,8%
Intimidant-lo amb frases o insults de caràcter sexual	93,5%	4,1%	1,7%	0,8%
Obligant-lo amb amenaces a tenir conductes o a participar en situacions de caràcter sexual contra la seva voluntat	95,0%	2,9%	1,4%	0,6%
Amenaçant-lo amb armes (pals, navalles...)	95,2%	3,1%	1,1%	0,5%
Has enregistrat algun company o alguna companya amb el mòbil o en vídeo per utilitzar-ho en contra seu?	94,4%	3,7%	1,5%	0,5%
Has enregistrat algun company o alguna companya amb el mòbil o en vídeo per després obligar-lo amb amenaces a fer alguna cosa que no volia fer?	95,9%	2,1%	1,2%	0,8%
Has enviat missatges a través d'Internet o del telèfon mòbil en els quals insultes, amenaces, ofens o espantes algun company o alguna companya?	94,0%	4,0%	1,4%	0,6%
Has difós fotos o imatges per Internet o telèfon mòbil d'algun company o alguna companya per utilitzar-ho en contra seu?	95,0%	3,1%	1,3%	0,6%

Grafic 24. Participació en situacions de violència com a agressor

Els resultats inclosos en la taula 30 i en el gràfic 24 són coherents amb el percentatge de prevalença de l'assetjament des de la perspectiva de l'assetjador (el 5,9%), ja que la suma dels percentatges de respostes «sovint» i «moltes vegades» se situa en les agressions de tipus psicològic una mica per sota d'aquesta xifra, i descendeix encara una mica més en les formes més extremes de violència. Els valors només se situen per sobre d'aquesta xifra en les situacions «Parlen malament de mi» (6,2%) i «M'ignoren» (6,3%), les situacions més esteses, que sembla que l'estudiant inclou dins un procés d'assetjament només en algunes ocasions. En qualsevol cas, els assetjadors poden desenvolupar diverses d'aquestes formes d'agressió combinades.

En els gràfics 23 i 24 es presenten conjuntament els percentatges d'alumnes que indiquen que pateixen com a víctimes o participen com a agressors en diferents tipus de situacions; s'hi sumen les categories de resposta «sovint» i «moltes vegades». Com pot observar-se en ambdós gràfics, el nombre d'assetjadors és menor que el nombre de víctimes.

En estudis anteriors, el nombre d'agressors solia ser, en la majoria de les situacions, superior al nombre de víctimes, diferència atribuïble al caràcter grupal de l'assetjament. El fet que la diferència aquí es produeixi en sentit contrari (més víctimes que assetjadors) pot ser atribuït al fet que el paper d'assetjador genera més rebuig social (raó per la qual tindria més dificultat per trobar seguidors).

Assetjament i gènere

Hi ha associacions estadísticament significatives entre la majoria de les variables considerades i el gènere, en els sentits assenyalats anteriorment i indicats pels percentatges. En tots els casos són associacions de rellevància reduïda, les quals indiquen més presència dels homes com a assetjadors en totes les varietats d'agressió o abusos dels companys, tal com es pot observar en la taula 30 bis.

És a dir, els resultats permeten confirmar, una vegada més, que els al·lots tenen més risc d'exercir la violència que les al·lotes, especialment en les modalitats més greus, però també –encara que les diferències siguin menors– en violència psicològica i exclusió. Això explica que també tinguin més risc de sofrir aquestes situacions com a víctimes, a causa de la relació que sembla que hi ha entre ambdues situacions en el grup d'estudiants amb més risc de violència.

Els resultats anteriors concorden amb les diferències que s'observen quan es demana a les víctimes pel gènere dels seus assetjadors, recollides en la secció 2.2.5.

Taula 30 bis. Relació entre el fet participar en situacions d'assetjament i gènere				
	Home	Dona	Khi quadrat	p
Rebutjant el company o la companya	2,9%	2,2%	11,765	0,008
Ignorant-lo	6,3%	5,9%	0,945	0,815
Impedint-li participar	4,4%	1,7%	37,433	0,000
Insultant-lo, ofenent-lo o ridiculitzant-lo	5,0%	1,9%	27,878	0,000
Parlant-ne malament	6,6%	5,6%	5,379	0,146
Trencant-li o robant-li les coses	3,2%	1,2%	15,716	0,001
Pegant-li	3,5%	1,0%	53,914	0,000
Amenaçant-lo per fer-li por	3,5%	1,5%	19,322	0,000
Obligant-lo amb amenaces a fer coses que no vol fer (dur diners, fer tasques...)	2,9%	0,8%	16,884	0,001
Intimidant-lo amb frases o insults de caràcter sexual	3,5%	1,0%	23,076	0,000
Obligant-lo amb amenaces a tenir conductes o a participar en situacions de caràcter sexual contra la seva voluntat	2,9%	0,8%	15,763	0,001
Amenaçant-lo amb armes (pals, navalles...)	2,6%	0,3%	19,650	0,000
Has enregistrat algun company o alguna companya amb el mòbil o en vídeo per utilitzar-ho en contra seu?	2,7%	0,8%	24,298	0,000
Has enregistrat algun company o alguna companya amb el mòbil o en vídeo per després obligar-lo amb amenaces a fer alguna cosa que no volia fer?	3,2%	0,3%	19,821	0,000
Has enviat missatges a través d'Internet o del telèfon mòbil en els quals insultes, amenaces, ofens o espantes algun company o alguna companya?	2,7%	1,0%	11,258	0,010
Has difós fotos o imatges per Internet o telèfon mòbil d'algun company o alguna companya per utilitzar-ho en contra seu?	2,9%	0,3%	19,865	0,000

2.2.4. Característiques de la víctima amb la qual relacionen el procés d'arribar a ser-ho

Als estudiants que havien patit les situacions anteriors com a víctimes se'ls va preguntar fins a quin punt pensaven que les situacions es van produir perquè complien la sèrie de condicions que s'inclouen en la taula 31 al costat de les respostes.

Taula 31. **Condicions personals amb les quals els estudiants que han patit assetjament relacionen el fet de convertir-se en víctima**

	Frequència	Percentatge
Perquè em tenen enveja	88	6,4%
Ser nou al centre	63	4,6%
Tenir alguna discapacitat	18	1,3%
Estar aïllat, sense amics ni amigues	53	3,9%
Ser un jove que no es comporta com la majoria de joves	42	3,1%
Ser una jove que no es comporta com la majoria de joves	57	4,2%
El meu color de pell	23	1,7%
Ser gitano o gitana	20	1,5%
Venir d'un altre país	42	3,1%
Ser més gras	61	4,5%
Ser més prim	38	2,8%
No defensar-me	87	6,4%
Dur-me bé amb els professors	45	3,3%
Tenir bones notes	62	4,5%
Tenir males notes	41	3,0%
Repetir curs	41	3,0%

Els resultats recollits en la taula 31 posen de manifest que les víctimes relacionen la seva situació, sobretot, amb característiques bastant esteses en el conjunt de la població escolar, com són les següents: ser envejat (6,4%), no defensar-se (6,4%), ser nou al centre (4,6%), ser més gras (4,5%), tenir bones notes (4,5%) i ser un jove o una jove que no es comporta com els altres joves (4,2%).

La naturalesa menys freqüent d'altres característiques explica que siguin menors els percentatges de resposta relacionats amb el color de la pell (1,7%), ser gitano (1,5%) o tenir una discapacitat (1,3%), que probablement són fets associats amb el procés de convertir-se en víctima per la major part dels alumnes amb aquestes característiques que pateix assetjament. En l'estudi estatal s'obtenen freqüències d'aquest nivell respecte de la característica «Venir d'un altre país»; a les Illes Balears aquesta situació obté un 3,1% de les respostes. És cert que la diferència no és significativa, però pot indicar una certa tendència.

El conjunt dels resultats recollits en la taula 31 posa de manifest la necessitat de prevenir el procés de convertir-se en víctima treballant la cohesió del grup i l'eradicació de qualsevol tipus d'exclusió.

Als estudiants que havien actuat com a assetjadors, també se'ls va demanar sobre possibles característiques de les víctimes relacionades amb l'agressió. Els resultats es presenten en la taula 32.

Taula 32. **Condicions de les víctimes amb les quals els assetjadors relacionen l'agressió**

	Frequència	Percentatge
Perquè li tenen enveja	60	4,4%
Ser nou al centre	53	3,9%
Tenir alguna discapacitat	34	2,5%
Estar aïllat, sense amics ni amigues	77	5,6%
Ser un jove que no es comporta com la majoria de joves	51	3,7%
Ser una jove que no es comporta com la majoria de joves	48	3,5%
El seu color de pell	45	3,3%
Ser gitano o gitana	31	2,3%
Venir d'un altre país	48	3,5%
Ser més gras	67	4,9%
Ser més prim	17	1,2%
No defensar-se	75	5,5%
Es du bé amb els professors	33	2,4%
Tenir bones notes	39	2,8%
Tenir males notes	23	1,7%
Repetir curs	28	2,0%

Els resultats recollits en la taula 32 posen de manifest que els assetjadors relacionen l'agressió especialment amb la característica següent de les víctimes: estar aïllat i sense amics (5,6%). Això pot indicar que l'agressor s'atura davant l'alumne que té amics, ja que hi ha moltes més possibilitats que algú surti a defensar-lo, mentre que davant alumnes sense amics, les seves possibilitats d'assetjar de manera impune són molt més grans.

Els agressors també destaquen, com a característiques de les víctimes que estimulen la seva conducta agressiva, el fet de no defensar-se (5,5%), ser més gras (4,9%), l'enveja (4,4%) o ser nou al centre (3,9%).

Els resultats recollits en la taula 32 reflecteixen com a principal similitud amb els de la taula 31 que una de les principals raons per triar un company com a víctima és que no es defensa. D'altra banda, des de la perspectiva dels agressors, l'aïllament adquireix més rellevància. El fet de ser percebut com a diferent apareix com a rellevant per a ambdós grups. El conjunt dels resultats reflecteix la necessitat de treballar la cohesió del grup, la tolerància i la construcció de la igualtat per eradicar l'assetjament.

2.2.5. Gènere i curs dels agressors

Pel que fa als agressors, les dades sobre el gènere i el curs es presenten en la taula 33.

Taula 33. **Gènere i curs dels agressors**

	Frequència	Percentatge
Homes joves d'aquest curs	132	9,6%
Dones joves d'aquest curs	60	4,4%
Homes joves repetidors d'aquest curs	102	7,5%
Dones joves repetidores d'aquest curs	39	2,8%
Homes joves d'un curs superior	74	5,4%
Dones joves d'un curs superior	30	2,2%

Com es pot veure en la taula, els agressors solen ser sobretot homes joves, especialment del mateix curs, amb un percentatge considerable de repetidors. És també relativament elevat el percentatge d'homes joves del curs superior.

El percentatge d'al·lots que reconeix que assetja els seus companys (un 7,43%) supera en més del doble la proporció d'al·lotes que es reconeix en aquest paper (un 3,49%). Les diferències són de menor magnitud en el paper de víctima (6,73% d'homes davant el 4,49% de dones).

El valor de khi quadrat no mostra una associació estadísticament significativa amb el gènere en la variable referida al paper de víctima ($\chi^2=3,594$; $p=0,309$), mentre que sí que mostra una associació estadísticament significativa amb el gènere en la variable referida al paper d'assetjador ($\chi^2=25,834$; $p=0,000$). És a dir, que hi ha una presència significativament superior d'homes entre els assetjadors.

2.3. Disrupció i altres problemes en la interacció dels alumnes amb els professors

En els últims anys, sembla que s'han incrementat diversos problemes en la interacció dels alumnes amb els professors que cal detectar des d'un sistema d'avaluació de la convivència escolar. Són problemes que van des de les situacions més freqüents –com el comportament disruptiu– fins als casos més greus de violència. Aquest estudi pretén elaborar indicadors que permetin conèixer amb precisió aquests problemes, com a requisit imprescindible per eradicar-los.

En l'elaboració de les preguntes destinades a detectar els problemes en la interacció dels alumnes amb els professors, s'ha seguit un esquema similar al que s'ha fet servir per detectar situacions d'assetjament: es demana, a tots els participants en el context avaluat, primer si han patit la conducta problemàtica i després si l'han exercida. Avui hi ha un consens important respecte de l'eficàcia d'aquesta manera de demanar sobre la violència per detectar-la, ja que ha permès superar el tabú que fins ara ha dut a ocultar-la.

Les diferències en els papers i en els nivells de maduresa i de formació exigeixen que la principal font d'informació per estimar la prevalença d'aquests problemes siguin les respostes dels professors. No obstant això, la comprensió de la naturalesa d'aquests problemes i de la manera de resoldre'ls quedaria molt incompleta sense incloure-hi també indicadors sobre la visió que en tenen els alumnes.

Per afavorir la comparació dels resultats obtinguts des d'ambdues perspectives, s'han redactat les preguntes dels professors i dels alumnes de la forma més semblant possible, amb algunes diferències imprescindibles per adaptar-les als diferents papers que tenen dins l'aula.

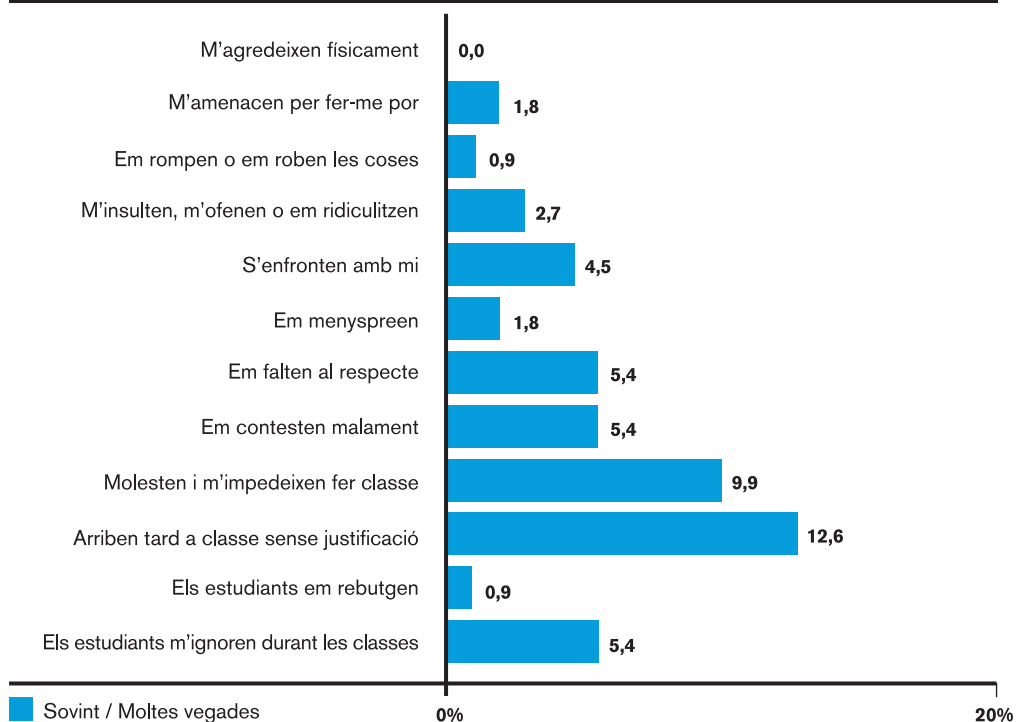
2.3.1. Conductes problemàtiques dels alumnes

En la taula 34 es presenta la freqüència amb què els professors han sofert una sèrie de conductes inadequades dels alumnes. En la taula 35 s'inclouen les respostes dels alumnes quan els demanen per la participació en aquestes situacions, i en els gràfics 25 i 26 es presenten els resultats de sumar les respostes «sovint» i «moltes vegades» de cada col·lectiu.

Taula 34. Conductes problemàtiques dels alumnes amb els professors

Respostes del qüestionari dels professors				
	Mai	De vegades	Sovint	Moltes vegades
Els estudiants m'ignoren durant les classes	51,4%	43,2%	3,6%	1,8%
Els estudiants em rebutgen	82,9%	16,2%	0,9%	
Arriben tard a classe sense justificació	28,8%	58,6%	10,8%	1,8%
Molesten i m'impedeixen fer classe	31,5%	58,6%	5,4%	4,5%
Em contesten malament	55,9%	38,7%	2,7%	2,7%
Em falten al respecte	72,1%	22,5%	3,6%	1,8%
Em menyspreen	90,1%	8,1%	1,8%	
S'enfronten amb mi	72,7%	22,7%	3,6%	0,9%
M'insulten, m'ofenen o em ridiculitzen	91,9%	5,4%	2,7%	
Em trenquen o em roben les coses	93,7%	5,4%	0,9%	
M'amenacen per fer-me por	95,5%	2,7%	1,8%	
M'agredeixen físicament	99,1%	0,9%		

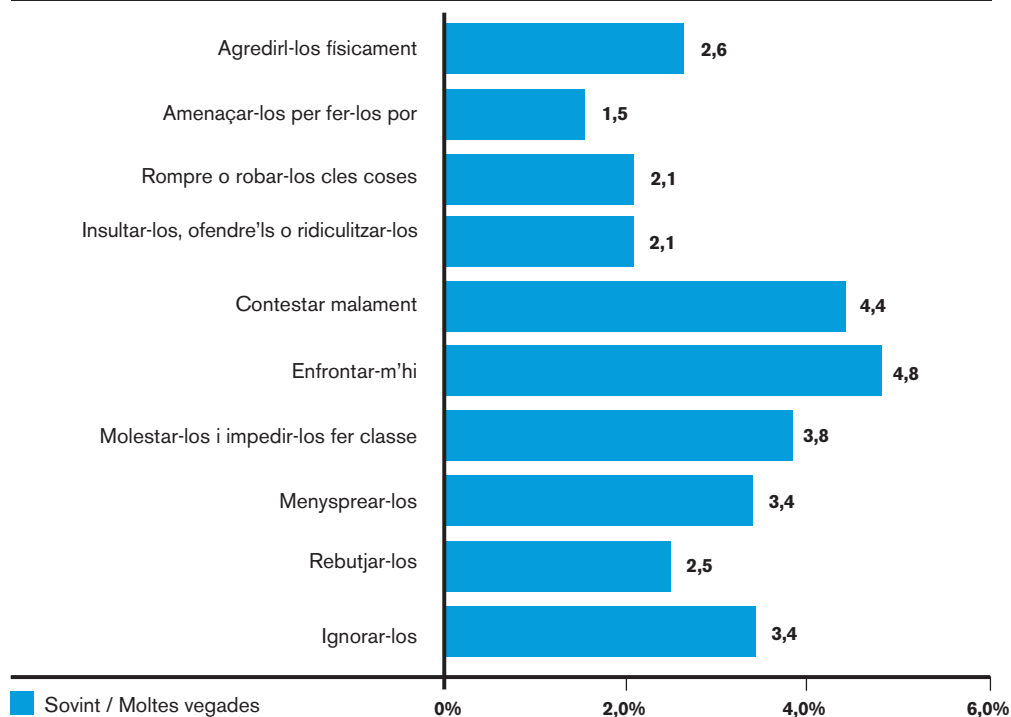
Grafic 25. Conductes inadequades dels alumnes amb els professors Respostes dels professors

Taula 35. Conductes inadequades dels alumnes amb els professors

Respostes del qüestionari dels estudiants				
	Mai	De vegades	Sovint	Moltes vegades
Ignorar-los	76,4%	20,2%	1,9%	1,5%
Rebutjar-los	85,0%	12,5%	1,9%	0,6%
Menysprear-los	86,5%	10,1%	2,5%	0,8%
Molestar-los i impedir-los fer classe	77,8%	18,4%	2,4%	1,4%
Enfrontar-m'hi	81,0%	14,2%	3,3%	1,5%
Contestar malament	74,7%	20,9%	3,2%	1,2%
Insultar-los, ofendre'ls o ridiculitzar-los	90,5%	7,4%	1,2%	0,9%
Rompre o robar-los les coses	93,7%	4,2%	1,6%	0,5%
Amençar-los per fer-los por	93,1%	5,3%	1,1%	0,5%
Agredir-los físicament	93,7%	3,6%	1,7%	0,9%

Gràfic 26. Conductes inadequades dels alumnes amb els professors dels alumnes

Dels resultats reflectits en les taules 34 i 35 es desprèn que:

- 1) Segons els professors, el problema més freqüent i estès és, amb gran diferència, arribar tard a classe sense justificació (el 12,6% dels professors ho observa); però el problema observat per professors i alumnes més rellevant és el comportament disruptiu («Molesten i impedeixen fer classe»), problema que diu que sofreix «sovint» o «moltes vegades» el 9,9% dels professors (21,6% en l'estudi estatal), mentre que només reconeix participar en aquestes situacions el 3,4% dels alumnes (4,1% en l'estudi estatal).

La discrepància en les valoracions de professors i alumnes podria atribuir-se a una d'aquestes causes:

- La concentració d'aquest problema en molt pocs alumnes.
 - El fet que els alumnes tendeixin a minimitzar les conseqüències que determinats comportaments (menjar o parlar mentre el professor explica) poden tenir sobre qui els pateix.
- 2) Diferències en la mateixa direcció que l'anterior, però de menor magnitud, en dues conductes molt relacionades amb el comportament disruptiu. En ambdues, el percentatge d'alumnes que reconeix que hi participa és inferior al percentatge de professors que diu que les pateix freqüentment: «Ignorar el professor» (5,4% dels professors, davant el 3,4% dels alumnes) i «Contestar malament» (5,4% dels professors davant el 4,4% dels alumnes). Hi ha més coincidència respecte de la conducta «Enfrontar-se amb el professor»: 4,5%, segons els professors; en canvi, 4,8% segons els alumnes.
 - 3) El percentatge d'alumnes que diu que participa en la resta de conductes problemàtiques és superior al percentatge de professors que manifesta que les pateix. Aquesta tendència s'observa en les conductes que fan referència a:
 - Sentiments: rebuig (0,9% dels professors i 2,5% dels alumnes).
 - Agressions: insultar i ridiculitzar, rompre o robar les seves coses, amenaçar per fer por, agressió física. En les tres primeres situacions, el percentatge d'alumnes que reconeix que hi participa amb freqüència gira al voltant del 2,1%, mentre que el percentatge de professors que manifesten haver-les patides està entre el 0,9% i 2,7%.

Les diferències poden reflectir que diversos alumnes dirigeixen aquesta conducta a un mateix professor i/o diferents interpretacions de les categories per les quals es demana.

Hi ha una diferència que resulta especialment preocupant: la major part dels docents informa que no ha patit mai agressions físiques, mentre que el 0,9% diu que n'ha patit «de vegades». Aquest resultat contrasta amb les respostes dels estudiants: un 2,6% manifesta que ha participat en agressions físiques a professors «amb freqüència» i un 3,6%, «de vegades». L'anàlisi de les característiques dels estudiants que diuen que han agredit professors físicament reflecteix que s'hi concentren múltiples condicions de risc.

S'han trobat relacions estadísticament significatives ($p < 0,001$), com en l'estudi estatal, entre el fet d'informar d'haver participat en aquestes situacions d'agressió a professors («de vegades», «sovint», «moltes vegades») i les següents característiques dels alumnes:

- Hi ha més homes joves que dones i es concentren sobretot en els primers cursos: primer i segon.
- Tenen problemes acadèmics i dificultats per obtenir protagonisme positiu en l'aprenentatge, com indiquen unes taxes de repetició de curs més altes, les menors expectatives de seguir estudiant i el menor compromís amb el centre.

- Han rebut mesures disciplinàries amb més freqüència: percentatge més alt d'expulsions temporals, d'expulsions de centres educatius i d'obertura d'expedients.
- La relació de la seva família amb el centre és menys freqüent i més difícil: menors taxes d'assistència de les famílies a les reunions i més problemes de comunicació amb els professors.
- Informen d'haver participat més en agressions entre estudiants, com a agressors i com a víctimes.
- Consumeixen amb més freqüència begudes alcohòliques, tabac, cànnabis i altres drogues il·legals. La seva conducta d'absentisme és també més elevada que la dels altres estudiants.

El conjunt dels resultats obtinguts i la relació que presenten amb els obtinguts en investigacions anteriors suggereixen que els enfrontaments amb els professors, en els quals participa aquest 4% d'alumnes, poden formar part d'escalades coercitives en les quals el professor intenta aplicar mesures disciplinàries, fins i tot de contenció física, que són interpretades per l'alumne com a agressions.

Com es reflecteix més endavant (taula 37), el 0,9% dels professors reconeix que ha participat en alguna agressió física als alumnes, conducta que probablement es produeix en el context d'aquestes escalades quan arriben a les expressions més greus.

2.3.2. Conductes problemàtiques en els professors

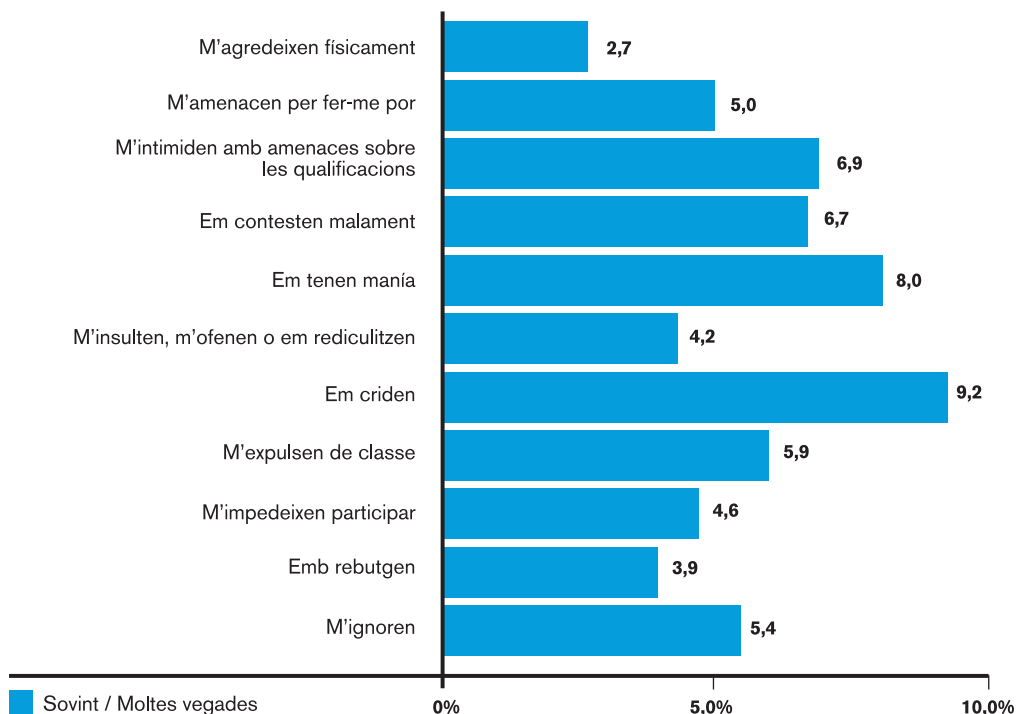
Per poder avaluar els problemes relacionats amb la disrupció des d'una perspectiva interactiva resulta convenient, en aquest context, demanar a cada part pel comportament de l'altra, la qual cosa suposa incloure també un bloc de preguntes sobre conductes problemàtiques entre els professors.

En la taula 36 es presenta el percentatge d'alumnes que respon haver viscut cada problema en la seva relació amb els professors i en la taula 37, el percentatge de professors que reconeix haver tingut aquests comportaments. En els gràfics 27 i 28 es representen gràficament els resultats de cada col·lectiu, amb la suma de les respostes «sovint» i «moltes vegades».

Taula 36. **Percepció de conductes problemàtiques en els professors segons cada estudiant**

	Mai	De vegades	Sovint	Moltes vegades
M'ignoren	64,9%	29,7%	3,1%	2,3%
Em rebutgen	81,5%	14,6%	2,5%	1,5%
M'impedeixen participar	79,5%	15,9%	3,2%	1,5%
M'expulsen de classe	74,7%	19,3%	2,9%	3,1%
Em criden	62,5%	28,3%	5,0%	4,2%
M'insulten, m'ofenen o em ridiculitzen	82,5%	13,3%	2,7%	1,5%
Em tenen mania	66,9%	25,0%	4,6%	3,4%
Em contesten malament	70,2%	23,1%	4,4%	2,3%
M'intimidien amb amenaces sobre les qualificacions	78,4%	14,7%	4,4%	2,5%
M'amenacen per fer-me por	88,3%	6,6%	3,1%	1,9%
M'agredeixen físicament	92,2%	5,1%	1,4%	1,3%

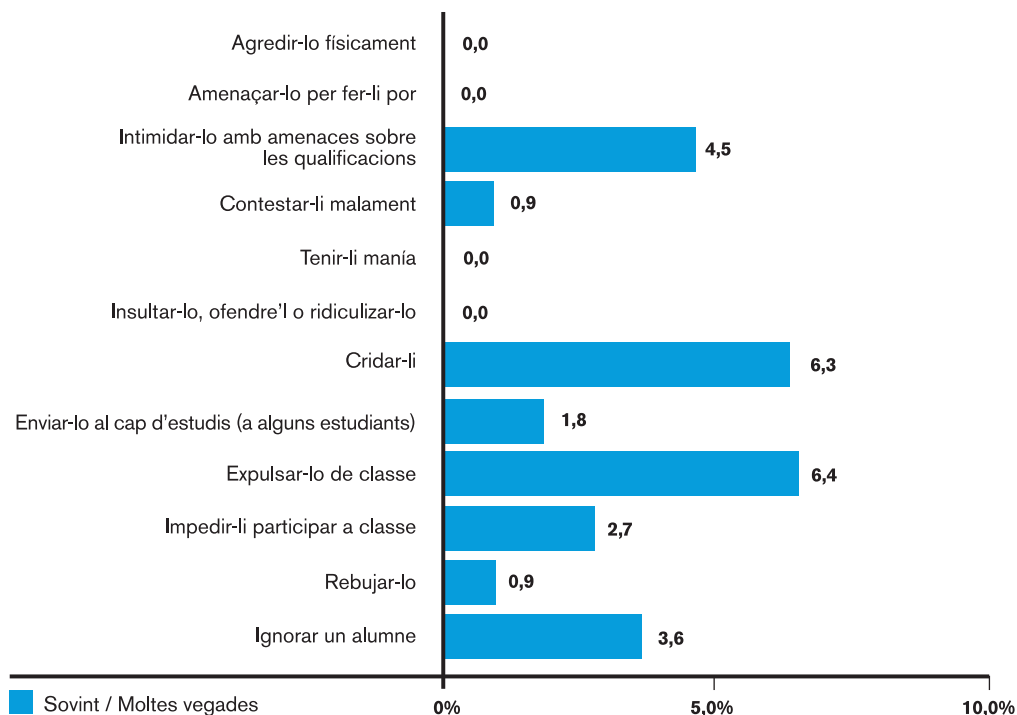
Grafic 27. Percepció de conductes problemàtiques en els professors segons els estudiants

Taula 37. Conductes que els professors reconeixen que han manifestat a les seves classes

	Mai	De vegades	Sovint	Moltes vegades
Ignorar un alumne	58,6%	37,8%	2,7%	0,9%
Rebutjar-lo	96,4%	2,7%	0,9%	
Impedir-li participar a classe	75,7%	21,6%	2,7%	
Expulsar-lo de classe	38,5%	55,0%	5,5%	0,9%
Enviar-lo al cap d'estudis (a alguns estudiants)	62,2%	36,0%	1,8%	
Cridar-li	48,6%	45,0%	6,3%	
Insultar-lo, ofendre'l o ridiculitzar-lo	96,4%	3,6%		
Tenir-li mania	91,0%	9,0%		
Contestar-li malament	87,4%	11,7%	0,9%	
Intimidat-lo amb amenaces sobre les qualificacions	60,4%	35,1%	3,6%	0,9%
Amençar-lo per fer-li por	91,0%	9,0%		
Agredir-lo físicament	99,1%	0,9%		

Grafic 28. Conductes que els professors reconeixen haver manifestat

Els resultats inclosos en les taules i en els gràfics posen de manifest que:

- 1) Les conductes problemàtiques reconegudes per un nombre més gran de docents, incloses les categories «sovint» i «moltes vegades», són cridar als alumnes (6,3%), expulsar-los de classe (6,4%) i intimidar-los amb amenaces sobre les qualificacions (4,5%). Aquests valors coincideixen amb els problemes reconeguts per un nombre més gran d'estudiants, amb l'excepció de la conclusió que aquests extreuen que el professor els té mania, problema que molt pocs docents reconeixen.
- 2) Pot observar-se que, en general, el percentatge d'alumnes que afirma que pateix situacions problemàtiques en la seva relació amb els professors és també molt reduït. En la major part dels problemes, els percentatges d'alumnes que diuen que n'han viscut sovint o moltes vegades són inferiors al 8%.

Hi ha quatre situacions en les quals el percentatge és superior al 6%: «em criden», «em tenen mania», «m'intimiden amb amenaces sobre les qualificacions» i «em contesten malament».

2.4. Conductes problemàtiques en la interacció de les famílies amb els professors

Darrerament també s'han conegut alguns casos de violència de les famílies amb els professors, casos que han generat una gran preocupació social.

Per tant, sembla necessari incorporar al diagnòstic de la convivència indicadors que permetin detectar-los. Amb aquest objectiu es van incloure, en els tres qüestionaris responats per docents (equips directius, departaments d'orientació i professors), quatre preguntes sobre aquest tipus de problemes, seguint la perspectiva emprada per detectar la violència en les altres relacions. Els resultats es presenten en les taules 38-40.

Com es pot observar en les taules, si consideram la categoria «de vegades», el 31,5% dels professors reconeixen que han patit un tracte ofensiu d'alguna família i el 2,7% que han tractat alguna família de forma ofensiva.

Quan es consideren les respostes que afecten la totalitat del centre (respostes dels equips directius), aquests percentatges (almenys els referits a l'opció «de vegades») se situen en el 100%, segons els resultats dels departaments d'orientació, i en el 88,2%, segons els equips directius.

Aquests resultats reflecteixen que encara que el tracte ofensiu en la relació de les famílies amb els professors és una situació poc freqüent, el problema existeix, i que cal incrementar el suport i els recursos que permetin eradicar-lo, recomanació que adquireix encara més rellevància si tenim en compte els casos extrems en els quals arriben a produir-se agressions físiques. Pel que fa a aquests problemes de convivència, es pot considerar la possibilitat de posar en marxa programes formatius encaminats a la resolució de conflictes amb les famílies, en el marc de la comunitat educativa.

Taula 38. **Conductes problemàtiques entre els professors i les famílies**

Respostes al qüestionari dels professors en percentatges				
Amb quina freqüència s'ha produït cadascun dels problemes que s'esmenten a continuació?				
	Mai	De vegades	Sovint	Moltes vegades
He rebut un tracte ofensiu o insultant d'alguna família	68,5%	31,5%		
He tractat alguna família de forma ofensiva o insultant	97,3%	2,7%		
He patit agressions físiques d'alguna família	100,0%			
He agredit físicament alguna família	100,0%			

Taula 39. **Conductes problemàtiques entre els professors i les famílies**

Respostes al qüestionari dels departaments d'orientació				
Amb quina freqüència s'ha produït cadascun dels problemes que s'esmenten a continuació?				
	Mai	De vegades	Sovint	Moltes vegades
Hi ha hagut problemes perquè alguna família ha tractat algun professor de manera ofensiva o insultant		93,3%	6,7%	
Hi ha hagut problemes perquè algun professor ha tractat alguna família de manera ofensiva o insultant	80,0%	20,0%		
Hi ha hagut agressions físiques d'alguna família a algun professor	86,7%	13,3%		
Hi ha hagut agressions físiques d'algun professor a alguna família	100,0%			

Taula 40. **Conductes problemàtiques entre els professors i les famílies**

Respostes al qüestionari dels equips directius				
Amb quina freqüència s'ha produït cadascun dels problemes que s'esmenten a continuació?				
	Mai	De vegades	Sovint	Moltes vegades
Hi ha hagut problemes perquè alguna família ha tractat algun professor de forma ofensiva o insultant	11,8%	88,2%		
Hi ha hagut problemes perquè algun professor ha tractat alguna família de forma ofensiva o insultant	82,4%	17,6%		
Hi ha hagut agressions físiques d'alguna família a algun professor	100,0%			
Hi ha hagut agressions físiques d'algun professor a alguna família	100,0%			

2.5. Opinions i actituds que condueixen a la violència

El qüestionari dels estudiants inclou un bloc de preguntes sobre opinions i actituds amb relació a la violència, la intolerància i el sexisme, similars a les utilitzades des de fa dècades en els estudis sobre actituds intergrupals (racistes, sexistes...), i que s'inclouen de vegades en les enquestes a la població per detectar canvis d'actituds.

En la taula 41 i en el gràfic 29 es presenta la distribució de respostes dels alumnes a tretze preguntes que inclouen actituds, opinions o disposicions que tenen una influència important en el risc que es produeixin situacions de violència, sexisme o intolerància. A les onze primeres, la resposta expressa el grau d'acord. A les dues darreres, fa referència al grau de suport que es dona a la condició indicada en la pregunta.

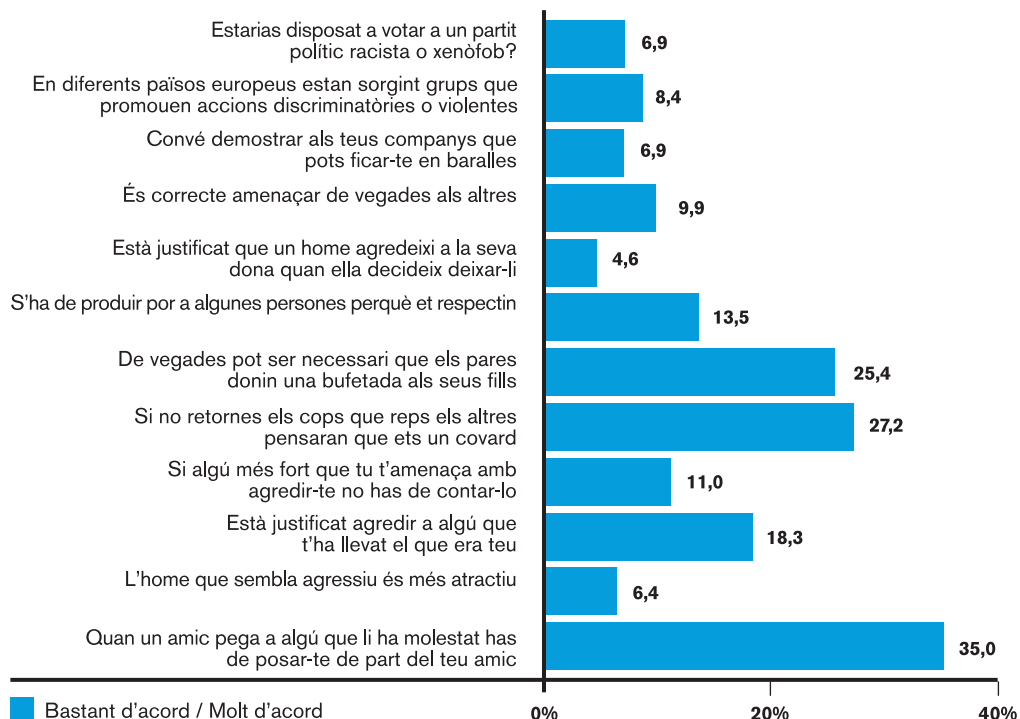
Taula 41. **Actituds i opinions dels alumnes en conjunt sobre la violència i la intolerància**

	Gens d'acord	Poc d'acord	Bastant d'acord	Molt d'acord
Quan un amic teu pega a algú que l'ha molestat, has de posar-te de part del teu amic	33,9%	31,1%	21,1%	13,9%
L'home que sembla agressiu és més atractiu	72,4%	21,1%	4,3%	2,1%
Està justificat agredir algú que t'ha pres el que era teu	48,5%	33,2%	12,7%	5,6%
Si algú més fort que tu t'amenaça amb una agressió, no ho has de contar perquè et convertiries en un delator	60,7%	28,3%	5,5%	5,5%
Si no retornes els cops que reps, els altres pensaran que ets un covard	45,3%	27,5%	16,3%	10,9%
De vegades pot ser necessari que els pares peguin una bufetada als fills perquè aquests aprenguin qualche cosa	48,9%	25,7%	17,7%	7,7%

Taula 41. Actituds i opinions dels alumnes en conjunt sobre la violència i la intolerància

	Gens d'acord	Poc d'acord	Bastant d'acord	Molt d'acord
S'ha de fer por a algunes persones perquè et respectin	58,8%	27,7%	8,8%	4,6%
Està justificat que un home agreeixi la seva dona o la seva parella quan ella decideix deixar-lo	86,3%	9,1%	3,0%	1,5%
De vegades és correcte amenaçar els altres perquè sàpiguen que tens un caràcter enèrgic	64,5%	25,6%	7,5%	2,4%
Convé demostrar als teus companys que pots ficar-te en baralles	66,7%	26,4%	5,1%	1,8%
En diferents països europeus estan sorgint grups que promouen accions obertament discriminatòries, fins i tot violentes, contra certes minories (marroquins, gitanos, jueus...)	72,3%	19,2%	5,7%	2,7%
Estaries disposat a votar un partit polític racista o xenòfob?	81,3%	11,9%	4,3%	2,6%

Grafic 29. Actituds i opinions dels alumnes en conjunt sobre la violència i la intolerància

Com pot observar-se en la taula 41 i en el gràfic 29, les justificacions de violència que més acord generen entre els alumnes són les que tenen a veure amb la violència reactiva, com «Si no retornes els cops que reps, els altres pensaran que ets un covard» (amb un 27,2% d'acord), i amb el suport a l'agressor reactiu si aquest és el teu amic («Quan un amic teu pega a algú que l'ha molestat, has de posar-te de part del teu amic», amb un 35% d'acord).

Com a indicador més clar de risc de violència de gènere s'ha inclòs la pregunta «Està justificat que un home agredeixi la seva dona o la seva parella quan ella decideix deixar-lo?», amb la qual discrepa la gran majoria, però hi està bastant o molt d'acord un 4,6% dels alumnes, percentatge menor que l'obtingut en investigacions anteriors. Això posa de manifest que la presa de consciència col·lectiva sobre aquest gravíssim problema arriba també a l'adolescència. El percentatge d'acord amb actituds masculistes sol incrementar-se quan s'expressen de forma menys extrema. Així, el 6,4% dels alumnes està d'acord amb l'indicador «L'home que sembla agressiu és més atractiu». Convé, per tant, prestar una atenció especial a aquests indicadors de reproducció de violència de gènere, que ha de ser erradicada des de l'educació, amb un increment de les mesures destinades a aconseguir-ho amb tota la població.

El percentatge d'acord dels adolescents amb la justificació del càstig físic («De vegades pot ser necessari que els pares peguin una bufetada als fills perquè aquests aprenguin alguna cosa») és d'un 25,4% (31,7% en l'estudi estatal), molt inferior al que es detecta en les enquestes de població entre adults.

Les dues últimes preguntes incloses en la taula 41 són indicadors de racisme i xenofòbia. Com es pot observar, encara que la major part dels alumnes es posiciona clarament contra aquestes postures, ja que no aprova les accions dels grups racistes o xenòfobs ni votaria un partit polític amb aquesta ideologia, un 8,4% les aprova bastant o molt i un 6,9% estaria bastant o molt d'acord a votar un partit d'aquest tipus. Convé tenir en compte, a més, que aquests indicadors estan estretament relacionats amb el risc de ser captat per determinades bandes violentes.

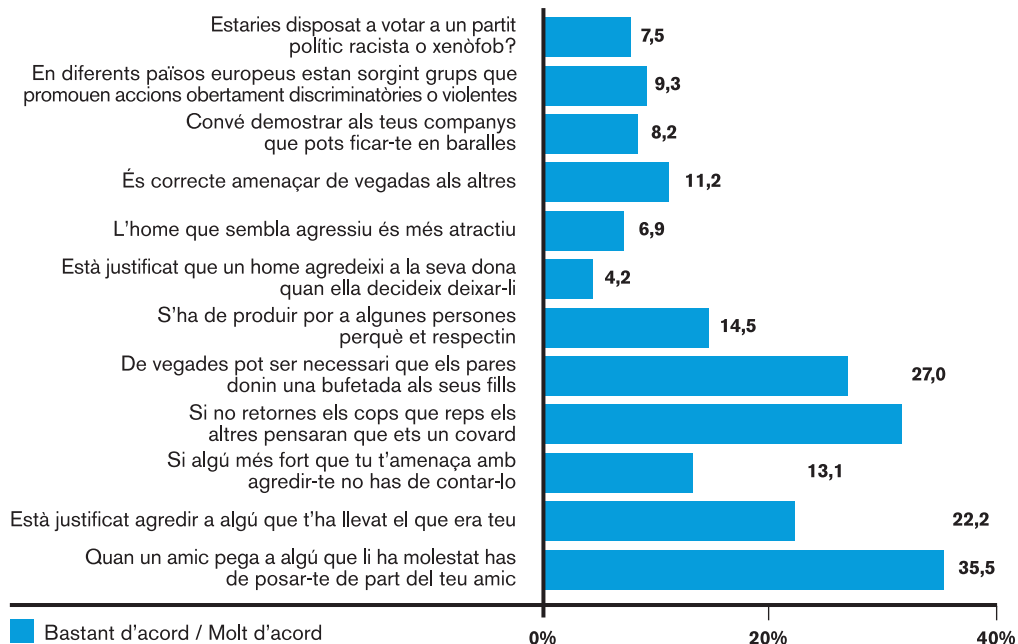
En les taules 42 i 43 (gràfic 30) es presenten els resultats de la taula 41 desglossats segons el gènere dels alumnes. Com pot observar-se, els homes joves justifiquen la violència en major mesura que les dones joves. No obstant això, resulta especialment sorprenent que un 4,2% de les alumnes manifesti que està bastant d'acord o molt d'acord amb la justificació de la violència de gènere i un 6,8% amb la idea que «L'home que sembla agressiu és més atractiu», percentatge que supera fins i tot el dels homes joves davant la mateixa afirmació (5,9%).

A partir d'aquestes dades, pot destacar-se la necessitat de portar a terme programes de prevenció de la violència de gènere des de l'educació secundària, de manera que l'eficàcia d'aquests programes també s'estengui als casos de risc que es detecten, no només entre els al·lots, sinó també entre les al·lotes.

Taula 42. **Actituds i opinions de les alumnes (DONES)**
sobre la violència i la intolerància

	Gens d'acord	Poc d'acord	Bastant d'acord	Molt d'acord
Quan un amic teu pega a algú que l'ha molestat, has de posar-te de part del teu amic	33,4%	31,0%	21,5%	14,0%
Està justificat agredir algú que t'ha pres el que era teu	44,6%	33,1%	15,4%	6,9%
Si algú més fort que tu t'amenaça amb una agressió, no ho has de contar perquè et convertiries en un delator	57,0%	29,9%	6,9%	6,3%
Si no retornes els cops que reps, els altres pensaran que ets un covard	39,1%	29,3%	18,5%	13,1%
De vegades pot ser necessari que els pares peguin una bufetada als fills perquè aquests aprenguin qualche cosa	47,5%	25,5%	18,4%	8,7%
S'ha de fer por a algunes persones perquè et respectin	53,9%	31,6%	10,0%	4,5%
Està justificat que un home agredeixi la seva dona o la seva parella quan ella decideix deixar-lo	83,7%	12,1%	3,0%	1,2%
L'home que sembla agressiu és més atractiu	73,1%	20,0%	4,6%	2,2%
De vegades és correcte amenaçar els altres perquè sàpiguen que tens un caràcter enèrgic	60,6%	28,2%	8,5%	2,7%
Convé demostrar als teus companys que pots ficar-te en baralles	59,4%	32,4%	6,4%	1,8%
En diferents països europeus estan sorgint grups que promouen accions obertament discriminatòries, fins i tot violentes, contra certes minories (marroquins, gitanos, jueus...)	68,8%	21,9%	5,5%	3,7%
Estaries disposat a votar un partit polític racista o xenòfob?	78,2%	14,3%	4,2%	3,3%

Grafic 30. Actituds i opinions dels alumnes sobre la violència i la intolerància

Taula 43. Actituds i opinions dels alumnes (HOMES) sobre la violència i la intolerància

	Gens d'acord	Poc d'acord	Bastant d'acord	Molt d'acord
Quan un amic teu pega a algú que l'ha molestat, has de posar-te de part del teu amic	33,8%	31,5%	21,2%	13,5%
Està justificat agredir algú que t'ha pres el que era teu	53,3%	32,8%	9,7%	4,1%
Si algú més fort que tu t'amenaça amb una agressió, no ho has de contar perquè et convertiries en un delator	66,0%	25,6%	4,1%	4,3%
Si no retornes els cops que reps, els altres pensaran que ets un covard	53,2%	25,0%	13,5%	8,4%
De vegades pot ser necessari que els pares peguin una bufetada als fills perquè aquests aprenguin qualque cosa	50,4%	25,3%	17,3%	7,0%
S'ha de fer por a algunes persones perquè et respectin	63,8%	23,6%	7,9%	4,8%
Està justificat que un home agredeixi la seva dona o la seva parella quan ella decideix deixar-lo	89,7%	5,1%	3,1%	2,1%
L'home que sembla agressiu és més atractiu	71,8%	22,4%	3,8%	2,1%
De vegades és correcte amenaçar els altres perquè sàpiguen que tens un caràcter enèrgic	68,7%	22,9%	6,3%	2,1%
Convé demostrar als teus companys que pots ficar-te en baralles	74,9%	20,2%	3,4%	1,5%
En diferents països europeus estan sorgint grups que promouen accions obertament discriminatòries, fins i tot violentes, contra certes minories (marroquins, gitanos, jueus...)	76,2%	16,1%	6,0%	1,7%
Estaries disposat a votar un partit polític racista o xenòfob?	84,6%	9,2%	4,4%	1,7%

2.6. Absentisme i altres conductes de risc en els alumnes

Per obtenir indicadors sobre absentisme es van plantejar als alumnes les mateixes preguntes de l'estudi PISA 2000 que es referien a faltar al centre escolar (jornades completes), faltar a algunes classes (absentisme selectiu) i arribar tard a classe (absentisme de retard), durant les dues últimes setmanes. En la taula 44 es presenten els resultats obtinguts.

Taula 44. **Absentisme no justificat en les dues darreres setmanes**

	Mai	1 dia	2 dies	3 dies	4 dies	5 dies o més
Has faltat al col·legi sense causa justificada?	71,4%	14,0%	6,5%	2,9%	1,2%	4,0%
Has faltat a alguna classe sense causa justificada?	74,0%	13,7%	5,3%	2,4%	0,9%	3,7%
Has arribat tard a classe?	44,0%	21,3%	11,2%	6,6%	2,9%	13,9%

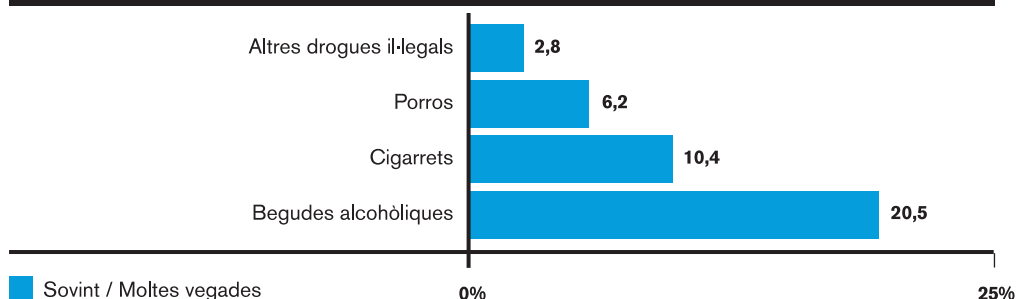
Com pot observar-se en la taula, la conducta de l'absentisme ocasional està relativament estesa, ja que (amb exclusió dels que no ho han fet mai) el 28,6% dels alumnes afirma que ha faltat al col·legi un dia complet o més en les dues darreres setmanes i un 26% a una classe o més.

En el qüestionari per a estudiants s'inclouen quatre preguntes sobre consum de drogues, els resultats de les quals es presenten en la taula 45 i en el gràfic 31. L'objectiu de la inclusió d'aquestes preguntes és poder estudiar, al costat dels problemes de convivència, l'existència d'altres problemes que s'originen i expressen, en la major part, fora de l'escola.

Taula 45. **Freqüència de consum de drogues reconegut pels alumnes**

	Mai	De vegades	Sovint	Moltes vegades
Begudes alcohòliques	52,8%	26,7%	10,1%	10,4%
Cigarrets	79,9%	9,7%	2,9%	7,5%
Porros	87,8%	6,0%	3,2%	3,0%
Altres drogues il·legals	95,2%	2,0%	1,5%	1,2%

Gràfic 31. **Freqüència de consum de drogues reconegut pels alumnes**

Com es pot observar en la taula, el consum de risc més estès és el de begudes alcohòliques, que practica sovint o moltes vegades el 23,4% dels alumnes; el segueixen, si se sumen aquestes dues categories, el consum de tabac (el 10,4%), el de porros (el 6,2%) i el d'altres drogues il·legals (el 2,8%). Convé tenir en compte aquestes dades, que poden ser interpretades com una forma de violència contra un mateix que compromet de forma greu el desenvolupament dels alumnes, i també per l'estreta relació detectada en estudis diversos entre el consum de drogues i la violència escolar.

2.7. Obstacles generals a la convivència percebuts pels professors

Els cinc factors que s'inclouen en aquest apartat han estat obtinguts de les 33 preguntes que componen la secció 6 del qüestionari, plantejades sota el títol «En quin grau obstaculitzen la convivència distints tipus de problemes?».

Pel que fa als obstacles generals, s'espera que les mitjanes siguin baixes, és a dir, que els obstacles tinguin una importància limitada. Efectivament, els resultats han mostrat que les conclusions del primer estudi són consistents, és a dir, que la convivència als centres és positiva i que els obstacles tenen una importància limitada.

Aquest és el resum de les mitjanes:

Indicadors	Mitjana
1. Problemes d'adaptació dels professors	3,68
2. Problemes dels alumnes i les famílies	4,82
3. Falta de suport de l'Administració i insuficiència de recursos	5,21
4. Problemes en les relacions al centre	1,71
5. Problemes en l'equip directiu	3,81

Els obstacles a la convivència valorats pels professors com a més rellevants són els que es refereixen a aspectes aliens als mateixos professors: problemes dels alumnes i les famílies (4,82), i problemes provocats per la insuficiència de recursos i la falta de suport de l'Administració (5,21). Els que fan referència als professors, a les seves relacions i a l'equip directiu arriben a valoracions mitjanes per sota del 4.

2.7.1. Problemes d'adaptació dels professors

L'indicador està format per vuit preguntes que avaluen diferents dificultats dels professors, precedides de la pregunta genèrica «Fins a quin punt obstaculitzen la convivència al centre els problemes següents?».

- La falta de formació dels professors per resoldre els problemes que planteja la convivència.
- La inadequació dels mètodes tradicionals d'ensenyament a les característiques dels alumnes actuals.
- La resistència dels professors al canvi.
- El tractament inadequat que alguns docents donen als estudiants difícils.
- El rebuig dels professors a treballar en aquest tema, perquè creuen que no és la seva funció.
- La falta de coordinació regular entre els professionals que treballen al centre.
- Les meves pròpies dificultats per treballar eficaçment en la millora de la convivència.
- El descoratjament dels professors.

1. Problemes d'adaptació dels professors

Nombre de qüestionaris vàlids	357
No contesten	11
Mitjana	3,68
Desviació estàndard	1,665
Mínim	0,00
Màxim	9,58

La mitjana és igual a 3,68 i mostra un resultat d'importància moderada. Hi ha una desviació limitada (CV=45,24%), de tal manera que es pot concloure que es tracta d'una mitjana poc representativa del conjunt de les valoracions dels professors. En aquest cas, s'han d'analitzar els subgrups per tal de mostrar què expliquen les diferents valoracions.

No s'observen diferències significatives segons l'antiguitat dels professors al mateix centre.

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl	Sig. (bilateral)
Fins a 3 anys acadèmics	178	3,8062	1,64139	1,392	335	0,165
4 anys acadèmics o més	159	3,5535	1,68881			

2.7.2. Problemes dels alumnes i les famílies

Aquest indicador sintetitza el conjunt de preguntes que atribueixen els problemes de convivència a la conducta dels alumnes i de les famílies. S'hi tenen en compte les qüestions següents:

- La falta de respecte dels alumnes als professors.
- La pertorbació de la classe per part dels estudiants.
- La dificultat dels docents per mantenir l'autoritat.
- Que alguns estudiants intentin intimidar o assetjar els professors.
- Que alguns estudiants intimidin o assetgin altres estudiants.
- L'absència de disciplina dins la família.
- La falta d'implicació de les famílies.
- Les males relacions entre estudiants i professors.
- La indefensió dels professors davant els problemes de disciplina dins l'aula.
- Les intervencions de la família que dificulten la solució dels conflictes.

2. Problemes dels alumnes i les famílies

Nombre de qüestionaris vàlids	359
No contesten	9
Mitjana	4,82
Desviació estàndard	1,701
Mínim	0,00
Màxim	10,00

La mitjana és igual a 4,82 i mostra un resultat d'importància notable. Hi ha una desviació limitada (CV=35,29%), de tal manera que es pot concloure que es tracta d'una mitjana poc representativa del conjunt de les valoracions dels professors. En aquest cas, s'han d'analitzar els subgrups per tal de mostrar què expliquen les diferents valoracions.

S'observa una diferència significativa del valor mitjà de l'indicador en funció de l'antiguitat dels professors al centre: els que hi duen menys temps atribueixen els problemes de convivència als alumnes i les seves famílies en major mesura que els més antics.

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl (bilateral)	Sig.
Fins a 3 anys acadèmics	180	5,0426	1,62615	2,391	337	0,017
4 anys acadèmics o més	159	4,6080	1,71882			

2.7.3. Falta de suport de l'Administració i insuficiència de recursos

Les preguntes que componen aquest indicador atribueixen els problemes de la convivència a dificultats derivades de la inadequació dels recursos i dels mitjans, així com a certes deficiències de l'Administració educativa. L'indicador inclou les qüestions següents:

- La insuficiència dels mitjans de què disposa l'escola per afrontar els reptes actuals.
- L'elevada ràtio estudiants/professor.
- La inadequació de l'estructura física de les aules a les necessitats educatives actuals.
- La falta de suport de l'Administració.
- La inestabilitat de la plantilla de professors.
- La legislació educativa que no permet actuar de manera adequada.

3. Falta de suport de l'Administració i insuficiència de recursos

Nombre de qüestionaris vàlids	354
No contesten	14
Mitjana	5,21
Desviació estàndard	2,066
Mínim	0,00
Màxim	10,00

La mitjana és igual a 5,21 i mostra un resultat d'importància elevada. Hi ha una desviació limitada (CV=39,65%), de tal manera que es pot concloure que es tracta d'una mitjana poc representativa del conjunt de les valoracions dels professors. En aquest cas, s'han d'analitzar els subgrups per tal de mostrar què expliquen les diferents valoracions.

Els professors més nous al centre presenten un valor mitjà de l'indicador significativament més elevat que el dels més antics.

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl	Sig. (bilateral)
Fins a 3 anys acadèmics	178	5,496	2,0529	2,501	332	0,013
4 anys acadèmics o més	156	4,925	2,1148			

2.7.4. Problemes en les relacions al centre

L'indicador consta de quatre preguntes que atribueixen els problemes a dificultats en les relacions dins el centre. Són les següents:

- L'assetjament moral entre els professors.
- El mal tracte que alguns estudiants reben d'alguns docents.
- Les males relacions entre professors.
- El rebuig que pateixen els professors que intenten innovar per part d'altres professors.

4. Problemes en les relacions al centre	
Nombre de qüestionaris vàlids	361
No contesten	7
Mitjana	1,71
Desviació estàndard	1,528
Mínim	0,00
Màxim	8,33

La mitjana és igual a 1,71 i mostra un resultat d'importància molt baixa. Hi ha una desviació elevada (CV=89,36%), de tal manera que es pot concloure que es tracta d'una mitjana molt poc representativa del conjunt de les valoracions dels professors. En aquest cas, s'han d'analitzar els subgrups per mostrar què expliquen les diferents valoracions.

No hi ha diferències segons l'antiguitat dels professors a l'hora de considerar que els problemes de relació dins els centres afecten la convivència en aquests.

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl	Sig. (bilateral)
Fins a 3 anys acadèmics	181	1,685	1,551	-0,577	339	0,564
4 anys acadèmics o més	160	1,781	1,517			

2.7.5. Problemes en l'equip directiu

L'indicador inclou cinc preguntes en les quals es relacionen les dificultats de convivència amb l'actuació de l'equip directiu o d'àmbits que són responsabilitat seva:

- La falta d'implicació de l'equip directiu.
- La dificultat de l'equip directiu per liderar la millora de la convivència.
- La falta d'un projecte de centre que aconsegueixi implicar-hi la majoria.
- La falta de criteris definits per saber on acudir quan es produeix un problema de convivència.
- La ineficàcia educativa de les sancions emprades per corregir les transgressions.

5. Problemes en l'equip directiu

Nombre de qüestionaris vàlids	361
No contesten	7
Mitjana	3,81
Desviació estàndard	2,199
Mínim	0,00
Màxim	10,00

La mitjana és igual a 3,81 i mostra un resultat d'importància moderada. Hi ha una desviació limitada (CV=57,72%), de tal manera que es pot concloure que és una mitjana poc representativa del conjunt de les valoracions dels professors. En aquest cas, s'han d'analitzar els subgrups per mostrar què expliquen les diferents valoracions.

Hi ha una diferència significativa en la identificació de problemes d'aquest mateix tipus entre els professors amb menys temps als centres i els més antics.

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl	Sig. (bilateral)
Fins a 3 anys acadèmics	181	4,1842	2,192	3,084	339	0,002
4 anys acadèmics o més	160	3,4625	2,115			

2.8. Obstacles a la convivència en les relacions entre estudiants segons el gènere

En la taula resum es presenten, calculats segons el gènere, els indicadors globals sobre els problemes en les relacions entre iguals observats per l'estudiant que respon («Confrontació entre estudiants») o viscuts directament per aquest (la resta dels indicadors).

Taula resum: **problemes en les relacions entre iguals observats o viscuts pels estudiants**

Variable	Gènere	Mitjana	Desviació estàndard	t	p
Confrontació entre estudiants	Dona	4,937	2,718	3,061	0,002
	Home	4,473	2,733		
Victima d'exclusió i humiliació	Dona	0,960	1,420	-2,361	0,018
	Home	1,178	1,827		
Victima d'agressions	Dona	0,237	0,829	-4,307	0,000
	Home	0,535	1,503		
Victima d'assetjament amb noves tecnologies	Dona	0,178	0,679	-3,054	0,002
	Home	0,358	1,293		
Participació en exclusió i humiliació	Dona	0,932	1,381	-3,349	0,001
	Home	1,228	1,716		
Participació en situacions d'agressió	Dona	0,159	0,716	-5,413	0,000
	Home	0,490	1,328		
Participació en assetjament amb noves tecnologies	Dona	0,108	0,690	-4,264	0,000
	Home	0,371	1,347		

En la taula resum pot observar-se que totes les variables mostren diferències estadísticament significatives segons el gènere, encara que les diferències són reduïdes. També es pot observar que les mitjanes són totes molt baixes (en un escala de 0-10), amb valors molt pròxims a 0 (excepte en la percepció de la confrontació que fa referència al clima del centre). Els resultats posen en relleu que en tots els indicadors que fan referència a problemes viscuts com a protagonista (com a víctima o agressor), els adolescents obtenen puntuacions més elevades que les adolescents, tant en les situacions d'haver estat la víctima com en el paper d'agressor, resultat similar als observats en altres estudis. L'únic indicador en què les alumnes obtenen una puntuació superior a la dels alumnes és en la percepció de les relacions de confrontació entre estudiants al centre, en què les respostes s'emeten des del paper d'espectador, diferències que cal atribuir al fet que elles mostren més sensibilitat i/o rebiu a aquesta situació.

3. Condicions per construir i millorar la convivència

3.1. Construir la convivència des de les classes en qualsevol matèria

Una bona convivència escolar es construeix, en bona part, a partir d'una interacció de qualitat entre l'alumne i el professor en les situacions d'ensenyament-aprenentatge que ocupen la major part del seu temps a l'escola. Els problemes detectats en la segona part d'aquest informe poden ser considerats com l'antítesi d'aquesta qualitat. Amb l'objectiu de disposar, també, d'indicadors positius sobre com es construeix la convivència en aquest sentit, en el qüestionari dels professors s'hi van incloure quinze preguntes sobre accions positives aplicades a les classes, quatre de les quals van ser plantejades també als alumnes. Els resultats es presenten en les taules 46 i 47 (gràfics 32 i 33).

Taula 46. Conductes i mesures que els professors indiquen haver dut a terme a classe

Amb quina freqüència a les classes...?	Mai	De vegades	Sovint	Moltes vegades
Mostr interès per l'aprenentatge de cada estudiant		2,7%	51,8%	45,5%
Explic de manera que els estudiants em puguin entendre		33,9%	66,1%	
Aconseguec que les classes siguin interessants		18,8%	59,8%	21,4%
Aconseguec mantenir l'ordre a la classe		8,9%	38,4%	52,7%
L'adaptació dels continguts tractats contribueix a aconseguir un bon clima a l'aula	1,8%	9,8%	60,7%	27,7%
Respect les opinions dels alumnes i els estimul a expressar-les a classe		2,7%	47,3%	50,0%
Estimul els alumnes a discutir sobre qüestions socials i polítiques respecte de les quals hi ha diversitat d'opinions	3,6%	32,1%	33,9%	30,4%
Els alumnes poden expressar lliurement la seva opinió encara que sigui molt diferent de la que té la resta de la classe		8,1%	41,4%	50,5%
Desenvolupam activitats basades en la cooperació entre estudiants	1,8%	33,0%	42,9%	22,3%
Incorpor formes d'avaluació que donen oportunitats de millora a tots els alumnes		15,3%	49,5%	35,1%
Ajud a entendre els criteris i resultats de l'avaluació perquè la considerin justa		7,2%	42,3%	50,5%
Incorpor activitats destinades a fer que la classe estigui més unida	1,8%	29,7%	46,8%	21,6%
Desenvolup activitats per promoure l'acord sobre les normes de convivència	7,1%	36,6%	42,0%	14,3%
Foment la participació dels alumnes en activitats del centre més enllà de les classes	9,8%	34,8%	42,9%	12,5%
Quan es produeix un conflicte entre iguals a classe o fora d'aquesta, interveic activament per afavorir-ne la solució		18,8%	47,3%	33,9%

Gràfic 32. Conductes i mesures que els professors indiquen haver dut a terme a classe

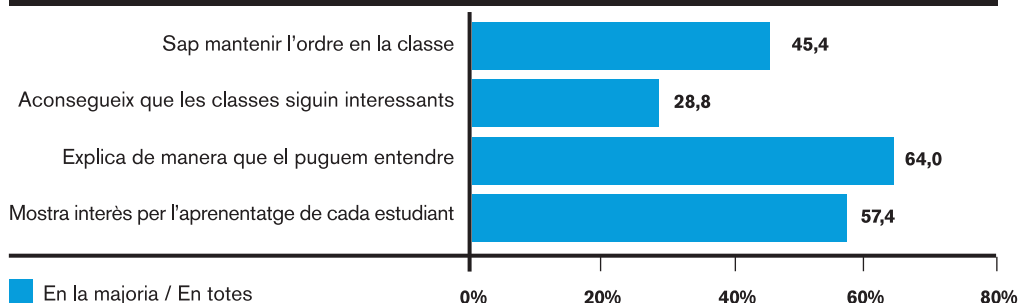

Com es pot observar en la taula 46, la majoria de professors respon que aplica sovint o moltes vegades els indicadors positius de construcció de la convivència des de l'aula. Les respostes són especialment positives en tot allò que té a veure amb la disposició dels professors a respectar els valors educatius («Respecte les opinions», «Ajudo a entendre els criteris i resultats de l'avaluació perquè la considerin justa»...). A l'altre extrem, dels indicadors menys aplicats, a partir dels quals podem saber com millorar la convivència des de l'aula, cal destacar-ne els que suposen innovacions educatives basades en la cooperació entre estudiants (el 34,82% diu que els aplica «de vegades» o «mai»), les activitats destinades a fer que la classe estigui més unida (el 31,53% no en fa amb freqüència), el debat sobre qüestions socials o polítiques respecte de les quals hi ha diversitat d'opinions (el 35,71% indica que en fa «de vegades» o «mai»), el fet d'estimular des de l'aula la participació dels alumnes en activitats del centre que es fan més enllà de les classes (el 44,64% no ho fa de forma habitual) i el desenvolupament d'activitats per promoure la convivència (el 43,75% indica que en fa «de vegades» o «mai»).

Taula 47. Percepció que tenen els alumnes de les conductes dels professors a classe

En quantes classes...?	Mai	En algunes	En la majoria	En totes
Mostra interès per l'aprenentatge de cada estudiant	5,5%	37,2%	40,4%	17,0%
Explica de manera que el puguem entendre	4,1%	31,9%	45,2%	18,8%
Aconsegueix que les classes siguin interessants	15,0%	56,1%	23,4%	5,4%
Sap mantenir l'ordre a classe	7,8%	46,8%	37,2%	8,2%

Gràfic 33. Percepció que tenen els alumnes de les conductes dels professors a classe

Si comparem les respostes dels alumnes i amb les dels professors davant indicadors paral·lels, com els de les taules 46-47, observam que la immensa majoria de professors indica que «sovint» o «moltes vegades» mostra interès per l'aprenentatge dels alumnes (97,3%), fet que percep amb freqüència (en la majoria o en totes les classes) el 57,3% dels alumnes. Encara que sigui minoritari, hi ha un percentatge important d'estudiants que afirma que això succeeix només en algunes classes (37,2%) o en cap classe (5,5%).

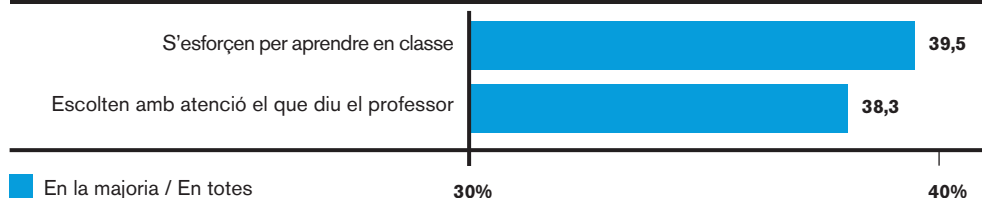
La majoria de professors creu que explica de manera que els estudiants el puguin entendre (un 66,1%, que en l'estudi estatal era un 96,3%), fet que perceben amb freqüència (en la majoria o en totes les classes) el 64% dels alumnes. Convé tenir en compte també que, encara que sigui minoritari, és relativament elevat el percentatge d'estudiants que només pot entendre algunes classes (36%). És a dir, que hi ha més dificultats per seguir les classes de les que el professor detecta.

Les discrepàncies entre els resultats obtinguts a través dels dos qüestionaris augmenten davant l'indicador sobre el manteniment de l'ordre a classe, reconegut com a molt freqüent pel 91,1% dels professors i només pel 45,4% dels alumnes, i sobretot respecte de si s'aconsegueix que les classes siguin interessants (indicador considerat com a molt freqüent pel 81,3% dels professors i només pel 28,8% dels alumnes). És a dir, que en aquest darrer indicador, de gran rellevància per prevenir les distraccions i el comportament disruptiu, la majoria d'alumnes (el 71,2%) reconeix que solament desperten el seu interès algunes classes, problema que depèn, en part, de la capacitat i la disposició dels estudiants a fer un esforç a classe. Per això, per comprendre aquests resultats convé tenir en compte, també, els dos indicadors que es presenten en les taules 48 i 49 (gràfics 34 i 35).

Taula 48. La conducta dels alumnes a classe vista pels alumnes

En quantes classes els estudiants...?	Mai	En algunes	En la majoria	En totes
Escolten amb atenció el que diu el professor	5,5%	56,2%	33,8%	4,5%
S'esforcen per aprendre	5,6%	55,0%	33,4%	6,1%

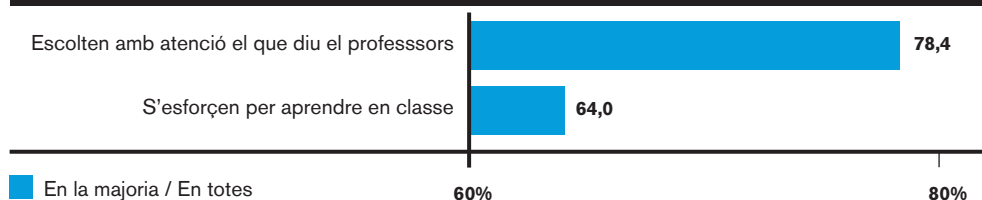
Gràfic 34. La conducta dels alumnes a classe vista pels alumnes

Taula 49. La conducta dels alumnes a classe vista pels professors

En quantes classes els estudiants...?	Mai	En algunes	En la majoria	En totes
S'esforcen per aprendre	0,9%	35,1%	50,5%	13,5%
Escolten amb atenció el que diu el professor		21,6%	56,8%	21,6%

Gràfic 35. La conducta dels alumnes a classe vista pels professors

En comparar les dues taules anteriors s'observa que la percepció dels estudiants sobre el comportament general dels alumnes a classe és més negativa que la que tenen els professors: la resposta més freqüent segons els alumnes és que només escolten i s'esforcen en algunes classes, mentre que la majoria de professors indica que ho fan en la majoria o en totes les classes.

Aquests resultats reflecteixen que els alumnes són conscients que amb molta freqüència no escolten i no s'esforcen a classe, consciència que s'hauria d'utilitzar com a punt de partida per implicar els estudiants en la recerca conjunta de solucions a aquests problemes, estretament relacionats amb el comportament disruptiu i el fracàs escolar.

3.2. Habilitats per construir una convivència de qualitat

Una convivència escolar de qualitat, coherent amb els valors democràtics que l'escola pretén transmetre, exigeix ensenyar les habilitats necessàries per aconseguir-la. L'assoliment de la convivència ha de ser avaluat, per tant, com un important indicador de construcció d'aquesta convivència. Amb aquest objectiu, en aquest estudi s'hi ha inclòs una sèrie de vuit indicadors sobre habilitats necessàries per a la convivència democràtica dins la societat tecnològica. En les taules 50 i 51 (gràfics 36 i 37) s'hi inclouen els resultats obtinguts des del punt de vista dels alumnes i des del punt de vista dels professors.

Taula 50. **Habilitats per construir una convivència de qualitat vistes pels alumnes**

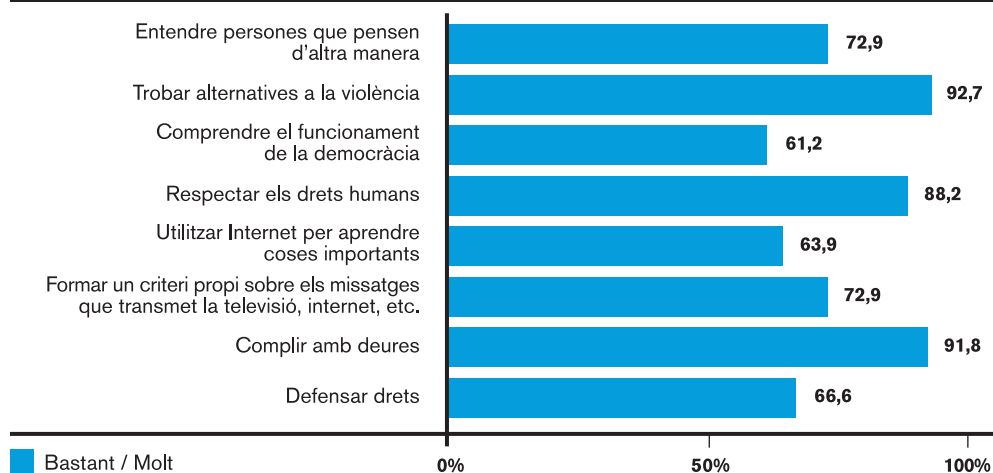
En aquest centre ens ensenyen a....	Gens	Poc	Bastant	Molt
Defensar els nostres drets	15,1%	46,0%	28,6%	10,3%
Complir els nostres deures	4,0%	18,3%	39,2%	38,6%
Tenir el nostre propi criteri sobre el que veim a la televisió, a Internet, etc.	14,1%	33,2%	36,0%	16,7%
Utilitzar Internet per aprendre coses importants	13,8%	36,2%	35,0%	15,1%
Respectar els drets humans	6,5%	25,6%	40,7%	27,1%
Comprendre el funcionament de la democràcia	15,4%	36,9%	36,6%	11,1%
Trobar alternatives a la violència	14,7%	30,8%	37,0%	17,5%
Entendre persones que pensen d'una altra manera	10,4%	33,2%	39,3%	17,1%

Gràfic 36. **Habilitats per construir una convivència de qualitat vistes pels alumnes**

Taula 51. **Habilitats per construir una convivència de qualitat vistes pels professors**

En aquest centre ensenyem a...	Gens	Poc	Bastant	Molt
Defensar drets	0,9%	32,4%	49,5%	17,1%
Complir deures		8,1%	42,3%	49,5%
Formar un criteri propi sobre els missatges que transmeten la televisió, Internet, etc.	1,8%	25,2%	46,8%	26,1%
Utilitzar Internet per aprendre coses importants.	6,3%	29,7%	45,9%	18,0%
Respectar els drets humans		11,7%	43,2%	45,0%
Comprendre el funcionament de la democràcia	5,4%	33,3%	37,8%	23,4%
Trobar alternatives a la violència		7,3%	61,0%	31,7%
Entendre persones que pensen d'una altra manera	1,8%	25,2%	48,6%	24,3%

Gràfic 37. **Habilitats per construir una convivència de qualitat vistes pels professors**

Per tal d'interpretar els resultats de les taules 50 i 51 convé tenir en compte com s'especificaven les possibles respostes: «gens» / «mai», «poc» / «en ocasions especials», «bastant» / «almenys una vegada per setmana», «molt» / «diverses vegades per setmana».

La comparació de les respostes de professors i alumnes incloses en aquestes taules reflecteix, en la majoria de les qüestions, una valoració majoritàriament positiva en ambdós col·lectius, sobretot entre els professors. Convé tenir en compte, no obstant això, que, en alguns indicadors, una mica més de la meitat dels alumnes respon que té poques oportunitats d'aprendre aquestes habilitats, ja que solament s'ensenyen en ocasions especials o mai.

En aquest sentit, cal destacar que quasi dos terços dels alumnes (el 61,1%) diuen que al centre s'ensenya poc o gens a defensar drets (entre els professors aquestes respostes, de baixa freqüència, es redueixen al 33,3%). D'altra banda, el 52,3% dels alumnes diu que la seva escola ensenya poc o gens a entendre el funcionament de la democràcia (entre els professors aquestes respostes, de baixa freqüència, sumen un 38,7%).

Per tal de construir adequadament la convivència dins la societat tecnològica, l'escola ha d'ensenyar a usar les noves tecnologies i a desenvolupar una capacitat crítica respecte de l'ús d'aquestes. Es van incloure dos indicadors en aquest sentit. Respecte de l'ús d'Internet per aprendre coses importants, el 50,1% dels alumnes diu que això s'ensenyava bastant o molt, percentatge bastant allunyat del 64,0% dels professors. Hi ha encara més discrepància respecte de formar o tenir un criteri propi sobre els missatges de la televisió, d'Internet, etc.: el 52,7% dels alumnes diu que s'ensenyava bastant o molt, davant el 73% dels professors que respon el mateix.

Una especial rellevància té, per a la convivència, el resultat sobre les alternatives a la violència: el 54,5% dels alumnes indica haver-les treballat bastant o molt i el 92,7% dels professors indica que les ensenya amb freqüència.

Interpretats en conjunt, els indicadors sobre habilitats per a una convivència democràtica reflecteixen que, encara que l'escola n'ha incorporat l'ensenyament de forma important, és necessari incrementar-la a fi que tots els alumnes puguin aprofitar les oportunitats que proporciona.

3.3. La construcció activa dels valors d'igualtat i tolerància

Com s'observava en l'apartat 2.2, sobre la violència i l'assetjament entre estudiants, els obstacles per a una convivència escolar coherent amb els valors de la democràcia s'originen amb freqüència quan es reproduïxen a l'escola esquemes ancestrals de domini i submissió que representen l'antitesi d'aquests valors. Per això, per eradicar aquests problemes no n'hi ha prou que l'escola no sigui racista o sexista, sinó que ha de construir activament un model alternatiu, basat en els drets humans i en els valors d'igualtat i tolerància, a fi que tots els alumnes (també els que es troben en situació de risc) puguin aprendre a respectar aquests valors des de les reflexions i relacions que s'estableixen a l'escola.

En les taules 52, 53 i 54 i en els gràfics que les segueixen, es presenten els resultats obtinguts en una sèrie d'indicadors elaborats per saber fins a quin punt es construeixen als centres valors alternatius a la violència i l'exclusió dels qui es perceben diferents o en situació de debilitat.

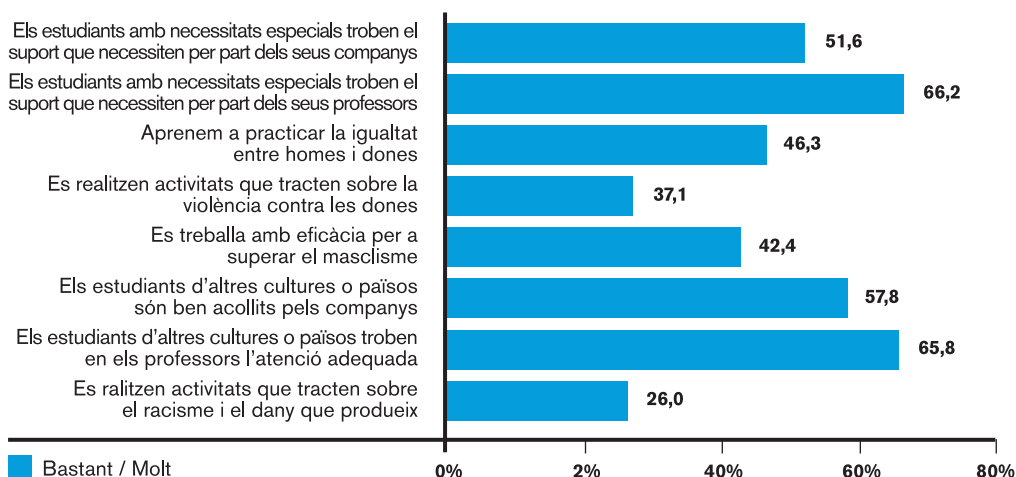
Taula 52. Igualtat i tolerància segons els alumnes

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Es fan activitats que tracten sobre el racisme i el mal que fa (com s'inicia i evoluciona, per quin motiu es produeix...)	31,6%	42,4%	19,3%	6,7%
Els estudiants que provenen d'altres cultures o països troben en els professors l'atenció adequada	7,9%	26,2%	40,8%	25,0%
Els estudiants que provenen d'altres cultures o països són ben acollits pels companys	8,4%	33,8%	42,7%	15,1%
Es fa feina amb eficàcia per superar el masclisme	20,9%	36,7%	30,2%	12,1%
Es fan activitats que tracten sobre la violència contra les dones (com s'inicia i evoluciona, per quines causes es produeix...)	36,6%	36,4%	19,9%	7,1%
Aprenem a practicar la igualtat entre homes i dones	18,1%	35,6%	29,8%	16,5%
Els estudiants que tenen necessitats especials troben el suport que necessiten en els seus professors	7,7%	26,1%	42,2%	24,0%
Els estudiants que tenen necessitats especials troben el suport que necessiten en els seus companys	10,2%	38,2%	36,9%	14,8%

Com es pot observar en la taula 52, els alumnes reconeixen majoritàriament que els professors donen una atenció adequada als estudiants d'altres cultures, ja que la suma dels que responen que això succeeix bastant o molt és d'un 65,8%. Una mica menor, però també clarament majoritària, és el percentatge dels que responen el mateix sobre el tracte proporcionat a aquests estudiants pels companys (57,8%). No obstant això, les respostes majoritàries a la pregunta «Es fan activitats que tracten sobre el racisme i el mal que fa» són «poc» i «gens», que sumen un 74%.

Pel que fa a la igualtat entre homes i dones i la prevenció del masclisme, els millors resultats s'observen en l'indicador «Aprenem a practicar la igualtat entre homes i dones»: el 46,3% dels alumnes diu que bastant o molt (55,1% en l'estudi estatal). En segon lloc, el 42,4%, menys de la meitat (51,3% en l'estudi estatal), reconeix amb les mateixes categories de resposta que al centre «Es fa feina amb eficàcia per superar el masclisme». A més, davant l'indicador «Es fan activitats que tracten sobre la violència contra les dones» són majoria els que responen que això succeeix poc o mai (72,9%).

Gràfic 38. Igualtat i tolerància segons els alumnes

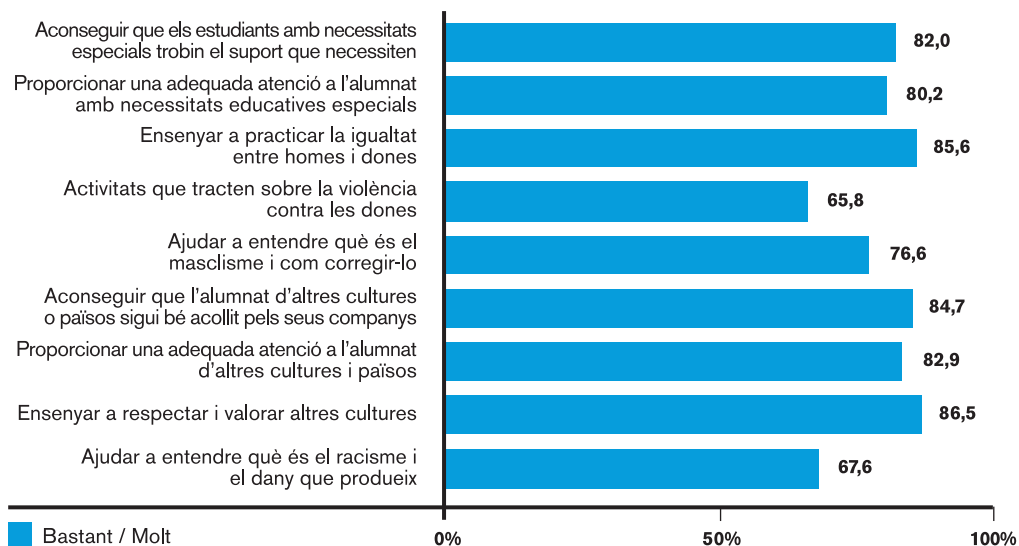

Interpretats globalment, aquests resultats suggereixen que en la majoria dels casos els centres promouen l'aprenentatge de la tolerància i de la igualtat des de la pràctica de les relacions interpersonals, amb poques activitats adreçades específicament a prevenir-ne els principals obstacles.

Pel que fa als dos indicadors sobre el tracte que reben els alumnes amb necessitats educatives especials, novament s'observa una valoració moderadament positiva: el 66,2% pel que fa al tracte donat pels professors i el 51,6% pel que fa al tracte donat pels alumnes.

Taula 53. **Igualtat i tolerància segons els professors**

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Ajudar a entendre què és el racisme i el mal que fa (com s'inicia i evoluciona, per què sorgeix, com corregir-lo...)	4,5%	27,9%	51,4%	16,2%
Ensenyar a respectar i valorar altres cultures	1,8%	11,7%	54,1%	32,4%
Proporcionar una atenció adequada als alumnes que procedeixen d'altres cultures o països	1,8%	15,3%	55,0%	27,9%
Aconseguir que els alumnes que procedeixen d'altres cultures o països siguin ben acollits pels seus companys	0,9%	14,4%	51,4%	33,3%
Ajudar a entendre què és el masclisme i ensenyar com corregir-lo	1,8%	21,6%	50,5%	26,1%
Fer activitats que tractin sobre la violència contra les dones (com s'inicia i evoluciona, per quines causes es produeix...)	5,4%	28,8%	49,5%	16,2%
Ensenyar a practicar la igualtat entre homes i dones	2,7%	11,7%	50,5%	35,1%
Proporcionar una atenció adequada als alumnes amb necessitats educatives especials	1,8%	18,0%	54,1%	26,1%
Aconseguir que els estudiants que tenen necessitats especials trobin el suport que necessiten	1,8%	16,2%	57,7%	24,3%

Gràfic 39. **Igualtat i tolerància segons els professors**

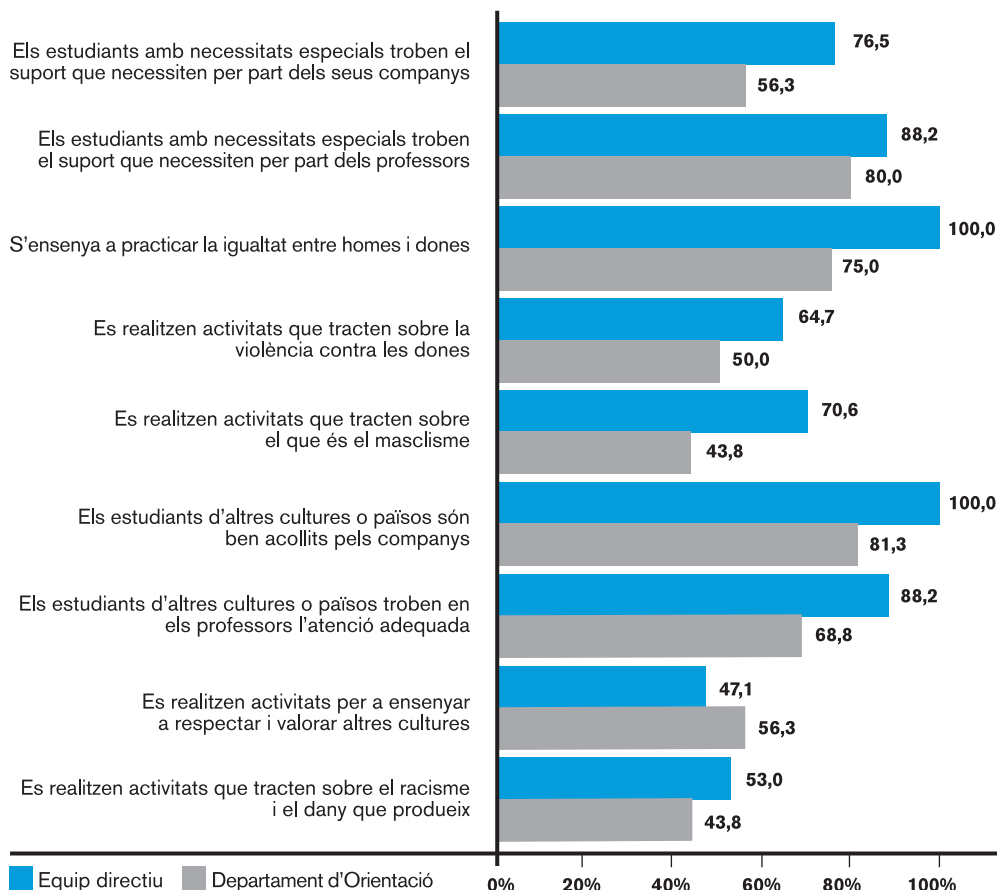
Taula 54. Igualtat i tolerància segons els departaments d'orientació

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Es fan activitats que tracten sobre el racisme i el mal que fa (com s'inicia, per quin motiu es produeix...)	6,3%	50,0%	43,8%	
Es fan activitats d'educació intercultural per ensenyar a respectar i valorar altres cultures	6,3%	37,5%	50,0%	6,3%
Els estudiants que provenen d'altres cultures o països troben en els professors l'atenció adequada		31,3%	62,5%	6,3%
Els estudiants que provenen d'altres cultures o països són ben acollits pels companys		18,8%	75,0%	6,3%
Es fan activitats que tracten sobre el que és el masclisme i com corregir-lo	6,3%	50,0%	37,5%	6,3%
Es fan activitats que tracten sobre la violència contra les dones (com s'inicia i evoluciona, per quines causes es produeix...)	6,3%	43,8%	50,0%	
S'enseny a practicar la igualtat entre homes i dones		25,0%	62,5%	12,5%
Els estudiants que tenen necessitats especials troben el suport que necessiten en els professors		20,0%	66,7%	13,3%
Els estudiants que tenen necessitats especials troben el suport que necessiten en els seus companys		43,8%	56,3%	

Taula 55. Igualtat i tolerància segons els equips directius

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Es fan activitats que tracten sobre el racisme i el mal que fa (com s'inicia i evoluciona, per quin motiu es produeix...)		47,1%	41,2%	11,8%
Es fan activitats d'educació intercultural per ensenyar a respectar i valorar altres cultures		52,9%	35,3%	11,8%
Els estudiants d'altres cultures o països troben en els professors l'atenció adequada		11,8%	70,6%	17,6%
Els estudiants que provenen d'altres cultures o països són ben acollits pels companys			94,1%	5,9%
Es fan activitats que tracten sobre el que és el masclisme i com corregir-lo	5,9%	23,5%	70,6%	
Es fan activitats que tracten sobre la violència contra les dones (com s'inicia i evoluciona, per quines causes es produeix...)	5,9%	29,4%	64,7%	
S'enseny a practicar la igualtat entre homes i dones			76,5%	23,5%
Els estudiants que tenen necessitats especials troben el suport que necessiten en els professors		11,8%	76,5%	11,8%
Els estudiants que tenen necessitats especials troben el suport que necessiten en els seus companys		23,5%	76,5%	

Gràfic 40. Igualtat i tolerància segons els departaments d'orientació i equips directius

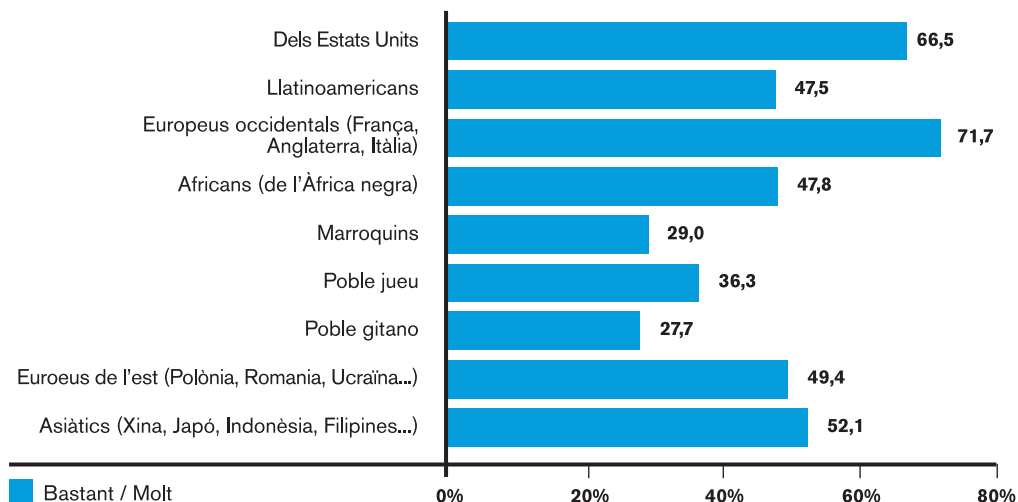
La comparació dels resultats inclosos en les taules i en els gràfics anteriors reflecteix que la valoració més positiva sobre el grau de construcció de la igualtat i la tolerància al centre es troba en els equips directius, seguida de la dels professors, la dels departaments d'orientació i la dels alumnes, que ja hem comentat. En tots els casos s'observa que els percentatges d'una menor implantació d'una mesura corresponen als indicadors que fan referència a activitats específiques sobre un tema determinat. També s'observa sempre una valoració més bona del tracte proporcionat pels professors als estudiants que pertanyen a un grup minoritari en el conjunt de la societat que el proporcionat pels alumnes.

Amb relació als resultats referents al tractament rebut pels alumnes procedents d'altres cultures o països, cal prendre en consideració els resultats obtinguts sobre la disposició dels estudiants a relacionar-se amb companys de grups culturals diferents, indicadors del component de la conducta de tolerància que convé tenir en compte en una avaluació integral de la convivència escolar.

Aquest component de la conducta de tolerància s'ha avaluat a través de la pregunta «Fins a quin punt t'agradaria tenir com a company o companya de feina, al centre, a algú pertanyent a algun dels grups següents?». Els resultats es presenten en la taula 56.

Taula 56. **Disposició positiva dels alumnes cap a companys d'altres ètnies o cultures**

	Gens	Poca	Bastant	Molta
Asiàtics (Xina, Japó, Indonèsia, Filipines...)	18,0%	29,9%	34,7%	17,4%
Europeus de l'est (Polònia, Romania, Ucraïna...)	16,9%	33,7%	33,5%	15,9%
Poble gitano	36,7%	35,6%	17,8%	9,9%
Poble jueu	29,1%	34,6%	25,3%	11,1%
Marroquins	36,0%	35,0%	19,5%	9,5%
Africans (de l'Àfrica negra)	21,8%	30,4%	32,2%	15,6%
Europeus occidentals (França, Anglaterra, Itàlia...)	11,3%	17,0%	34,7%	37,0%
Llatinoamericans	22,6%	29,9%	29,2%	18,3%
Dels Estats Units	13,1%	20,4%	33,5%	33,0%

Gràfic 41. **Disposició positiva dels alumnes cap a companys d'altres ètnies o cultures**

Com es pot observar en la taula, hi ha una disposició positiva majoritària cap a alumnes provinents dels Estats Units, de l'Europa occidental i d'Àsia, resultat que reflecteix la necessitat de seguir fent esforços als centres escolars i en el conjunt de la societat per construir la tolerància i el respecte interculturals.

Convé tenir en compte que la resposta majoritària respecte del poble gitano, el poble jueu i els marroquins reflecteix una disposició bastant negativa: entre un 63,7% i un 72,3% respon clarament en contra. És a dir, que els alumnes associats a aquests grups tenen un risc significatiu de patir intolerància. A més, cal no oblidar els resultats analitzats en l'apartat 2.5 (sobre actituds que condueixen a la violència), en què es detecta que un petit percentatge d'alumnes justifica les accions discriminatòries o fins i tot violentes contra determinades minories culturals.

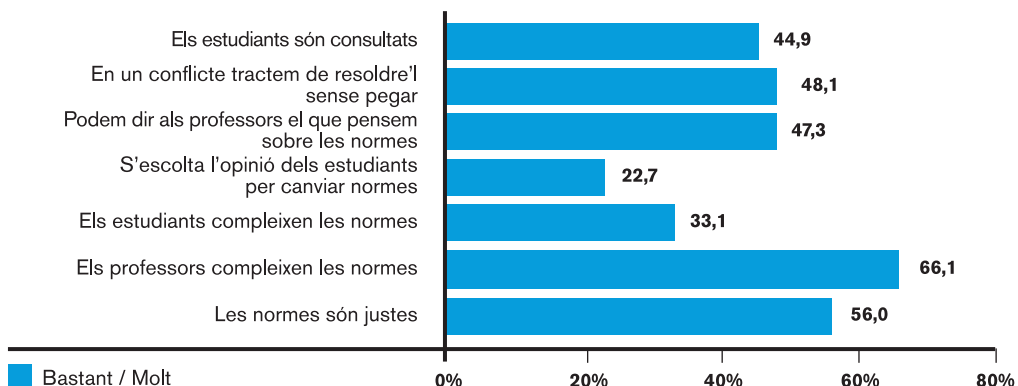
3.4. Normes de convivència i forma de resoldre els conflictes

Dues eines fonamentals per a la convivència, estretament relacionades, són les normes i els procediments per a la resolució dels conflictes. Amb l'objectiu de disposar d'indicadors sobre ambdues eines, en aquest estudi es van incloure set preguntes per als alumnes, deu per als professors i dotze per als equips directius. Els resultats es presenten en les taules 57-59 i en els gràfics que les segueixen.

Taula 57. **Percepció que tenen els alumnes de les normes i la resolució de conflictes**

	Gens d'acord	Poc d'acord	Bastant d'acord	Molt d'acord
Les normes són justes	10,7%	33,3%	42,9%	13,1%
Els professors compleixen les normes	6,3%	27,6%	47,5%	18,6%
Els estudiants compleixen les normes	11,8%	55,2%	28,3%	4,7%
S'escolta l'opinió dels estudiants per canviar les normes	36,7%	40,6%	16,6%	6,1%
Podem dir als professors el que pensam sobre les normes	21,1%	31,6%	32,7%	14,6%
Quan sorgeix un conflicte tractam de resoldre'l sense pegar ni insultar ningú	17,7%	34,2%	31,5%	16,6%
Sempre es consulta els estudiants quan es prenen decisions que els afecten	20,5%	34,6%	32,2%	12,7%

Gràfic 42. **Percepció que tenen els alumnes de les normes i la resolució de conflictes**

Com pot observar-se en la taula 57 i en el gràfic 42, la majoria d'alumnes considera que els professors compleixen les normes (66,1%) i que les normes són justes (56%).

El nombre d'alumnes que expressa que està clarament d'acord amb els altres indicadors sobre aquest tema és menor (menys del 50%): quan sorgeix un conflicte, un 48,1% tracta de resoldre'l

sense pegar ni insultar ningú; un 47,3% creu que els alumnes poden dir als professors el que pensen sobre les normes; un 44,9% creu que es consulta els estudiants quan es prenen decisions que els afecten; un 33,1% creu que els estudiants compleixen les normes, i un 22,7% creu que s'escolta l'opinió dels estudiants per canviar les normes.

Com pot observar-se en la taula 58 (gràfic 43), els professors perceben gairebé tots els indicadors sobre normes i resolució de conflictes de forma majoritàriament positiva, en major mesura que els alumnes. Només en dos indicadors, que fan referència a la conducta dels alumnes per resoldre els conflictes sense pegar ni insultar (48,3%) i al fet de consultar els alumnes per canviar les normes (50,1%), el percentatge dels que hi estan d'acord s'aproxima al 50%.

Taula 58. **Percepció que tenen els professors de les normes i la resolució de conflictes**

	Gens d'acord	Poc d'acord	Bastant d'acord	Molt d'acord
Les normes són justes		9,8%	59,8%	30,4%
Els professors compleixen les normes		7,1%	72,3%	20,5%
Els estudiants compleixen les normes	1,8%	36,0%	60,4%	1,8%
S'escolta l'opinió dels estudiants per canviar les normes	4,5%	45,5%	43,8%	6,3%
Els alumnes poden dir als professors el que pensen sobre les normes	2,7%	16,1%	62,5%	18,8%
Quan sorgeix un conflicte els estudiants tracten de resoldre'l sense pegar ni insultar ningú	7,1%	44,6%	42,9%	5,4%
Es discuteixen els problemes de convivència i disciplina amb els estudiants	1,8%	13,4%	63,4%	21,4%
S'escolta l'opinió dels professors per canviar les normes	3,6%	7,1%	65,2%	24,1%
Les sancions per incomplir les normes són justes	4,5%	11,6%	62,5%	21,4%
Les sancions serveixen per millorar el comportament castigat	7,2%	27,0%	55,0%	10,8%

Si es comparen els resultats de la taula 58 amb els de la taula 57, s'observa que, en contra de la tendència habitual, els alumnes expressen menys acord amb l'indicador «Els estudiants compleixen les normes» (33,1%) que l'expressat pels professors (62,2%). Dit d'una altra manera: està poc o gens d'acord amb aquesta frase el 37,8% dels professors, davant el 66,9% dels alumnes. Com s'explica que aquí les diferències vagin en sentit contrari al de la majoria dels indicadors? Per què els alumnes són aquí més crítics amb la seva pròpia conducta del que ho són els professors?

Com a possible resposta a aquestes preguntes, es podria pensar que probablement els estudiants disposen de més informació sobre la freqüència amb la qual incompleixen les normes. També és possible que la facilitat amb la qual reconeixen aquest incompliment estigui relacionada amb una relativa identificació amb normes que perceben que no poden canviar (el 77,3% dels alumnes discrepa de l'indicador «S'escolta l'opinió dels estudiants per canviar les normes», discrepància que també expressa un 50,1% dels professors.)

De tot això es dedueix la necessitat de millorar el compromís dels alumnes amb les normes de convivència, així com el seu protagonisme en l'elaboració i l'aplicació d'aquestes normes.

Gràfic 43. Percepció que tenen els professors de les normes i la resolució de conflictes

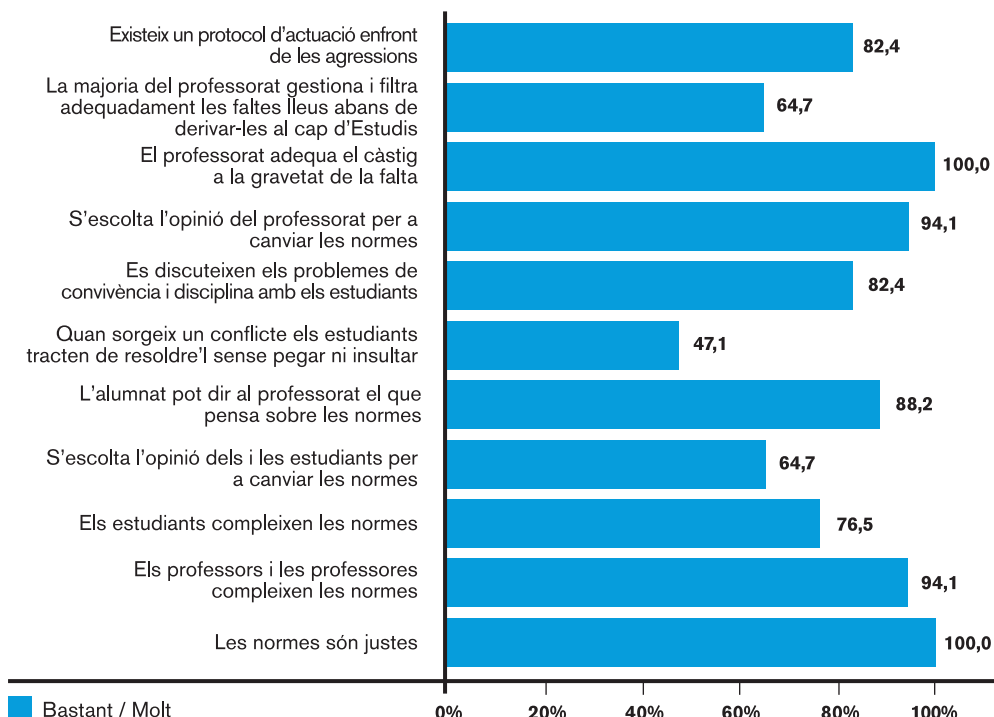
Els resultats de la taula 59 reflecteixen que els equips directius perceben els indicadors sobre normes i resolució de conflictes al seu centre de forma més positiva que els professors. En tots els indicadors l'opinió majoritària dels equips reflecteix un clar acord amb l'aplicació que se'n fa al centre, inclòs l'indicador «Els estudiants compleixen les normes», amb el qual està bastant o molt d'acord el 76,5% d'equips directius (però només el 33,1% d'alumnes).

Taula 59. Percepció que tenen els equips directius de les normes i la resolució de conflictes

En aquest centre...	Gens d'acord	Poc d'acord	Bastant d'acord	Molt d'acord
Les normes són justes			70,6%	29,4%
Els professors compleixen les normes		5,9%	88,2%	5,9%
Els estudiants compleixen les normes		23,5%	64,7%	11,8%
S'escolta l'opinió dels estudiants per canviar les normes	5,9%	29,4%	47,1%	17,6%
Els alumnes poden dir als professors el que pensem sobre les normes	5,9%	5,9%	64,7%	23,5%
Quan sorgeix un conflicte els estudiants tracten de resoldre'l sense pegar ni insultar ningú		52,9%	41,2%	5,9%
Es discuteixen els problemes de convivència i disciplina amb els estudiants		17,6%	52,9%	29,4%
S'escolta l'opinió dels professors per canviar les normes		5,9%	41,2%	52,9%
Els professors adequen el càstig a la gravetat de la falta			70,6%	29,4%
La majoria de professors gestiona i filtra adequadament les faltes lleus abans de derivar-les a la prefectura d'estudis	5,9%	29,4%	52,9%	11,8%
Hi ha un protocol d'actuació en cas d'agressions conegut per tota la comunitat educativa		17,6%	52,9%	29,4%

L'indicador sobre normes i conflictes que avaluen de forma més negativa els equips directius és «Quan sorgeix un conflicte els estudiants tracten de resoldre'l sense pegar ni insultar ningú». El 52,9% dels equips directius no està d'acord que al seu centre es doni aquesta situació. El mateix opina el 51,8% dels professors i el 51,9% dels alumnes. Aquests resultats reflecteixen la necessitat d'aplicar més mesures en diferents nivells per promoure alternatives no violentes de resolució de conflictes.

Gràfic 44. Percepció que tenen els equips directius de les normes i la resolució de conflicte

3.5. La col·laboració amb les famílies

La globalitat dels resultats obtinguts en aquest estudi destaca, com a eina bàsica per millorar la convivència, la col·laboració amb les famílies. Així es desprèn del consens existent entre els tres col·lectius de docents participants, presentats en l'apartat 2.1 –professors, departaments d'orientació i equips directius–, que assenyalen com a principals obstacles de la convivència escolar la falta de disciplina i la falta d'implicació de les famílies, problemes que cal relacionar amb els canvis que viu la nostra societat i amb l'elevada exposició dels alumnes a les noves tecnologies, amb massa freqüència sense supervisió adulta. En relació amb aquests aspectes, en aquest estudi trobam els resultats següents:

- Miren la televisió sense control adult. El 35% té televisió a la seva habitació i el 37,2% la mira en solitari amb bastant o molta freqüència.
- Utilitza Internet amb poc o gens de control adult el 48,3%. El 41,4% disposa, a més, d'accés a Internet dins la seva habitació i el 40% utilitza Internet per comunicar-se amb altres persones durant una hora al dia o més.

Convé no oblidar que la qualitat de la relació entre les famílies i l'escola és valorada com a bona o molt bona de forma molt majoritària pels quatre col·lectius participants en aquest estudi, inclosos els alumnes. Però tampoc s'ha d'oblidar la necessitat de prestar una especial atenció als escassos casos en els quals la relació està deteriorada, deteriorament que en alguns episodis molt extrems arriba a la violència, de la qual cosa es dedueix la necessitat d'incrementar els recursos que ajudin a millorar la resolució d'aquests conflictes.

Una de les eines fonamentals per millorar la construcció de la convivència i superar els problemes anteriorment esmentats és desenvolupar la col·laboració entre les famílies i l'escola, amb la promoció de nous contextos que la facin sostenible, eficaç i tan grata com sigui possible per a totes les persones que s'hi han d'implicar. Convé recordar, en aquest sentit, que la majoria d'alumnes afirma que la seva família assisteix amb freqüència a les reunions que convoca el tutor o la tutora, encara que són molt menys els que diuen que a la seva família o a ells mateixos els agrada assistir a aquestes reunions. És a dir, que hi ha una diferència molt apreciable entre l'assistència de la família a les reunions escolars i que a l'estudiant li agradi aquesta situació.

El tipus de participació de les famílies més estès (com s'analitza en l'apartat 1.8) és aquell en què el professor informa les famílies sobre les activitats i els projectes educatius. La freqüència de nivells més ambiciosos i complexos de participació és sensiblement menor (activitats en les quals les famílies poden expressar les seves preocupacions i opinions al professor i oportunitats de participar en la presa de decisions, així com en l'execució i el desenvolupament d'activitats educatives al centre), probablement perquè exigeixen engegar contextos, habilitats i innovacions d'un nivell de dificultat que supera els recursos disponibles actualment a l'escola per afrontar-los amb èxit.

Com a mostra de la necessitat d'aquests contextos, que han de fer possible arribar a un diagnòstic compartit dels problemes existents i cooperar en la millora d'objectius comuns, cal destacar les discrepàncies entre les respostes dels alumnes i les dels docents sobre l'interès de les famílies pels treballs escolars.

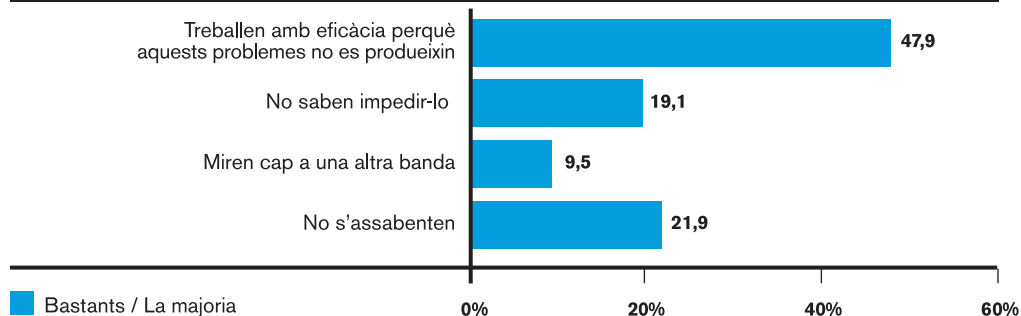
3.6. L'erradicació de l'assetjament escolar i la prevenció de tot tipus de violència

S'inclouen en aquest apartat una sèrie d'indicadors en els quals es reflecteix què fa l'escola i la família per erradicar l'assetjament precisament incrementar per prevenir aquesta i altres formes de violència.

Taula 60. **Percepció de la conducta dels professors davant l'assetjament segons els alumnes**

	Cap	Algun	Bastants	La majoria
No se n'assabenten	29,7%	48,5%	14,2%	7,7%
Miren cap a una altra banda	53,3%	37,2%	6,1%	3,4%
No saben impedir-lo	34,9%	45,9%	14,6%	4,5%
Treballen amb eficàcia perquè aquests problemes no es produeixin. Podem comptar amb els professors en aquestes situacions.	16,9%	35,2%	27,8%	20,1%

Gràfic 45. Percepció de la conducta dels professors davant l'assetjament segons els alumnes

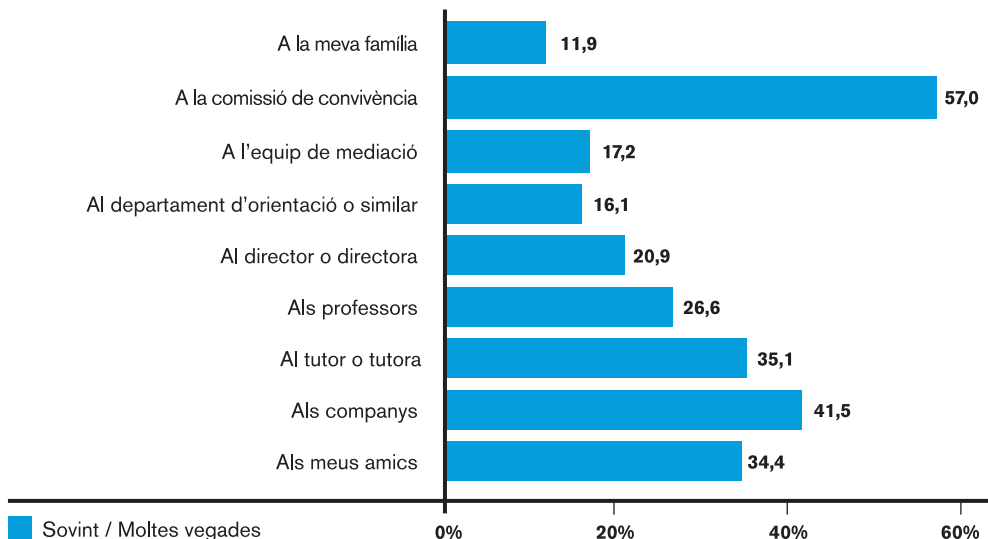
Com pot observar-se en la taula 60 (gràfic 45), una mica menys de la meitat dels alumnes (un 47,9%) afirma que bastants o la majoria de professors «Treballen amb eficàcia perquè aquests problemes no es produeixin» i que poden comptar amb els professors en aquestes situacions.

Els resultats obtinguts posen de manifest un canvi en l'actitud i la disposició dels professors respecte d'aquest vell problema, que es reflecteix amb claredat en les respostes a la pregunta sobre la tradicional tendència a mirar cap a una altra banda, ja que el 53,3% dels alumnes diu que cap professor ho fa. Convé, no obstant això, incrementar les mesures perquè aquesta disponibilitat i eficàcia en l'afrontament de l'assetjament s'estengui a la totalitat dels professors.

Taula 61. A qui demanaries ajuda si patissis aquests problemes (insults, agressions...)?

	Mai	Algunes vegades	Sovint	Moltes vegades
Als meus amics	25,7%	39,8%	22,5%	12,0%
Als companys	26,8%	31,6%	23,3%	18,2%
Al tutor o tutora	28,5%	36,4%	21,0%	14,1%
Als professors	43,8%	29,6%	14,9%	11,6%
Al director o directora	49,0%	30,1%	12,5%	8,4%
Al departament d'orientació o similar	57,4%	26,5%	9,7%	6,4%
A l'equip de mediació	54,6%	28,1%	10,1%	7,1%
A la comissió de convivència	20,1%	22,9%	20,2%	36,8%
A la meua família	69,6%	18,5%	5,1%	6,8%

Gràfic 46. A qui demanaries ajuda si patissis aquests problemes (insults, agressions...)?

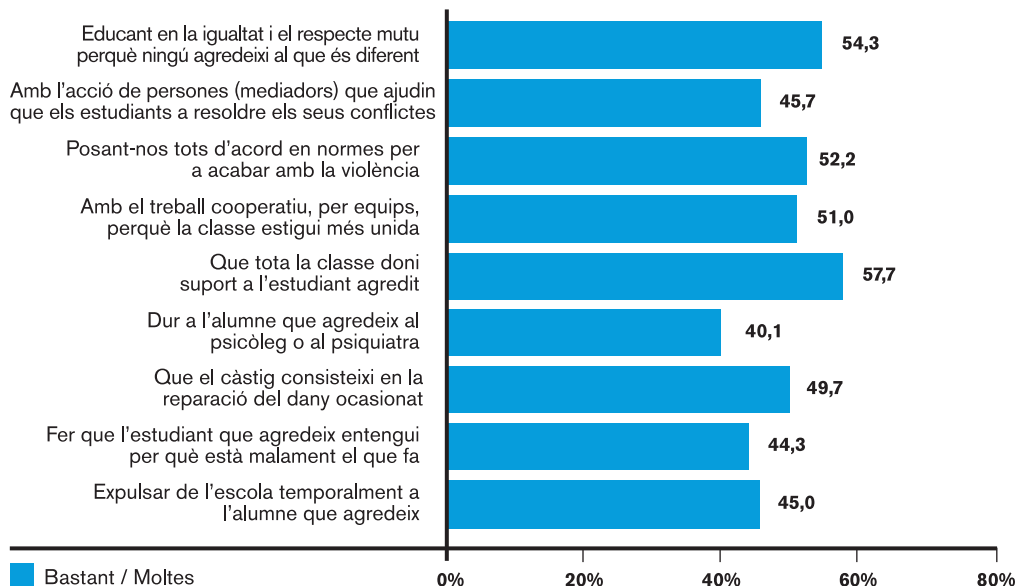
Com pot observar-se en la taula 61, les principals fonts a les quals recorren els alumnes quan es troben en un procés que pot arribar a convertir-los en víctimes sembla que segueixen essent els amics i els companys. La resposta més descartada (88%) és demanar ajuda a la família. Els percentatges més baixos s'observen respecte de figures menys disponibles per al conjunt d'alumnes, com el departament d'orientació, la comissió de convivència i l'equip de mediació.

La tendència a recórrer als professors (26,6%), sobretot quan són tutors (35,1%), segueix essent minoritària. Aquests resultats reflecteixen un lleuger avanç en la superació de la tradicional tendència a ocultar l'assetjament i evitar les figures d'autoritat disponibles en l'entorn escolar.

Taula 62. Eficàcia de les mesures contra la violència entre escolars segons els alumnes

	Gens	Poca	Bastant	Molta
Expulsar de l'escola temporalment a l'alumne que agredeix	25,8%	29,2%	27,0%	18,0%
Fer que l'estudiant que agredeix entengui per què està malament el que fa i demani perdó	25,2%	30,5%	27,3%	17,0%
Que el càstig consisteixi en la reparació del mal ocasionat	21,4%	29,0%	31,9%	17,8%
Dur l'alumne que agredeix al psicòleg o al psiquiatre	28,5%	31,5%	25,7%	14,4%
Que tota la classe doni suport a l'estudiant agredit, sense deixar-lo sol	19,6%	22,7%	32,6%	25,1%
Fer feina de forma cooperativa, en equips, perquè la classe estigui més unida	18,5%	30,4%	33,5%	17,5%
Posar-se tots d'acord a aplicar normes per acabar amb la violència al centre	20,6%	27,3%	32,0%	20,1%
Que actuïn persones (mediadors) per ajudar els estudiants a posar-se d'acord per resoldre els seus conflictes	20,1%	34,3%	31,6%	14,1%
Educar en la igualtat i el respecte mutu perquè ningú agredeixi a qui és diferent	19,1%	26,6%	32,8%	21,5%

Gràfic 47. Eficàcia de les mesures contra la violència entre escolars segons els alumnes

En la taula 62 es presenten les respostes dels alumnes sobre la possible eficàcia d'una sèrie de mesures perquè els estudiants que han molestat o agredit un altre estudiant no ho tornin a fer. Com pot observar-se, la màxima eficàcia (sumant les categories «bastant» i «molta») s'atribueix a les quatre mesures de tipus preventiu: «Que tota la classe doni suport a l'estudiant agredit, sense deixar-lo sol» (el 57,7% a les Illes Balears i el 67,3% en l'estudi estatal ho considera eficaç), «Educar en la igualtat i el respecte mutu perquè ningú agredeixi a qui és diferent» (el 54,3% a les Illes i el 63,6% en l'estudi estatal), «Fer feina de forma cooperativa, en equips, perquè la classe estigui més unida» (el 51%) i «Posar-se tots d'acord a aplicar normes per acabar amb la violència al centre» (el 52,2%).

A continuació se situa l'eficàcia d'un càstig que consisteixi en la reparació del mal ocasionat (el 49,7%). La mesura considerada menys eficaç és «Dur l'alumne que agredeix al psicòleg o al psiquiatre» (el 40,1%).

Els resultats exposats anteriorment són coherents amb els obtinguts en les investigacions científiques sobre aquest tema, així com amb les característiques que tant les víctimes com sobretot els agressors relacionen amb aquestes situacions, amb la qual cosa es posa de manifest la necessitat de treballar des d'una perspectiva preventiva, a través de procediments que eradiquin situacions d'exclusió i contribueixin a cohesionar el grup classe.

Amb l'objectiu de saber amb quina extensió han participat els alumnes en activitats de formació adreçades explícitament a millorar la convivència, es va plantejar aquesta pregunta en el qüestionari d'estudiants. Els resultats es presenten en la taula 63.

Taula 63. Formació específica sobre construcció de la convivència i prevenció de la violència en la qual han participat els alumnes

	Sí	No
Has rebut formació sobre com millorar la convivència al centre?	77,4%	22,6%
Quins temes s'han inclòs en aquesta formació?		
	Sí	No
Resolució de conflictes socials	91,8%	8,2%
Resolució de conflictes a través de la mediació (amb l'ajuda d'una persona no implicada en el conflicte)	65,6%	34,4%
Habilitats socials	43,2%	56,8%
Tolerància i respecte entre cultures	48,9%	51,1%
Igualtat entre homes i dones	66,1%	33,9%
Prevenció de la violència	68,1%	31,9%
Assetjament entre iguals	63,8%	36,2%
Aprenentatge cooperatiu	47,2%	52,8%
Participació democràtica	51,1%	48,9%

Com es presenta en la taula 63, el 77,4% dels alumnes van respondre afirmativament a la pregunta de si havien rebut formació sobre com millorar la convivència. Aquests van respondre després a nou preguntes sobre si aquesta formació havia inclòs diversos temes. Els percentatges corresponents a aquestes nou preguntes s'han calculat a partir del 77,4% que havia respost afirmativament a la primera pregunta. Com pot observar-se, els temes més tractats són com resoldre conflictes socials i com prevenir la violència.

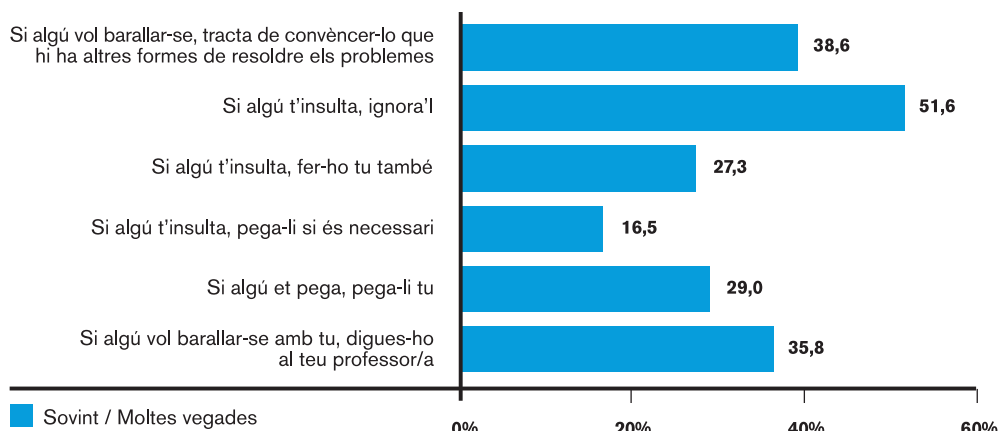
En la taula 64 (gràfic 48) es presenten els resultats sobre la freqüència amb la qual els alumnes han escoltat, de persones adultes, consells sobre com respondre a la violència. Com pot observar-se, les recomanacions més freqüents, escoltades sovint o moltes vegades, fan referència a recursos no violents:

1. Evitació: «Si algú t'insulta, ignora'l» (52%).
2. Recórrer a l'autoritat —«Si algú vol barallar-se amb tu, digues-ho al teu professor» (35,8%)— i al diàleg —«Si algú vol barallar-se amb tu, tracta de convèncer-lo que hi ha altres formes de resoldre els problemes» (38,6%).

Taula 64. Consells escoltats a adults sobre com respondre a la violència

	Mai	Algunes vegades	Sovint	Moltes vegades
Si algú vol barallar-se amb tu, digues-ho al teu professor	31,0%	33,2%	19,4%	16,4%
Si algú et pega, pega-li tu	37,0%	34,0%	14,3%	14,7%
Si algú t'insulta, pega-li si és necessari	55,6%	27,9%	9,0%	7,4%
Si algú t'insulta, fes-ho tu també	39,8%	32,9%	13,4%	13,9%
Si algú t'insulta, ignora'l	21,6%	26,8%	19,1%	32,5%
Si algú vol barallar-se amb tu, tracta de convèncer-lo que hi ha altres formes de resoldre els problemes	30,3%	31,1%	20,5%	18,1%

Gràfic 48. Consells escoltats a adults sobre com respondre a la violència

Encara que el percentatge d'alumnes que afirma haver escoltat amb freqüència el tradicional «Si algú et pega, pega-li tu» (29%) sembla que disminueix, no ha desaparegut. Aquests resultats s'han de relacionar amb la justificació de la violència reactiva entre adolescents (vegeu la secció 2.5, sobre opinions que condueixen a la violència) i ajuden a comprendre que l'origen i la solució dels obstacles a la convivència escolar es produeixen, en bona part, més enllà de l'escola. D'això es dedueix la conveniència d'incrementar la col·laboració amb les famílies i amb la resta de la societat a fi de prevenir tot tipus de violència erradicant els missatges que poden justificar-la.

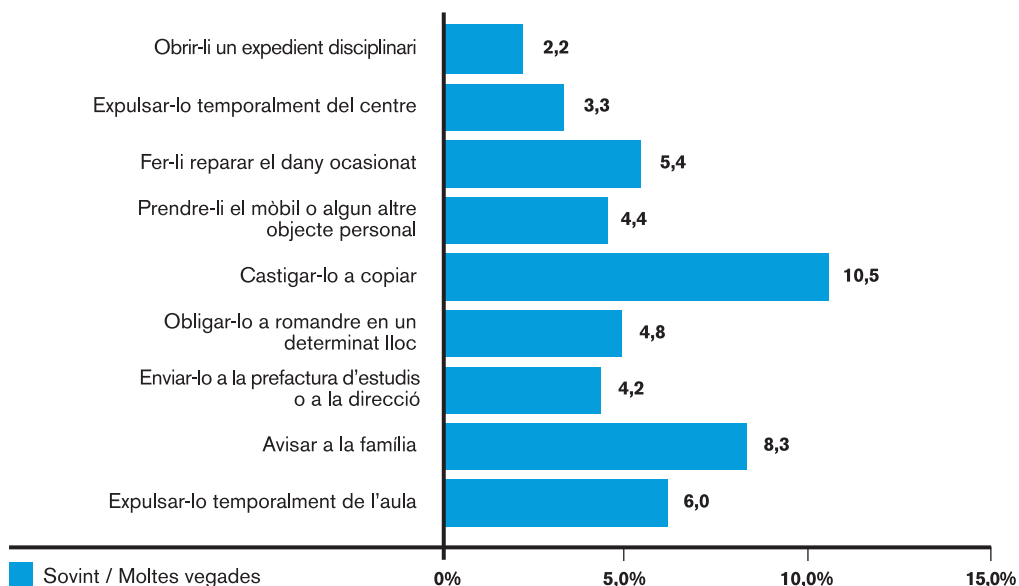
3.7. La disciplina

L'aplicació de mesures disciplinàries és una eina necessària per corregir les transgressions de les normes de convivència que excedeixen determinats límits. En cas contrari, la impunitat sol incrementar la freqüència de la transgressió i afebleix el valor de les normes i els límits com a referència per estructurar la vida en comú. Per això, entre els indicadors sobre com es construeix la convivència cal incloure'n hi alguns sobre les mesures disciplinàries.

En les taules 65 i 65.a, així com en el gràfic 49, es presenten els resultats obtinguts en demanar als alumnes la freqüència amb la qual han rebut diferents tipus de mesures disciplinàries. En les taules 65.b i 65.c s'hi inclou la distribució de respostes sobre la valoració que se'n fa en dues dimensions d'especial rellevància educativa: la justícia de la mesura i l'eficàcia d'aquesta.

Taula 65. **Mesures disciplinàries que reconeix haver rebut l'alumne**

	Mai	Algunes vegades	Sovint	Moltes vegades
Expulsar-lo temporalment de l'aula	74,4%	19,6%	3,2%	2,8%
Avisar la família	68,2%	23,5%	4,9%	3,4%
Enviar-lo a la prefectura d'estudis o a la direcció	81,0%	14,7%	2,5%	1,7%
Obligar-lo a romandre en un determinat lloc	74,8%	20,3%	3,5%	1,3%
Castigar-lo a copiar	56,6%	32,9%	6,2%	4,3%
Prendre-li el mòbil o algun altre objecte personal	80,7%	14,9%	3,0%	1,4%
Fer-li reparar el dany ocasionat	82,5%	12,1%	3,1%	2,2%
Expulsar-lo temporalment del centre	89,6%	7,1%	1,8%	1,5%
Obrir-li un expedient disciplinari	91,8%	6,0%	1,3%	1,0%

Gràfic 49. **Mesures disciplinàries que reconeix haver rebut l'alumne**

Taula 66.a. **Mesures disciplinàries amb resposta sí/no**

	No	Sí
T'han expulsat alguna vegada d'un centre i t'han canviat a un altre?	98,1%	1,9%
T'han castigat alguna vegada a fer un servei per a la comunitat (una feina per al centre o per a altres persones)?	91,7%	8,3%

Taula 66.b. **Valoració que fan els alumnes de la justícia del càstig**

	Gens just	Poc just	Bastant just	Molt just
Valoració del càstig rebut	10,4%	39,5%	42,2%	7,9%

Taula 66.c. **Valoració que fan els alumnes de l'eficàcia del càstig**

	Gens eficaç	Poc eficaç	Bastant eficaç	Molt eficaç
Fins a quin punt creus que és eficaç aquest càstig?	18,7%	52,2%	24,9%	4,3%

Com pot observar-se en la taula 65 i en el gràfic 49, entre les mesures incloses en el qüestionari les més freqüentment aplicades són:

1a Castigar a copiar (10,5%).

2a Avisar la família (8,2%).

3a Expulsar temporalment de l'aula (6,1%).

Pel que fa a la valoració dels càstigs rebuts, les respostes dels alumnes són més favorables respecte de la justícia del càstig (el 50,1% els hi considera) que respecte de l'eficàcia d'aquests (el 29,2% considera que són bastant o molt eficaços). Aquest últim resultat concorda amb els obtinguts a través dels professors, els departaments d'orientació i els equips directius, que destaquen com un dels principals obstacles per a la convivència escolar la ineficàcia educativa de les sancions utilitzades per canviar el comportament dels alumnes transgressors. Sembla, per tant, prioritari establir un sistema que millori l'eficàcia educativa d'aquestes sancions.

3.8. Quines mesures cal fomentar des de la perspectiva dels centres

En les taules 67 i 68 (gràfics 50 i 51) es presenten els resultats obtinguts quan s'ha demanat als equips directius i als departaments d'orientació sobre les necessitats existents al seu centre per millorar la convivència i prevenir la violència.

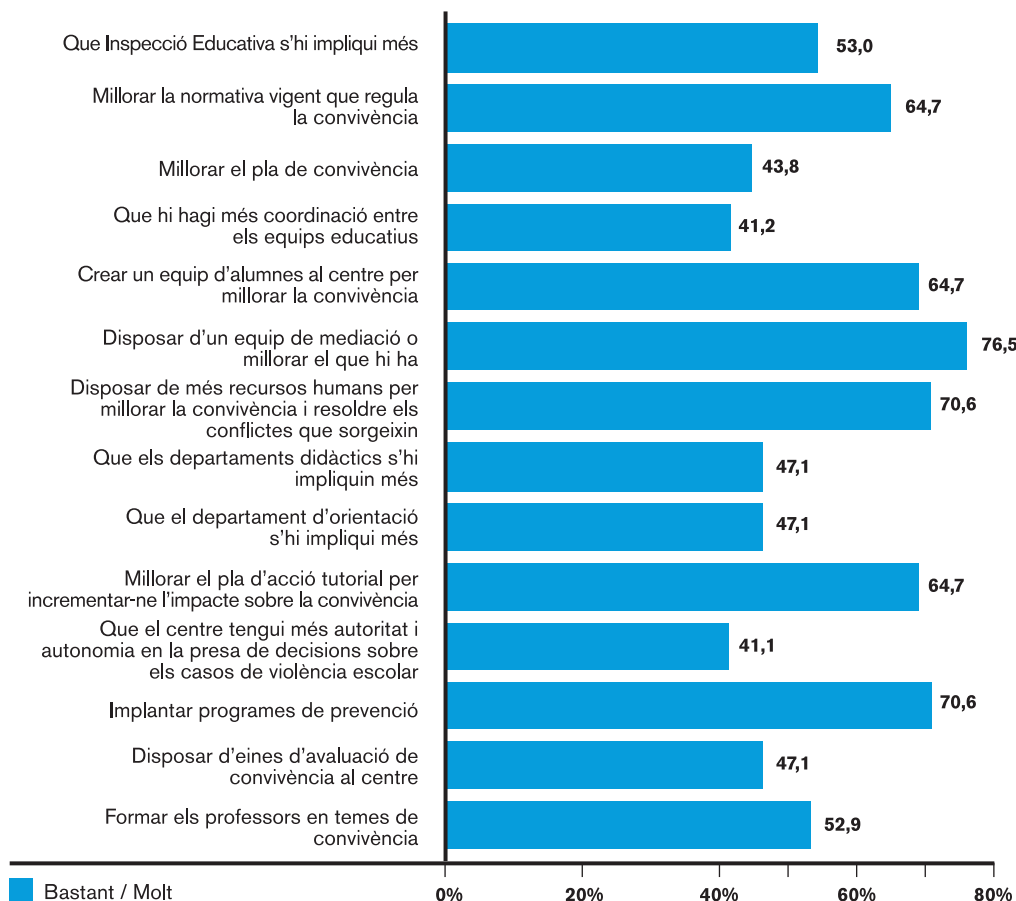
Taula 67. Necessitats per millorar la convivència i prevenir la violència des de la perspectiva dels equips directius

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Formar els professors en temes de convivència		47,1%	52,9%	
Disposar d'eines d'avaluació de la convivència al centre		52,9%	47,1%	
Implantar programes de prevenció		29,4%	58,8%	11,8%
Que el centre tenguí més autoritat i autonomia en la presa de decisions sobre els casos de violència escolar		58,8%	23,5%	17,6%
Millorar el pla d'acció tutorial per incrementar-ne l'impacte sobre la convivència		35,3%	58,8%	5,9%
Que el departament d'orientació s'hi impliqui més		52,9%	47,1%	
Que els departaments didàctics s'hi impliquin més	5,9%	47,1%	47,1%	
Disposar de més recursos humans per millorar la convivència i resoldre els conflictes que sorgeixin		29,4%	58,8%	11,8%
Disposar d'un equip de mediació o millorar el que hi ha		23,5%	64,7%	11,8%
Crear un equip d'alumnes al centre per millorar la convivència		35,3%	58,8%	5,9%
Que hi hagi més coordinació entre els equips educatius		58,8%	29,4%	11,8%
Millorar el pla de convivència		56,3%	43,8%	
Millorar la normativa vigent que regula la convivència		35,3%	41,2%	23,5%
Que Inspecció Educativa s'hi impliqui més	5,9%	41,2%	41,2%	11,8%

Si se sumen les respostes «bastant» i «molt», s'observa que les necessitats més rellevants per als equips directius són:

1. Disposar d'un equip de mediació o millorar el que hi ha (76,5%).
2. Implantar programes de prevenció (70,6%).
3. Disposar de més recursos humans per millorar la convivència i resoldre els conflictes que sorgeixin (70,6%).
4. Millorar el pla d'acció tutorial per incrementar-ne l'impacte sobre la convivència (64,7%).
5. Disposar d'eines d'avaluació de la convivència al centre i crear un equip d'alumnes al centre per millorar la convivència (64,7%).
6. Formar els professors en temes de convivència (52,9%).

Gràfic 50. Necessitats per millorar la convivència i prevenir la violència des de la perspectiva dels equips directius

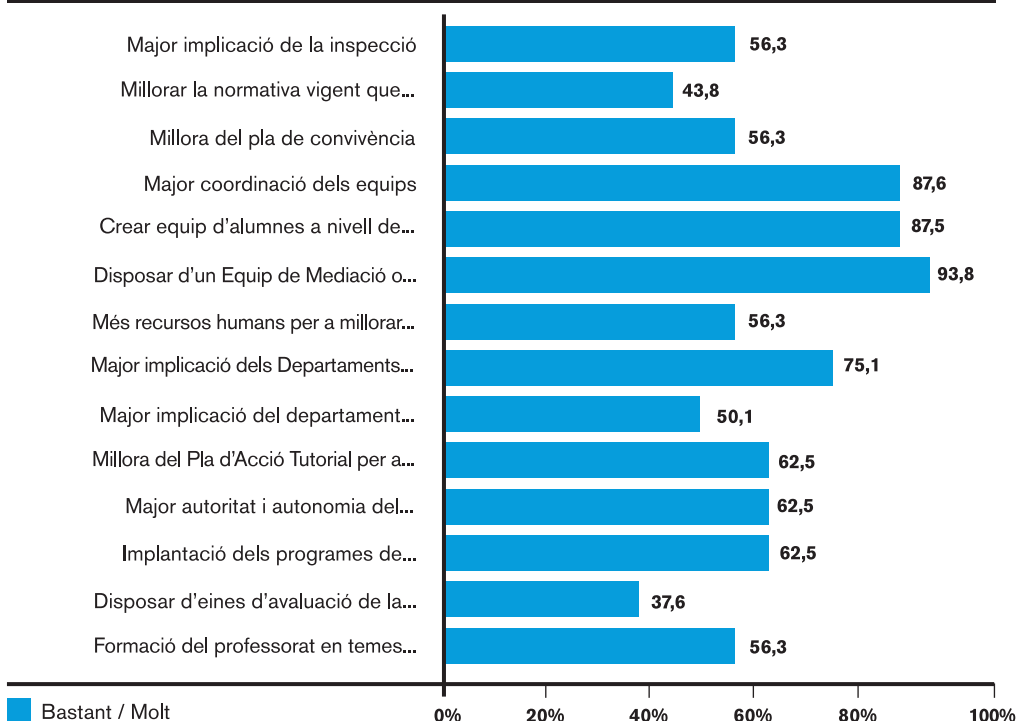
Taula 68. Necessitats per millorar la convivència i prevenir la violència des de la perspectiva dels departaments d'orientació

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Formar els professors en temes de convivència		43,8%	43,8%	12,5%
Disposar d'eines d'avaluació de la convivència al centre	6,3%	56,3%	18,8%	18,8%
Implantar programes de prevenció		37,5%	37,5%	25,0%
Que el centre tenguí més autoritat i autonomia en la presa de decisions sobre els casos de violència escolar	12,5%	25,0%	37,5%	25,0%
Millorar el pla d'acció tutorial per incrementar-ne l'impacte sobre la convivència		37,5%	50,0%	12,5%
Que el departament d'orientació s'hi impliqui més	18,8%	31,3%	43,8%	6,3%
Que els departaments didàctics s'hi impliquin més	6,3%	18,8%	56,3%	18,8%

Taula 68. **Necessitats per millorar la convivència i prevenir la violència des de la perspectiva dels departaments d'orientació**

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Disposar de més recursos humans per millorar la convivència i resoldre els conflictes que sorgeixin	6,3%	37,5%	25,0%	31,3%
Disposar d'un equip de mediació o millorar el que hi ha		6,3%	50,0%	43,8%
Crear un equip d'alumnes al centre per millorar la convivència		12,5%	37,5%	50,0%
Que hi hagi més coordinació entre els equips educatius	6,3%	6,3%	43,8%	43,8%
Millorar el pla de convivència		43,8%	31,3%	25,0%
Millorar la normativa vigent que regula la convivència	6,3%	50,0%	37,5%	6,3%
Que Inspecció Educativa s'hi impliqui més	6,3%	37,5%	37,5%	18,8%

Gràfic 51. **Necessitats per millorar la convivència i prevenir la violència des de la perspectiva dels departaments d'orientació**

Si se sumen les respostes «bastant» i «molt», s'observa que les necessitats més rellevants per als departaments d'orientació són:

1. Disposar d'un equip de mediació o millorar el que hi ha (93,8%).
2. Crear un equip d'alumnes al centre per millorar la convivència (87,5%).
3. Que hi hagi més coordinació entre els equips educatius (87,5%).
4. Que els departaments didàctics s'hi impliquin més (75,0%).

Cap de les solucions assenyalades, tota sola, podrà donar solució als problemes plantejats. En qualsevol cas, qualsevol d'aquestes solucions pot ser una bona aportació per millorar el clima de convivència als centres.

3.9. Condicions avaluades pels professors per construir i millorar la convivència

Els indicadors descrits en aquest bloc fan referència a diferents pràctiques educatives que es desenvolupen al centre vistes pels professors. Una valoració positiva en qualsevol d'aquests indicadors reflecteix condicions que ajuden a construir i millorar la convivència. A continuació presentem la taula que resumeix les mitjanes de cada un dels indicadors.

Resum de les mitjanes dels onze indicadors

Indicadors	Mitjana
1. Qualitat de les normes de convivència i de les sancions	6,19
2. Participació dels alumnes en les normes de convivència	5,43
3. Prevenció del sexisme i el racisme	6,24
4. Adaptació educativa a la diversitat	6,90
5. Utilització de la cooperació, el consens i la cohesió	5,87
6. Utilització del debat	7,26
7. Ensenyament inclusiu	8,06
8. Ensenyament motivador i control de la disrupció dins l'aula	7,04
9. Percepció d'esforç i interès per l'aprenentatge en els alumnes	5,85
10. Ensenyament d'habilitats per construir una convivència de qualitat	6,42
11. Mesures per promoure la col·laboració de les famílies	5,24

Si s'observen les mitjanes mostrades en els indicadors, pot veure's que les actuacions incloses en aquest bloc, expressades per aquest grup d'indicadors, són bastant freqüents als centres de les Illes Balears, atès que en l'escala de 0-10 tots els indicadors superen el valor mitjà 5 i la major part es troba per sobre del valor 6.

3.9.1. Qualitat de les normes de convivència i de les sancions

L'indicador està format per cinc preguntes que fan referència a la justícia i al compliment de les normes i les sancions:

- Les normes són justes.
- Els professors compleixen les normes.
- S'escolta l'opinió dels professors per canviar les normes.
- Les sancions per incomplir les normes són justes.
- Les sancions serveixen per millorar el comportament castigat.

1. Qualitat de les normes de convivència i de les sancions	
Nombre de qüestionaris vàlids	360
No contesten	8
Mitjana	6,19
Desviació estàndard	1,590
Mínim	1,33
Màxim	10,00

La mitjana és igual a 6,19 i mostra un resultat positiu moderat. Hi ha una desviació limitada (CV=25,69%), de tal manera que es pot concloure que es tracta d'una mitjana representativa de les valoracions del conjunt dels professors. En qualsevol cas, s'han d'analitzar els subgrups per tal de mostrar què expliquen les diferents valoracions.

Identifiquen significativament més qualitat els professors que fa més temps que són al centre.

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl	Sig. (bilateral)
Fins a 3 anys acadèmics	181	5,9153	1,58860	-2,975	338	0,003
4 anys acadèmics o més	159	6,4193	1,52347			

3.9.2. Participació dels alumnes en les normes de convivència

L'indicador està format per cinc preguntes que fan referència als conflictes i al fet que els alumnes compleixin les normes de convivència:

- Els estudiants compleixen les normes.
- S'escolta l'opinió dels estudiants per canviar les normes.
- Els alumnes poden dir als professors el que pensen sobre les normes.
- Quan sorgeix un conflicte els estudiants tracten de resoldre'l sense pegar ni insultar ningú.
- Es discuteixen els problemes de convivència i disciplina amb els estudiants.

2. Participació dels alumnes en les normes de convivència	
Nombre de qüestionaris vàlids	361
No contesten	7
Mitjana	5,43
Desviació estàndard	1,386
Mínim	0,00
Màxim	9,33

La mitjana és igual a 5,43 i mostra un resultat positiu. Hi ha una desviació limitada (CV=25,52%), de tal manera que es pot concloure que es tracta d'una mitjana representativa de les valoracions del conjunt dels professors. En qualsevol cas, s'han d'analitzar els subgrups per tal de mostrar què expliquen les diferents valoracions.

Identifiquen significativament més participació dels alumnes els professors que fa més temps que són al centre.

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl	Sig. (bilateral)
Fins a 3 anys acadèmics	181	5,219	1,3946	-2,850	339	0,005
4 anys acadèmics o més	160	5,637	1,3033			

3.9.3. Prevenció del sexisme i el racisme

L'indicador està format per tres preguntes que fan referència al grau de realització d'activitats específicament adreçades a prevenir el sexisme i la violència contra les dones i dues preguntes sobre activitats per prevenir el racisme i construir el respecte cap a altres cultures. Els elements d'aquest indicador són:

- Ajudar a entendre què és el racisme i el mal que fa (com s'inicia i evoluciona, per què sorgeix, com corregir-lo...).
- Ensenyar a respectar i valorar altres cultures.
- Ajudar a entendre què és el masclisme i com corregir-lo.
- Fer activitats que tractin sobre la violència contra les dones (com s'inicia i evoluciona, per quines causes es produeix...).
- Ensenyar a practicar la igualtat entre homes i dones.

3. Prevenció del sexisme i el racisme	
Nombre de qüestionaris vàlids	362
No contesten	6
Mitjana	6,24
Desviació estàndard	2,140
Mínim	0,00
Màxim	10,00

La mitjana és igual a 6,24 i mostra un resultat positiu moderat. Hi ha una desviació considerable (CV=34,29%), de tal manera que es pot concloure que es tracta d'una mitjana poc representativa de les valoracions del conjunt dels professors. En aquest cas, s'han d'analitzar els subgrups per tal de mostrar què expliquen les diferents valoracions.

No hi ha diferències significatives segons el temps que fa que els professors són al centre.

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl	Sig. (bilateral)
Fins a 3 anys acadèmics	183	6,174	2,1996	-0,305	341	0,760
4 anys acadèmics o més	160	6,245	2,0890			

3.9.4. Adaptació educativa a la diversitat

Aquest indicador consta de quatre preguntes que fan referència al grau en què s'aconsegueix proporcionar una adequada adaptació educativa als alumnes de minories culturals i als que tenen necessitats educatives especials. Els quatre elements són:

- Proporcionar una atenció adequada als alumnes que procedeixen d'altres cultures o països.
- Aconseguir que els alumnes que procedeixen d'altres cultures o països siguin ben acollits pels seus companys.
- Proporcionar una atenció adequada als alumnes amb necessitats educatives especials.
- Aconseguir que els alumnes que tenen necessitats especials trobin el suport que necessiten.

4. Adaptació educativa a la diversitat	
Nombre de qüestionaris vàlids	361
No contesten	7
Mitjana	6,90
Desviació estàndard	1,862
Mínim	0,00
Màxim	10,00

La mitjana és igual a 6,90 i mostra un resultat positiu notable. Hi ha una desviació limitada respecte de la mitjana (CV=26,99%), de tal manera que es pot concloure que es tracta d'una mitjana representativa, però amb discrepàncies, de les valoracions del conjunt dels professors. En aquest cas, s'han d'analitzar els subgrups per tal de mostrar què expliquen les diferents valoracions.

No hi ha diferències en la identificació d'activitats d'adaptació educativa a la diversitat dels centres de les Illes Balears segons el temps que fa que els professors són al centre.

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl	Sig. (bilateral)
Fins a 3 anys acadèmics	183	6,9945	1,86101	1,332	340	0,184
4 anys acadèmics o més	159	6,7243	1,88244			

3.9.5. Utilització de la cooperació, el consens i la cohesió

El factor inclou cinc elements sobre les activitats per promoure la cooperació, el consens i la cohesió dins i fora de l'aula que du a terme el professor o la professora que respon:

- Desenvolup activitats basades en la cooperació entre estudiants.
- Incorpor activitats destinades a fer que la classe estigui més unida.
- Desenvolup activitats per promoure l'acord sobre les normes de convivència.
- Foment la participació dels alumnes en activitats del centre més enllà de les classes.
- Quan es produeix un conflicte entre iguals a classe o fora d'aquesta, hi interveinc activament per afavorir-ne la solució.

5. Utilització de la cooperació, el consens i la cohesió

Nombre de qüestionaris vàlids	361
No contesten	7
Mitjana	5,87
Desviació estàndard	2,045
Mínim	0,67
Màxim	10,00

La mitjana és igual a 5,87 i mostra un resultat positiu moderat. Hi ha una desviació considerable ($CV=34,84\%$), de tal manera que es pot concloure que es tracta d'una mitjana poc representativa de les valoracions del conjunt dels professors. En aquest cas, s'han d'analitzar els subgrups per tal de mostrar què expliquen les diferents valoracions.

No hi ha diferències en la identificació d'activitats de cooperació als centres de les Illes Balears segons les variables considerades.

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl	Sig. (bilateral)
Fins a 3 anys acadèmics	181	5,87	1,983	0,052	339	0,958
4 anys acadèmics o més	160	5,86	2,169			

3.9.6. Utilització del debat

L'indicador està format per tres preguntes que fan referència al grau en què el professor o la professora estimula dins l'aula l'expressió de diferents punts de vista i la discussió sobre aquests:

- Respect les opinions dels alumnes i els estimula que les expressin a classe.
- A les classes estimula els alumnes perquè discuteixin sobre qüestions socials i polítiques respecte de les quals hi ha diversitat d'opinions.
- Els alumnes poden expressar lliurement la seva opinió encara que sigui molt diferent de l'opinió de la resta de la classe.

6. Utilització del debat

Nombre de qüestionaris vàlids	360
No contesten	8
Mitjana	7,26
Desviació estàndard	1,873
Mínim	2,2
Màxim	10,0

La mitjana és igual a 7,26 i mostra un resultat positiu notable. Hi ha una desviació limitada ($CV=25,8\%$), de tal manera que es pot concloure que es tracta d'una mitjana representativa de les valoracions del conjunt dels professors. En aquest cas, s'han d'analitzar els subgrups per tal de mostrar què expliquen les diferents valoracions.

No hi ha diferències significatives segons el temps que fa que els professors són al centre.

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl	Sig. (bilateral)
Fins a 3 anys acadèmics	180	7,173	1,805	-0,552	338	0,581
4 anys acadèmics o més	160	7,285	1,929			

3.9.7. Ensenyament inclusiu

Aquest indicador consta de quatre preguntes que fan referència a l'orientació de l'ensenyament dins l'aula (inclosa l'avaluació del rendiment) per afavorir les oportunitats d'aprenentatge de cada estudiant:

- Mostr interès per l'aprenentatge de cada estudiant.
- Explic de manera que els estudiants em puguin entendre.
- Incorpor formes d'avaluació que donen oportunitats de millorar a tots els alumnes.
- Ajud a entendre els criteris i els resultats de l'avaluació perquè la considerin justa.

7. Ensenyament inclusiu	
Nombre de qüestionaris vàlids	360
No contesten	8
Mitjana	8,06
Desviació estàndard	1,462
Mínim	3,33
Màxim	10,00

La mitjana és igual a 8,06 i mostra un resultat positiu notable. Hi ha una desviació limitada (CV=18,14%), de tal manera que es pot concloure que es tracta d'una mitjana representativa de les valoracions del conjunt dels professors. En qualsevol cas, s'han d'analitzar els subgrups per tal de mostrar què expliquen les diferents valoracions.

No hi ha diferències significatives segons el temps que fa que els professors són al centre.

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl	Sig. bilateral)
Fins a 3 anys acadèmics	178	8,089	1,4780	0,378	338	0,706
4 anys acadèmics o més	162	8,029	1,4471			

3.9.8. Ensenyament motivador i control de la disruptió dins l'aula

Aquest indicador inclou tres preguntes sobre el control proactiu de l'aula i l'interès suscitat per la forma de tractar els continguts:

- Aconseguec que les classes siguin interessants.
- Aconseguec mantenir l'ordre a classe.
- L'adaptació dels continguts tractats contribueix a aconseguir un bon clima dins l'aula.

8. Ensenyament motivador i control de la disrupció dins l'aula

Nombre de qüestionaris vàlids	364
No contesten	4
Mitjana	7,04
Desviació estàndard	1,698
Mínim	2,22
Màxim	10,00

La mitjana és igual a 7,04 i mostra un resultat positiu notable. Hi ha una desviació limitada (CV=24,12%), de tal manera que es pot concloure que es tracta d'una mitjana representativa de les valoracions del conjunt dels professors. En qualsevol cas, s'han d'analitzar els subgrups per tal de mostrar què expliquen les diferents valoracions.

Hi ha una diferència significativa segons el temps que fa que els professors són al mateix centre (usen l'ensenyament motivador d'una forma més freqüent els professors amb més antiguitat).

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl	Sig. (bilateral)
Fins a 3 anys acadèmics	182	6,672	1,7382	-4,373	342	0,000
4 anys acadèmics o més	162	7,455	1,5600			

3.9.9. Percepció d'esforç i interès per l'aprenentatge en els alumnes

L'indicador inclou dues preguntes sobre l'adaptació dels estudiants a la situació d'aprenentatge a l'aula, de gran rellevància per a la construcció de la convivència:

- S'esforcen per aprendre a classe.
- Escolten amb atenció el que dic.

9. Percepció d'esforç i interès per l'aprenentatge en els alumnes

Nombre de qüestionaris vàlids	361
No contesten	7
Mitjana	5,85
Desviació estàndard	2,134
Mínim	0,00
Màxim	10,00

La mitjana és igual a 5,85 i mostra un resultat positiu moderat. Hi ha una desviació considerable (CV=36,48%), de tal manera que es pot concloure que es tracta d'una mitjana poc representativa de les valoracions del conjunt dels professors. En aquest cas, s'han d'analitzar els subgrups per tal de mostrar què expliquen les diferents valoracions.

No hi ha diferències significatives segons el temps que fa que els professors són al centre.

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl	Sig. (bilateral)
Fins a 3 anys acadèmics	181	5,755	2,1039	-0,853	340	0,394
4 anys acadèmics o més	161	5,952	2,1707			

3.9.10. Ensenyament d'habilitats per construir una convivència de qualitat

L'indicador consta de vuit preguntes que fan referència al grau en què el docent ensenya dins l'aula habilitats per construir una convivència de qualitat. Inclou preguntes sobre utilització de les tecnologies, precedides de la frase «A les meves classes enseny a...»:

- defensar drets;
- complir deures;
- formar un criteri propi sobre els missatges que transmeten la televisió, Internet...;
- utilitzar Internet per aprendre coses importants;
- respectar els drets humans;
- comprendre el funcionament de la democràcia;
- trobar alternatives a la violència;
- entendre persones que pensen d'una altra manera.

10. Ensenyament d'habilitats per construir una convivència de qualitat

Nombre de qüestionaris vàlids	124
No contesten	244
Mitjana	6,42
Desviació estàndard	2,036
Mínim	0,00
Màxim	10,00

La mitjana és igual a 6,42 i mostra un resultat positiu moderat. Hi ha una desviació considerable (CV=31,71%), de tal manera que es pot concloure que es tracta d'una mitjana poc representativa de les valoracions del conjunt dels professors. En aquest cas, s'han d'analitzar els subgrups per tal de mostrar què expliquen les diferents valoracions.

No hi ha diferències significatives segons el temps que fa que els professors són al centre.

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl	Sig. (bilateral)
Fins a 3 anys acadèmics	50	6,2667	2,1493	-0,561	114	0,576
4 anys acadèmics o més	66	6,4836	1,9950			

3.9.11. Mesures per promoure la col·laboració de les famílies

L'indicador inclou quatre preguntes sobre mesures disponibles al centre per promoure la participació i la col·laboració de les famílies, incloses, a més de la participació més habitual (proporcionar informació), altres formes de participació poc freqüents fins ara:

- S'informa les famílies periòdicament sobre les activitats i els projectes educatius.
- Es fan activitats periòdiques al centre perquè les famílies puguin expressar les seves opinions i preocupacions als professors.
- Es donen oportunitats reals a les famílies per participar en la presa de decisions sobre el projecte educatiu del centre i les activitats que s'hi fan.
- Les famílies disposen de contextos adequats per participar en el desenvolupament d'activitats educatives al centre.

11. Mesures per promoure la col·laboració de les famílies

Nombre de qüestionaris vàlids	356
No contesten	12
Mitjana	5,24
Desviació estàndard	1,834
Mínim	0,00
Màxim	10,00

La mitjana és igual a 5,24 i mostra un resultat positiu. Hi ha una desviació limitada ($CV=35,0\%$), de tal manera que es pot concloure que es tracta d'una mitjana poc representativa de les valoracions del conjunt dels professors. En aquest cas, s'han d'analitzar els subgrups per tal de mostrar què expliquen les diferents valoracions.

No hi ha diferències significatives segons el temps que fa que els professors són al centre.

Anys al mateix centre	N	Mitjana	Desviació estàndard	t	gl	Sig. (bilateral)
Fins a 3 anys acadèmics	178	5,140	1,7859	-0,523	336	0,601
4 anys acadèmics o més	160	5,244	1,8776			

Estudi sobre la

CONVIVÈNCIA

ESCOLAR

a l'Educació Secundària

de les Illes Balears

ANNEX

INTRODUCCIÓ	115
La perspectiva de les famílies des d'un enfocament integral de la convivència.....	115
Context i procediment de l'estudi.....	115
Resum de les conclusions de l'estudi.....	115
 RESULTATS DE L'ESTUDI DES DE LA PERSPECTIVA DE LES FAMÍLIES	117
1. La relació família-escola	117
1.1. Amb qui i amb quina freqüència s'estableix la relació.....	117
1.2. Qualitat de la relació entre la família i l'escola	120
2. Obstacles a la convivència escolar.....	124
3. Com millorar la col·laboració de les famílies amb l'escola	128
4. Com perceben la situació del seu fill o filla	130
4.1. Relació amb els professors com a autoritat de referència.....	130
4.2. Rendiment, expectatives i temps dedicat a l'estudi	131
4.3. Temps compartit amb el fill o filla en tasques i en oci.....	132
4.4. Integració i sentiment de pertinença al centre.....	134
4.5. Problemes de relació amb iguals i amb els professors.....	136
5. Normes de convivència, autoritat dels professors i disciplina.....	139
5.1. Qualitat de les normes de convivència i resolució de conflictes.....	139
5.2. L'autoritat dels professors	141
5.3. Mesures per incrementar l'autoritat dels professors	144
5.4. Què pot fer la família per incrementar l'autoritat dels professors.....	146
5.5. Com millorar l'eficàcia educativa de les sancions.....	148
6. Consells sobre com resoldre conflictes	150
 MÈTODE DE L'ESTUDI	152
1. Descripció de les famílies participants.....	152
2. Procediment	155

La perspectiva de les famílies des d'un enfocament integral de la convivència

L'estudi que aquí es presenta cerca saber quines són les condicions que ajuden a construir una convivència escolar de qualitat, comptant amb les diferents perspectives implicades, per adaptar l'escola al que la societat n'espera: el lloc en el qual es construeixen les capacitats, les relacions i els valors que ens ajuden a ser com volem ser, superant problemes ancestrals, com l'assetjament escolar, més rebutjats i visibles avui, i afrontant nous reptes i dificultats, com la necessitat de promoure una autoritat que enforteixi els professors i els permeti ensenyar i educar al mateix temps.

D'acord amb aquest objectiu general, aquest estudi és la continuació del que es va dur a terme amb anterioritat sobre la convivència escolar des de quatre perspectives diferents —els alumnes, els professors, els departaments d'orientació i els equips directius—, que quedava incomplet sense la perspectiva de les famílies, que es presenta aquí.

Context i procediment de l'estudi

Seguint el mateix procediment de la investigació anterior, ha elaborat aquest estudi sobre la perspectiva de les famílies el grup de treball constituït per la Comissió Permanent de l'Observatori Estatal de la Convivència Escolar. En aquest grup, pel que fa a les Illes Balears, hi ha participat un representant de l'Institut per a la Convivència i l'Èxit Escolar del Govern de les Illes Balears. La direcció tècnica d'aquest grup correspon a Maria José Díaz-Aguado i hi han participat també, com a membres de l'equip investigador, Rosario Martínez Arias i Javier Martín. A les Illes Balears, l'equip tècnic de l'Institut de Ciències de l'Educació (UIB) ha estat el responsable del tractament i la primera interpretació de les dades.

Resum de les conclusions de l'estudi

Es presenta a continuació un resum dels principals resultats inclosos en l'estudi, en què es reflecteix la perspectiva dels alumnes, els professors, els departaments d'orientació i els equips directius entorn de tres conclusions generals, que han de ser considerades conjuntament:

- 1) **La convivència escolar en general és bona.** Els quatre col·lectius que participen en aquest estudi —alumnes, professors, departaments d'orientació i equips directius— valoren la convivència escolar, de forma majoritària, com a bona o molt bona en gairebé totes les qüestions plantejades. Al costat d'aquesta conclusió general positiva cal tenir en compte les respostes crítiques, generalment minoritàries, que

s'obtenen en cada qüestió. La millora de la convivència escolar i l'eradicació de situacions de risc exigeixen una resposta que permeti al mateix temps reconèixer els assoliments i cercar solucions als problemes detectats.

- 2) **La falta de disciplina i la falta d'implicació de les famílies són els dos principals obstacles a la convivència escolar** des del punt de vista dels professors, els departaments d'orientació i els equips directius, que en aquest aspecte opinen de forma similar. Sembla, per tant, generalitzada la percepció que els problemes de convivència que plantegen els adolescents s'originen, en bona part, més enllà de l'escola i que poden estar relacionats amb dificultats en l'ensenyament dels límits i amb la supervisió insuficient que troben a ca seva, factors que estan, al seu torn, relacionats amb els ràpids canvis que es produeixen a la nostra societat i amb la complexitat d'adaptar l'educació a aquests canvis.
- 3) **La violència existent a la resta de la societat també s'expressa a l'escola.** El fet que aquests problemes siguin molt minoritaris, com es detecta en aquest estudi, no els resta gravetat ni importància. Un sol cas de violència escolar és massa, i exigeix *permissivitat zero amb la violència*.

Alguns d'aquests casos són l'expressió de vells problemes, més visibles avui, com l'assetjament escolar, i uns altres semblen produir-se per l'existència de nous riscos (com els originats per l'exposició inadequada a les noves tecnologies o el canvi en el concepte d'autoritat), que exigeixen adaptar l'escola, en col·laboració amb les famílies i amb la resta de la societat, a una situació nova. La profunditat i globalitat d'aquests canvis recorden els que han de produir-se per eradicar la violència de gènere al conjunt de la societat. És important, també, no confondre la violència escolar amb altres problemes bastant més freqüents, com el comportament disruptiu, que també exigeixen mesures importants i urgents per ser eradicats.

- 4) **L'escola s'ha preparat i desenvolupa accions per millorar la convivència.** Cal, no obstant això, incrementar, estendre i avaluar les mesures adoptades, de manera que arribin a tots els centres i a tots els casos amb els recursos necessaris, una bona coordinació i una avaluació sistemàtica que permeti conèixer i generalitzar les millors pràctiques i detectar sempre els possibles riscos. Entre les necessitats més urgents i rellevants, tal com els mateixos equips directius i departaments d'orientació reconeixen, poden destacar-se les següents:

- Més recursos humans amb capacitat per treballar en la millora de la convivència.
- Formació dels professors sobre com millorar la convivència.
- Equips de mediació i resolució de conflictes en múltiples nivells.
- Major coordinació entre equips educatius, especialment amb els departaments didàctics.
- Creació al centre d'equips d'alumnes per millorar la convivència.
- Desenvolupament de programes de prevenció de la violència i millora de la convivència utilitzant procediments sistemàtics d'avaluació que permetin conèixer-ne l'eficàcia i utilitzar aquesta informació en el mateix desenvolupament del programa.

En l'annex trobareu una descripció detallada de les famílies participants en l'estudi, així com del procediment que s'ha seguit per afavorir-ne la participació i fer que responguessin els qüestionaris. A continuació es presenta l'anàlisi dels resultats.

1. La relació família-escola

1.1. Amb qui i amb quina freqüència s'estableix la relació

Amb l'objectiu de saber la freqüència amb la qual es relacionen les famílies amb cadascuna de les figures educatives del centre al qual assisteix el seu fill o filla, es va plantejar en primer lloc la pregunta general següent, seguida d'una sèrie d'elements específics:

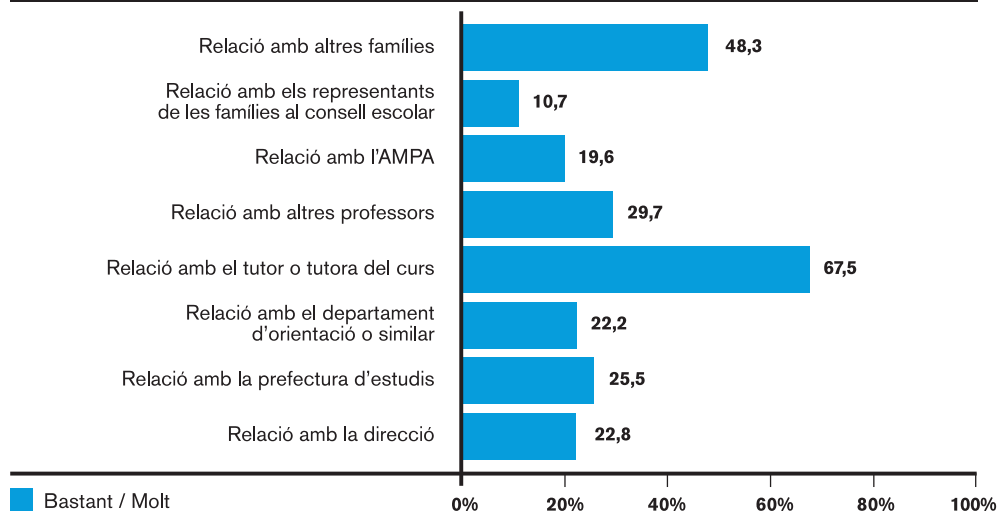
- Quina relació teniu amb les següents figures educatives del centre educatiu al qual assisteix el vostre fill o filla?

En la taula 1 es presenten els percentatges per als quatre tipus de resposta i en el gràfic 1 la suma de famílies que van respondre tenir bastanta o molta relació amb cada figura educativa.

Taula 1. Relació amb les figures educatives del centre

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Relació amb la direcció	40,0%	37,2%	16,8%	5,9%
Relació amb la prefectura d'estudis	37,8%	36,6%	18,2%	7,3%
Relació amb el departament d'orientació o similar	47,7%	30,1%	17,0%	5,1%
Relació amb el tutor o tutora del curs	5,7%	26,7%	43,0%	24,6%
Relació amb altres professors	32,7%	37,6%	24,2%	5,5%
Relació amb l'AMPA	51,1%	29,3%	13,1%	6,5%
Relació amb els representants de les famílies al consell escolar	63,4%	25,9%	5,9%	4,8%
Relació amb altres famílies	22,0%	29,7%	35,8%	12,5%

Gràfic 1. Percentatge de famílies que afirmen tenir bastanta o molta relació amb cada figura educativa

Com pot observar-se en la taula i en el gràfic 1, la majoria de les famílies afirma tenir bastanta o molta relació amb el tutor del grup al qual pertany el seu fill o filla, figura educativa que cal destacar, per tant, com la principal referència del centre per a les famílies (67,6%). També són majoria les que afirmen relacionar-se freqüentment amb altres famílies (48,3%). En sentit contrari, destaquen, com les figures amb les quals tenen menys relació, els representants de les famílies al consell escolar i l'AMPA.

En la taula 2 es presenten els resultats de la pregunta:

- Durant el curs passat, quantes vegades va estar en contacte amb el tutor o tutora del vostre fill o filla al centre educatiu?

Com pot observar-se en la taula 2, la situació més freqüent entre les 501¹ famílies que van respondre reflecteix que es van relacionar amb el tutor o tutora dues o tres vegades al llarg del curs passat, i són molt poques (el 5,4%) les que afirmen no haver-se trobat amb aquesta figura educativa cap vegada.

¹D'una mostra total de 505 famílies a les Illes Balears, 4 no responen. Vegeu l'annex 1.

Taula 2. Quantes vegades vas estar en contacte amb el tutor o tutora durant el curs passat

	Frequència	Percentatge
Cap	27	5,4%
1	61	12,2%
2-3	247	49,3%
4-5	115	23,0%
6 o més	51	10,2%
Total	501	100,00%

En la taula 3 es presenten els percentatges de resposta a la pregunta:

- Quants amics coneixeu del vostre fill o filla que pertanyin al seu centre educatiu?

Taula 3. Coneixement que tenen les famílies d'amics del mateix centre educatiu

	Frequència	Percentatge
Cap	7	1,4%
1	7	1,4%
2-3	52	10,4%
4-5	84	16,8%
6 o més	351	70,1%
Total	501	100,00%

La distribució de respostes entre les 501 famílies que van respondre a aquesta pregunta, presentada en la taula 3, reflecteix que la immensa majoria de les famílies coneix més de quatre amics del seu fill que assisteixen al mateix centre educatiu, i són molt poques (l'1,4%) les que afirmen no conèixer-ne cap, resultat que coincideix amb el 2% d'adolescents que afirma no tenir cap bon amic al centre educatiu (vegeu la taula 8 del primer estudi). A l'altre extrem també hi ha bastanta coincidència, ja que el 70,1% de les famílies afirma conèixer sis amics o més, i el 58,5% dels alumnes afirma tenir sis bons amics o més.

1.2. Qualitat de la relació entre la família i l'escola

En la taula 4 es presenten els percentatges de respostes sobre la qualitat de la relació existent entre la família i el centre educatiu davant la pregunta genèrica següent:

- Pensant en la relació que la vostra família té amb el centre educatiu al qual assisteix el vostre fill o filla, en quin grau es dóna el que s'indica a continuació?

Taula 4. Qualitat de la relació de les famílies amb el centre educatiu				
	Gens	Poc	Bastant	Molt
Podem comptar amb els professors per resoldre un conflicte de forma justa	2,8%	17,0%	59,8%	20,4%
Estam contents amb el centre	1,0%	12,7%	60,8%	25,5%
Assistim a les reunions que convoca el tutor o tutora	4,0%	12,2%	21,2%	62,7%
Les reunions convocades al centre contribueixen a millorar l'educació	3,0%	22,3%	47,7%	27,0%
Al nostre fill o filla li agrada que anem a les reunions que es convoquen des del centre	5,6%	11,6%	38,3%	44,5%
Sentim que podem comunicar als professors el que ens preocupa sobre l'educació del nostre fill o filla	2,2%	13,1%	48,6%	36,1%
Quan sorgeix un conflicte relacionat amb el nostre fill o filla, col·laboram amb el centre per resoldre'l	5,1%	8,6%	42,0%	44,3%
Sentim que al centre ens respecten	1,6%	9,4%	49,0%	40,0%
En aquest centre es donen oportunitats de participació a les famílies	6,0%	22,5%	49,2%	22,3%
Col·laboram amb l'associació de mares i pares	31,7%	31,9%	21,6%	14,8%
Els professors del centre s'adapten a les necessitats de cada estudiant	5,4%	29,9%	48,7%	16,0%
En aquest centre s'escolten les famílies implicades abans d'aplicar mesures disciplinàries	7,1%	21,5%	53,5%	17,9%
Sentim que formam part de l'escola	9,3%	28,4%	43,7%	18,5%
Sentim que compartim amb el centre els mateixos objectius	6,3%	21,4%	50,2%	22,0%

En el gràfic 2 es presenten les millors valoracions («bastant» i «molt») donades per les famílies als indicadors de qualitat de la relació família-escola. Per interpretar-lo, convé tenir en compte que els resultats són la suma de les respostes «bastant» i «molt».

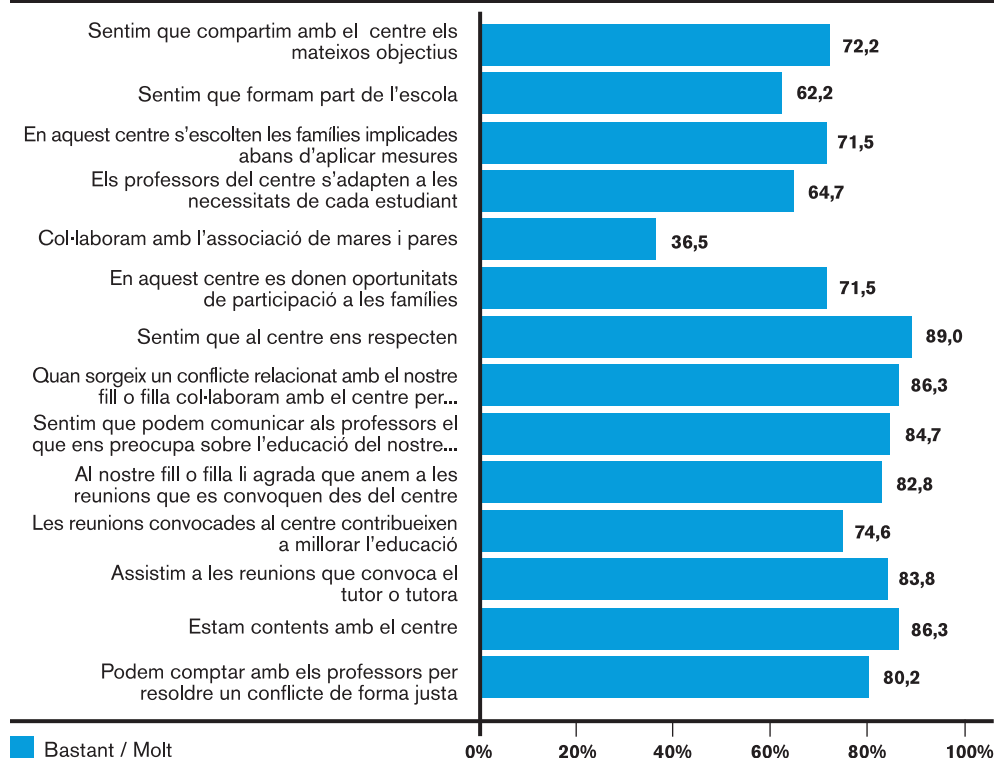
Com pot observar-se en la taula i en la gràfic, les millors valoracions (per sobre del 80% de respostes, la qual cosa equival a considerar que la relació és majoritària) corresponen als indicadors següents:

- Sentim que al centre ens respecten
- Estam contents amb el centre
- Assistim a les reunions que convoca el tutor o tutora
- Quan sorgeix un conflicte relacionat amb el nostre fill o filla, col·laboram amb el centre per resoldre'l
- Sentim que podem comunicar als professors el que ens preocupa sobre l'educació del nostre fill o filla
- Assistim a les reunions que convoca el tutor o tutora

L'avaluació de la qualitat de la relació família-escola resulta més positiva si feim les preguntes directament a les famílies que si les feim als adolescents, ja que, per exemple, davant la pregunta «A la meua família li agrada venir a les reunions que convoca el tutor o tutora», el 51,5% dels alumnes respon que «bastant» o «molt» (vegeu la taula 19 de l'estudi anterior), percentatge que puja al 83,9% quan es demana directament a qui acudeix a aquestes reunions.

D'altra banda, entre els indicadors de qualitat en els quals s'observa una valoració més negativa de les famílies destaquen: «Col·laboram amb l'associació de mares i pares», «Sentim que formam part de l'escola» i «Els professors del centre s'adapten a les necessitats de cada estudiant». En qualsevol cas, la resposta en relació amb l'AMPA és més negativa que totes les altres.

Gràfic 2. Qualitat de la relació de les famílies amb l'escola, expressada amb la suma de les respostes "bastant" o "molt" a cada una de les afirmacions

Es van analitzar les possibles diferències en la qualitat de la relació família-escola en funció del curs del fill o filla i es van trobar diferències mínimes, que no resulten estadísticament significatives, és a dir, que són irrelevantes (els valors d'eta quadrat no arriben a 0,01 en cap de les variables, en cap de les afirmacions avaluades).

Amb l'objectiu de definir indicadors globals de la qualitat de la relació família-escola des de la perspectiva de les famílies, es va fer una anàlisi factorial amb les afirmacions utilitzades per avaluar aquesta qualitat. Es van obtenir dos factors, que expliquen el 52% de la variància total i mostren una correlació mitjana $r=0,46$.² En la taula 5 es presenta la matriu de configuració procedent de la rotació promax.³

Taula 5. **Dimensions de la qualitat de la relació família-escola**

	Component	
	1	2
Sentim que formam part de l'escola	0,794	0,024
Estam contents amb el centre	0,784	-0,08
Els professors del centre s'adapten a les necessitats de cada estudiant	0,775	-0,187
En aquest centre s'escolten les famílies implicades abans d'aplicar mesures disciplinàries	0,772	-0,097
Podem comptar amb els professors per resoldre un conflicte de forma justa	0,755	-0,033
Sentim que compartim amb el centre els mateixos objectius	0,744	0,042
En aquest centre es donen oportunitats de participació a les famílies	0,654	0,045
Sentim que al centre ens respecten	0,641	0,115
Sentim que podem comunicar als professors el que ens preocupa sobre l'educació del nostre fill o filla	0,589	0,231
Les reunions convocades al centre contribueixen a millorar l'educació	0,532	0,295
Assistim a les reunions que convoca el tutor o tutora	-0,174	0,892
Al nostre fill o filla li agrada que anem a les reunions que es convoquen des del centre	-0,056	0,814
Quan sorgeix un conflicte relacionat amb el nostre fill o filla, col·laboram amb el centre per resoldre'l	0,315	0,367
Col·laboram amb l'associació de mares i pares	0,176	0,324

²Dades de les respostes al conjunt de l'Estat.

³Es va analitzar la fiabilitat dels dos factors com a consistència interna mitjançant el coeficient alfa. El primer factor té un coeficient alfa de 0,901 (IC del 95%: 0,898-0,904) i tots els ítems tenen índexs elevats de discriminació, que oscil·len entre 0,60 i 0,74. El segon factor presenta una fiabilitat considerablement menor: un coeficient alfa de 0,57 (IC del 95%: 0,56-0,58) a causa del nombre reduït d'ítems. No obstant això, tots els ítems mostren índexs de discriminació acceptables, per sobre de 0,35, excepte la col·laboració amb l'AMPA (0,26).

Els dos factors de la qualitat de la relació família-escola poden interpretar-se de la manera següent:

- 1) **Qualitat de la relació que el centre estableix amb la família.** Està format pels deu primers elements que s'inclouen en la taula 5. Tots ells fan referència a una bona valoració de la relació que des del centre s'estableix amb les famílies.
- 2) **Qualitat de la participació de la família amb el centre.** Inclou els darrers quatre elements, a través dels quals s'avalua el que fa la família per participar al centre educatiu.

2. Obstacles a la convivència escolar

En la taula 6 es presenta la distribució de percentatges de resposta sobre divuit possibles obstacles a la convivència escolar inclosos en el qüestionari, precedits per la pregunta genèrica següent:

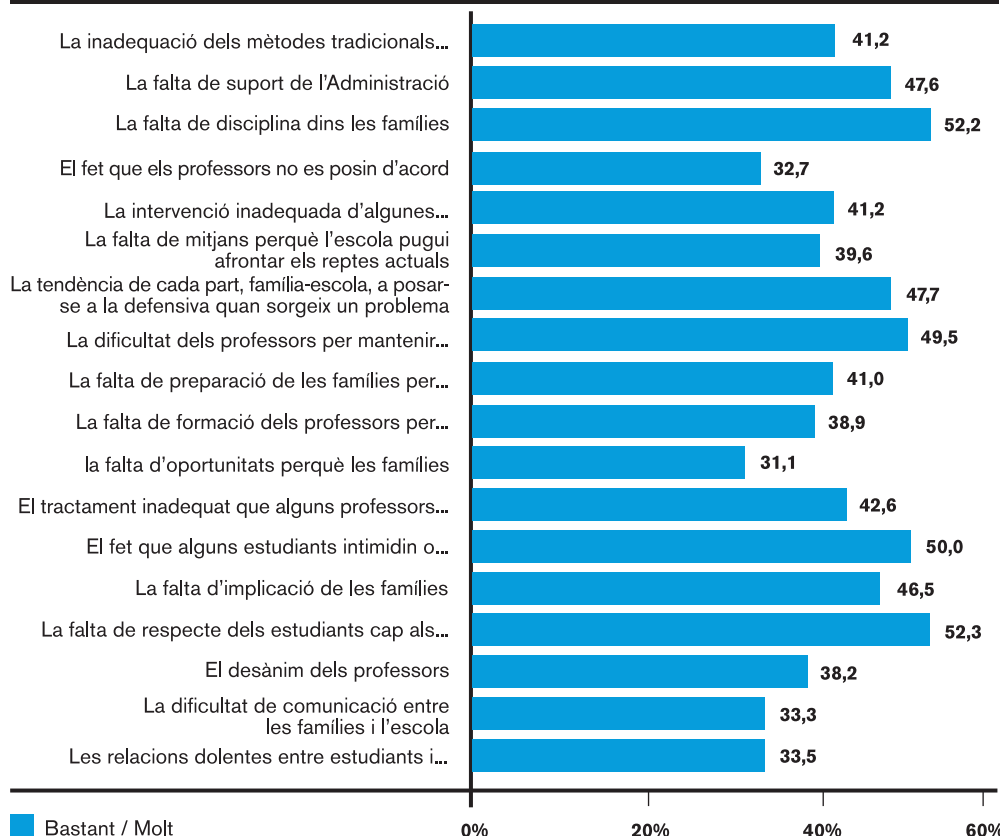
- En quin grau considereu que els problemes següents obstaculitzen la convivència al centre educatiu del vostre fill o filla?

Taula 6. **Obstacles a la convivència escolar percebuts per les famílies**

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Les relacions dolentes entre estudiants i professors	30,7%	35,8%	19,0%	14,5%
La dificultat de comunicació entre les famílies i l'escola	31,7%	35,1%	23,5%	9,8%
El desànim dels professors	29,7%	32,1%	23,3%	14,9%
La falta de respecte dels estudiants cap als professors	18,5%	29,2%	27,6%	24,7%
La falta d'implicació de les famílies	17,6%	35,9%	31,1%	15,4%
El fet que alguns estudiants intimidin o acorralin altres estudiants	18,1%	31,9%	24,7%	25,3%
El tractament inadequat que alguns professors donen als estudiants difícils	22,5%	34,9%	27,4%	15,2%
La falta d'oportunitats perquè les famílies participin a l'escola	28,3%	40,6%	22,7%	8,4%
La falta de formació dels professors per resoldre els problemes de convivència	27,7%	33,5%	28,1%	10,8%
La falta de preparació de les famílies per col·laborar amb el centre	20,1%	38,8%	30,6%	10,5%
La dificultat dels professors per mantenir l'autoritat	19,4%	31,1%	26,5%	23,0%
La tendència de cada part, família-escola, a posar-se a la defensiva quan sorgeix un problema	21,0%	31,3%	32,5%	15,2%
La falta de mitjans perquè l'escola pugui afrontar els reptes actuals	23,5%	36,8%	27,0%	12,7%
La intervenció inadequada d'algunes famílies, que dificulta la solució dels conflictes	17,0%	41,8%	27,6%	13,6%
El fet que els professors no es posin d'acord	29,2%	38,1%	24,1%	8,6%
La falta de disciplina dins les famílies	17,4%	30,4%	31,8%	20,4%
La falta de suport de l'Administració	21,8%	30,6%	29,6%	18,1%
La inadequació dels mètodes tradicionals d'ensenyament a les característiques dels alumnes actuals	23,1%	35,7%	26,9%	14,3%

En el gràfic 3 es presenten les valoracions més positives del grau en què les famílies consideren que cada problema obstaculitza la convivència escolar (respostes «bastant» i «molt»). La magnitud de cada valoració pot reflectir tant la percepció que aquest obstacle existeix com que afecta negativament la convivència.

Gràfic 3. Valoracions més positives del grau en què les famílies consideren que cada problema obstaculitza la convivència escolar (respostes «bastant» o «molt»)

Com pot observar-se en la taula 6 i en el gràfic 3, totes les valoracions dels obstacles a la convivència percebuts per les famílies se situen en els nivells mitjans o baixos.

Entre els obstacles més rellevants, que són identificats per més del 50% de famílies, cal destacar: «La falta de respecte dels estudiants cap als professors» (52,3%), «La falta de disciplina dins les famílies» (52,2%) i «El fet que alguns estudiants intimidin o acorralin altres estudiants» (50%).

A l'altre extrem, entre els obstacles que identifiquen menys d'un 35% de les famílies, cal destacar: «La falta d'oportunitats perquè les famílies participin a l'escola», «El fet que els professors no es posin d'acord» i «La dificultat de comunicació entre les famílies i l'escola», així com «Les relacions dolentes entre estudiants i professors».

Interpretats globalment, els resultats anteriors posen de manifest una important coincidència entre la perspectiva de les famílies i la dels professors pel fet que reconeixen com a dos dels principals obstacles a la convivència escolar **la falta de disciplina dins les famílies i la falta d'implicació de les famílies**.

Es van analitzar les possibles diferències en la valoració dels obstacles en funció del curs del fill o filla; solament es van trobar diferències estadísticament significatives en l'afirmació «Alguns estudiants intimiden o acorralen altres estudiants» ($p < 0,01$), la qual va rebre una puntuació més alta als cursos inferiors. Convé tenir en compte, en aquest sentit, que les diferències detectades a través de l'opinió de les famílies van en la mateixa direcció de les que solen trobar-se a través de l'opinió dels alumnes.

Amb l'objectiu de definir indicadors globals dels obstacles a la convivència percebuts per les famílies, es va fer una anàlisi factorial amb els divuit elements utilitzats per avaluar aquests obstacles. Es van obtenir dos factors, que expliquen el 59% de la variància total i mostren una correlació elevada: $r=0,71$.⁴ En la taula 7 es presenta la matriu de configuració procedent de la rotació promax.⁵

Els dos factors dels obstacles a la convivència escolar percebuts per les famílies poden interpretar-se de la manera següent:

- 1) **Problemes en les relacions que s'estableixen des del centre.** Inclou deu elements que fan referència a dificultats que es produeixen a l'escola.
- 2) **Obstacles i conflictes que s'originen fora de l'escola o com a conseqüència dels canvis socials actuals.** Inclou vuit elements relacionats amb la insuficiència de recursos o de suport, així com amb les dificultats d'adaptació de l'escola a una situació nova.

⁴ Dades de les respostes al conjunt de l'Estat.

⁵El valor del coeficient alfa per al factor 1 és de 0,926 (IC 95%: 0,924-0,928) i els valors dels índexs de discriminació són molt elevats (es troben tots en el rang de 0,65 a 0,77).

El valor del coeficient alfa per al factor 2 és de 0,895 (IC 95%: 0,892-0,898) i els valors dels índexs de discriminació són molt elevats (es troben tots en el rang de 0,62 a 0,72).

Taula 7. **Obstacles a la convivència escolar percebuts per les famílies**

	Component	
	1	2
Les relacions dolentes entre estudiants i professors	0,925	-0,180
La dificultat de comunicació entre les famílies i l'escola	0,902	-0,155
El desànim dels professors	0,833	-0,015
El tractament inadequat que alguns professors donen als estudiants difícils	0,772	0,017
La falta de formació dels professors per resoldre els problemes de convivència	0,697	0,124
La falta d'oportunitats perquè les famílies participin a l'escola	0,694	0,032
La falta de respecte dels estudiants cap als professors	0,607	0,208
El fet que alguns estudiants intimidin o acorralin altres estudiants	0,598	0,185
La dificultat dels professors per mantenir l'autoritat	0,461	0,393
La falta d'implicació de les famílies	0,433	0,33
La falta de suport de l'Administració	-0,200	0,930
La falta de disciplina dins les famílies	-0,051	0,838
La intervenció inadequada d'algunes famílies, que dificulta la solució dels conflictes	0,022	0,777
La falta de mitjans perquè l'escola pugui afrontar els reptes actuals	0,018	0,736
La inadequació dels mètodes tradicionals d'ensenyament a les característiques dels alumnes actuals	0,032	0,701
La falta de preparació de les famílies per col·laborar amb el centre	0,295	0,455
La tendència de cada part, família-escola, a posar-se a la defensiva quan sorgeix un problema	0,401	0,426
El fet que els professors no es posin d'acord	0,364	0,423

3. Com millorar la col·laboració de les famílies amb l'escola

Amb l'objectiu de saber l'opinió de les famílies sobre com millorar la seva assistència a les reunions que es convoquen des del centre, es va incloure la pregunta següent:

- Quines mesures són les més importants per afavorir que les famílies assisteixin a les activitats convocades des del centre educatiu?

Per respondre a aquesta pregunta les famílies havien de seleccionar tres opcions d'una llista de set, sense establir cap prioritat. En la taula 8 es presenten les freqüències d'elecció de cadascuna de les set mesures ajuntant les tres opcions.

Taula 8. Freqüència d'elecció de mesures per afavorir l'assistència de les famílies a les activitats convocades des del centre educatiu

	Freqüència	Percentatge
Adaptar l'horari de les reunions a les possibilitats de les famílies	359	71,1%
Promoure facilitats o permisos especials a la feina per poder assistir a les reunions	133	26,4%
Transmetre a les famílies els avantatges de la participació, els resultats que ha donat o pot donar	270	53,4%
Millorar la comunicació família-escola utilitzant les noves tecnologies: correu electrònic, pàgina web	290	57,4%
Millorar l'actitud dels professors cap a les famílies perquè aquestes asseuen que el centre vol que participin	226	44,7%
Millorar l'actitud de les famílies cap al centre perquè els professors desitgin la seva participació	235	46,6%
Fer campanyes de sensibilització des dels mitjans de comunicació sobre la necessitat d'una col·laboració més estreta entre les famílies i l'escola	194	38,4%
Nombre de famílies que responen=505		

Com pot observar-se en la taula 8, la mesura destacada per un major nombre de famílies com a rellevant per afavorir que assisteixin a les activitats que es convoquen des del centre és «Adaptar l'horari de les reunions a les possibilitats de les famílies» (71,1%), seguida a distància per «Millorar la comunicació família-escola utilitzant les noves tecnologies: correu electrònic, pàgina web» (57,4%).

En la taula 9 es presenten les freqüències d'elecció de les mesures considerades més importants perquè la col·laboració entre les famílies i el centre educatiu ajudi a prevenir i resoldre conflictes.

Com en la pregunta anterior, les famílies havien de triar tres mesures sense establir ordre d'importància. En la taula 9 es presenten les freqüències d'elecció de cadascuna de les set mesures ajuntant les tres opcions. En el gràfic 4 es presenten els percentatges corresponents. Com pot observar-se en la taula 9 i en el gràfic 4, les mesures recone-

gudes com a més rellevants per afavorir la col·laboració de les famílies en la solució i la prevenció dels conflictes són: «Activitats lúdiques o culturals d'obertura del centre a l'entorn, en les quals participin les famílies» (91,6%), «Mediadors dins el mateix centre (alumnes, professors, etc.)» (76,7%) i «Projectes compartits, amb trobades programades, en els quals famílies i professors col·laborin periòdicament» (61,4%).

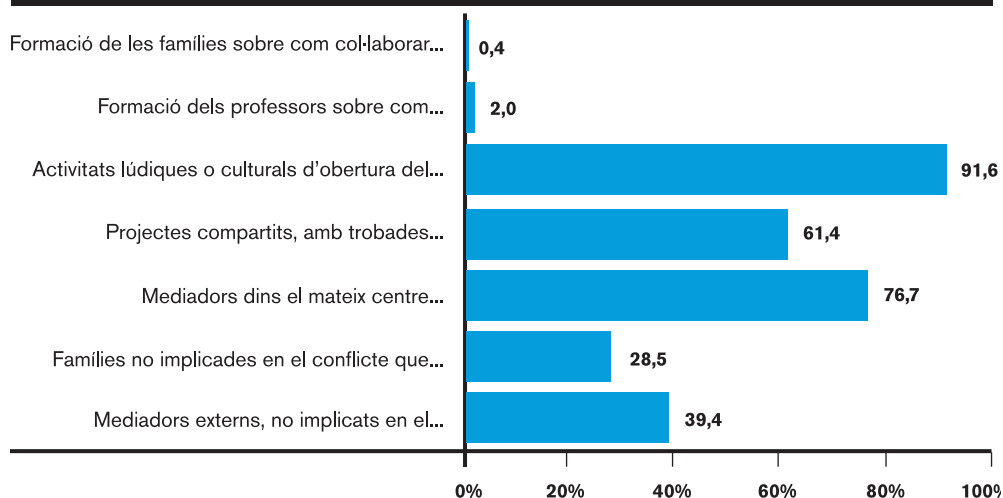
Dues mesures, considerades com a molt importants a l'Estat, han rebut molt poques valoracions a les Illes: «Formació dels professors sobre com col·laborar amb les famílies per resoldre conflictes» i «Formació de les famílies sobre com col·laborar amb l'escola per resoldre conflictes». Aquesta falta de confiança en la formació s'ha d'analitzar amb més detall.

Taula 9. Freqüència d'elecció de mesures perquè la col·laboració entre les famílies i el centre educatiu ajudi a prevenir i resoldre conflictes

	Freqüència	Percentatge
Mediadors externs, no implicats en el conflicte, que ajudin a solucionar-lo	199	39,4%
Famílies no implicades en el conflicte que ajudin a cercar-ne la solució	144	28,5%
Mediadors dins el mateix centre (alumnes, professors, etc.)	387	76,7%
Projectes compartits, amb trobades programades, en els quals famílies i professors col·laborin periòdicament	310	61,4%
Activitats lúdiques o culturals d'obertura del centre a l'entorn, en les quals participin les famílies	462	91,6%
Formació dels professors sobre com col·laborar amb les famílies i resoldre conflictes	10	2,0%
Formació de les famílies sobre com col·laborar amb l'escola i resoldre conflictes	2	0,4%

Nombre de famílies que responen=505

Gràfic 4. Percentatge d'elecció de mesures per afavorir la col·laboració de les famílies en la solució i la prevenció dels conflictes

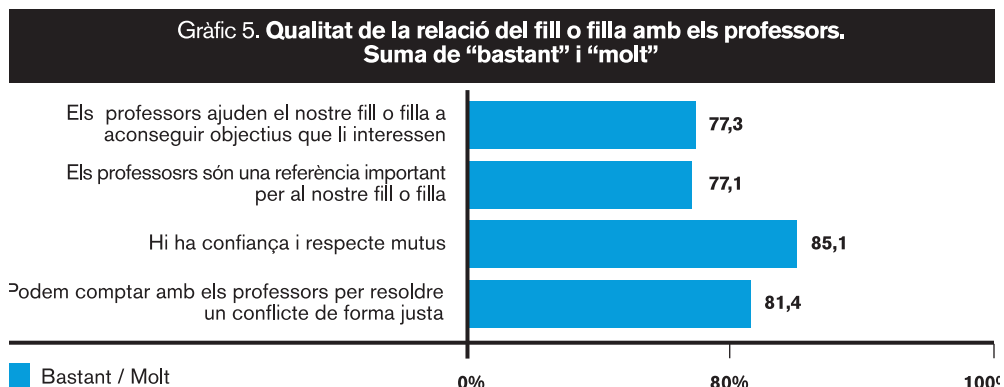
4. Com perceben la situació del seu fill o filla

4.1. Relació amb els professors com a autoritat de referència

En la taula 10 es presenten els percentatges de resposta sobre la qualitat de les relacions del fill o filla amb els professors del centre com a autoritat de referència i, en el gràfic 6, les valoracions més positives («bastant» o «molt»).

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Podem comptar amb els professors per resoldre un conflicte de forma justa	3,4%	15,2%	50,5%	30,9%
Hi ha confiança i respecte mutus	2,0%	12,9%	51,6%	33,5%
Els professors són una referència important per al nostre fill o filla	2,6%	20,3%	44,5%	32,6%
Els professors ajuden el nostre fill o filla a aconseguir objectius que li interessin	4,2%	18,5%	47,3%	30,0%

Els quatre indicadors han estat considerats molt positivament, però destaca especialment la idea que «Hi ha confiança i respecte mutus».

Amb l'objectiu de definir indicadors globals de qualitat de la relació del fill o filla amb els professors, es va fer una anàlisi factorial amb els quatre elements utilitzats en aquest tema. Es va obtenir un únic factor, que explica el 68,54% de la variància total.⁶ En la taula 11 es presenta la matriu de configuració.⁷

Taula 11. **Matriu de configuració del factor**

	1
Els professors ajuden el nostre fill o filla a aconseguir objectius que li interessin	0,840
Podem comptar amb els professors per resoldre un conflicte de forma justa	0,826
Hi ha confiança i respecte mutus	0,824
Els professors són una referència important per al nostre fill o filla	0,821

Com es pot observar, només hi ha un factor únic que informa sobre la relació amb els professors com a autoritat.

4.2. Rendiment, expectatives i temps dedicat a l'estudi

En la taula 12 es presenta la distribució de freqüències de la valoració que fan les famílies dels resultats acadèmics del seu fill o filla.

Taula 12. **Valoració dels resultats en els estudis**

	Freqüència	Percentatge
Insuficient	63	12,5%
Suficient	97	19,2%
Bé	180	35,7%
Notable	119	23,6%
Excel·lent	45	8,9%
Total	505	100,0%

Com pot observar-se en la taula 12, les famílies són bastant optimistes en general a l'hora de valorar els resultats acadèmics del seu fill o filla, ja que la major part de les valoracions es concentren en «bé» i «notable», per sobre dels resultats que s'obtenen quan el rendiment és avaluat directament. Només s'espera un 12,5% de suspens, un tant per cent clarament poc realista si prestam atenció als resultats objectius. Convé recordar que entre els alumnes també s'observa un biaix optimista en aquest tema, que sembla que comparteixen amb la seva família.

En la taula 13 es presenta la distribució de freqüències dels estudis que les famílies pensen que el seu fill o filla té intenció d'acabar.

⁶Dades de les respostes al conjunt de l'Estat.

⁷Pot observar-se que tots els ítems mostren unes saturacions elevades en el factor qualitat de la relació del fill o filla amb els professors. El valor del coeficient alfa és de 0,85 (IC 95%: 0,84-0,86), la qual cosa indica una bona fiabilitat com a consistència interna. Els valors dels índexs de discriminació dels elements oscil·len entre 0,68 i 0,70.

Taula 13. Estudis que el vostre fill o filla té intenció d'acabar

	Freqüència	Percentatge
Carrera universitària	271	53,8%
Cicle formatiu de grau superior	39	7,7%
Batxillerat	70	13,8%
Cicle formatiu de grau mitjà	51	10,1%
Graduat en ESO	61	12,2%
Certificat d'estudis	12	2,4%
Total	505	100,0%

En aquest cas, l'avaluació de les famílies, amb una elevada expectativa de realització d'estudis universitaris, també és clarament més positiva que l'observada en els darrers anys entre els estudiants de les Illes Balears.

4.3. Temps compartit amb el fill o filla en tasques i en oci

En la taula 14 es presenta la valoració de les famílies del temps que els seus fills dediquen a l'estudi i als treballs escolars.

Taula 14. Temps que dedica el fill o filla a les tasques escolars segons la seva família

	Freqüència	Percentatge
Gens	16	3,2%
Menys d'1 hora	89	17,6%
D'1 a 2 hores	251	49,7%
De 2 a 3 hores	111	22,0%
Més de 3 hores	37	7,4%
Total	505	100,0%

En la taula 14 s'observa que la resposta més freqüent (el 49,7% de les famílies) és d'1 a 2 hores. Pot veure's també que hi ha un 29,4% que se situa per sobre d'aquest temps, i que el 20,8% considera que el seu fill o filla estudia menys d'1 hora o gens. Aquest darrer percentatge coincideix amb l'esmentat anteriorment, referent a una relació de poca qualitat entre el fill o filla i els professors com a autoritat de referència.

En la taula 15 es presenten els resultats sobre el temps que dediquen les famílies a ajudar els fills en els estudis.

Taula 15. Quantes hores setmanals dediqueu a ajudar el vostre fill o filla en els estudis?		
	Frequència	Percentatge
Cap	108	21,3%
Menys d'1 hora	147	29,1%
D'1 a 2 hores	142	28,1%
De 2 a 3 hores	61	12,2%
Més de 3 hores	47	9,4%
Total	505	100,0%

En la taula 15 es pot observar que la meitat de les famílies dediquen més d'una hora a la setmana a ajudar els fills en els estudis, encara que hi ha un 21,3% que no n'hi dedica cap i un 29,1% que hi dedica menys d'una hora.

El suport familiar és molt limitat, però segurament participa de la valoració optimista observada en les darreres taules.

En la taula 16 es presenten les freqüències conjuntes d'hores d'ajuda setmanal i nivell d'estudis de la família.

Taula 16. Hores setmanals dedicades a ajudar el fill o filla en els estudis en funció del nivell educatiu de la persona que respon							
			Nivell educatiu de la persona que respon				
			Cap	Primaris	Secundaris	Universitaris	Total
Quantes hores setmanals dediqueu a ajudar el vostre fill o filla en els estudis?	Cap	Frequència	4	37	55	11	107
		%	33,3%	24,8%	21,2%	13,8%	21,4%
	Menys d'1 hora	Frequència	3	48	72	22	145
		%	25,0%	32,2%	27,8%	27,5%	29,0%
	D'1 a 2 hores	Frequència	3	43	73	22	141
		%	25,0%	28,9%	28,2%	27,5%	28,2%
	De 2 a 3 hores	Frequència	1	12	39	8	60
		%	8,3%	8,1%	15,1%	10,0%	12,0%
	Més de 3 hores	Frequència	1	9	20	17	47
		%	8,3%	6,0%	7,7%	21,3%	9,4%
	Total	Frequència	12	149	259	80	500
		%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Com calia esperar, es va trobar una relació significativa entre la quantitat de temps d'ajuda al fill o filla en els estudis i el nivell educatiu de la persona que respon el qüestionari ($\chi^2(12)=23,562$, $p<0,023$; $C=0,212$).

Amb l'objectiu de disposar d'algun indicador que permetés estimar la qualitat de l'atenció que rep l'adolescent dins la seva família més enllà de les tasques escolars, es va incloure en el qüestionari la pregunta següent:

- Compartiu activitats d'oci amb el vostre fill o filla (viatges, esports, espectacles...)?

En la taula 17 es presenten els resultats sobre les activitats d'oci compartides amb l'adolescent.

Taula 17. Freqüència d'activitats d'oci compartides amb el fill o filla		
	Freqüència	Percentatge
Mai	72	14,3%
Una vegada al mes	80	15,9%
Dues vegades al mes	76	15,1%
Cada setmana	276	54,6%
Total	505	100,0%

La taula 17 reflecteix que la majoria de les famílies comparteixen activitats d'oci amb els adolescents cada setmana. També convé tenir en compte que en un 14,3% dels casos aquesta situació no es produeix mai.

4.4. Integració i sentiment de pertinença al centre

En la taula 18 es presenten els resultats sobre com perceben les famílies la situació de l'adolescent al centre escolar (nivell d'integració i sentiment de pertinença), avaluada a través de set indicadors que parteixen de la pregunta següent:

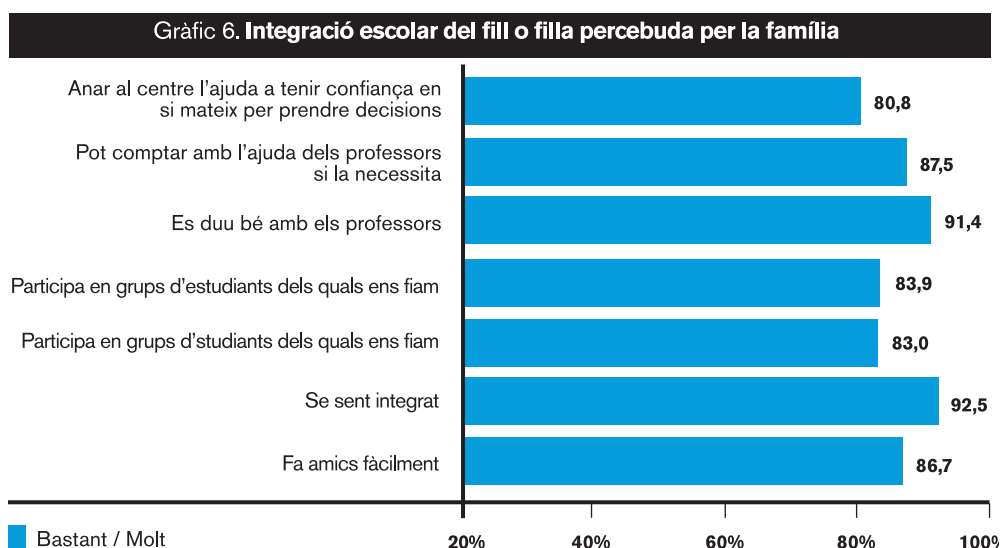
- Pensant en la situació del vostre fill o filla al centre educatiu, fins a quin punt es donen les situacions següents?

Taula 18. Situació del fill o filla al centre escolar: integració i sentiment de pertinença des de la perspectiva de les famílies				
	Gens	Poc	Bastant	Molt
Fa amics fàcilment	2,0%	11,3%	45,5%	41,2%
Se sent integrat	1,2%	6,3%	45,7%	46,7%
Participa en grups d'estudiants dels quals ens fiam	4,2%	12,8%	48,2%	34,8%
Sent que aprèn coses que li interessin	2,4%	13,7%	54,8%	29,2%
Es duu bé amb els professors	1,6%	7,0%	50,5%	40,9%
Pot comptar amb l'ajuda dels professors si la necessita	1,4%	11,1%	46,1%	41,4%
Anar al centre l'ajuda a tenir confiança en si mateix per prendre decisions	4,0%	15,3%	52,8%	28,0%

Com pot observar-se en la taula 18, la immensa majoria de les famílies perceben una bona integració dels alumnes al centre escolar. Així, es reflecteix que:

- El 92,4% de les famílies estima que el seu fill o filla se sent bastant o molt integrat.
- El 91,45% afirma que el seu fill o filla es duu bastant bé o molt bé amb els professors.
- El 84% percep que el seu fill o filla aprèn coses que li interessin («bastant» o «molt»).
- Per al 80,8% anar al centre ajuda el seu fill o filla a tenir confiança en si mateix per prendre decisions («bastant» o «molt»).

En el gràfic 6 es presenten les valoracions més positives («bastant» o «molt») dels indicadors sobre com perceben les famílies la integració i el sentiment de pertinença al centre del seu fill o filla. Com s'hi pot observar, en tots els indicadors els percentatges de valoració positiva de les famílies superen el 80 %.

Amb l'objectiu de definir indicadors globals de la integració escolar i el sentiment de pertinença al centre percebuts per les famílies, es va fer una anàlisi factorial amb els set elements emprats per avaluar aquestes qüestions.⁸ Es van obtenir dos factors, que expliquen el 64,5% de la variància total i presenten una correlació moderada (de 0,37). En la taula 19 es presenta la matriu de configuració procedent de la rotació promax.⁹

Els dos factors obtinguts mitjançant la percepció de les famílies són similars als que s'obtenen directament a través dels alumnes:

⁸Dades de les respostes al conjunt de l'Estat.

⁹El coeficient alfa del factor 1 és de 0,788 (IC 95%: 0,782-0,795) i tots els ítems mostren uns índexs elevats de discriminació, amb un rang de 0,560 a 0,618.

El coeficient alfa del segon factor és de 0,74 (IC 95%: 0,73-0,75) i tots els ítems mostren uns índexs elevats de discriminació, amb un rang de 0,45 a 0,661.

- 1) **Sentiment de pertinença al centre i relació amb l'aprenentatge i amb els professors.** Inclou quatre elements.
- 2) **Integració personal en el grup d'iguals.** Inclou tres elements.

Taula 19. **Matriu de configuració. Integració escolar i sentiment de pertinença**

	Component	
	1	2
Pot comptar amb l'ajuda dels professors si la necessita	0,841	-0,109
Es duu bé amb els professors	0,828	-0,058
Anar al centre l'ajuda a tenir confiança en si mateix per prendre decisions	0,740	0,081
Sent que aprèn coses que li interessin	0,694	0,118
Fa amics fàcilment	-0,157	0,912
Se sent integrat	0,030	0,862
Participa en grups d'estudiants dels quals ens fiam	0,227	0,615

4.5. Problemes de relació amb iguals i amb els professors

En la taula 20 es presenta la distribució de respostes entorn de set possibles problemes, precedits per la pregunta genèrica següent:

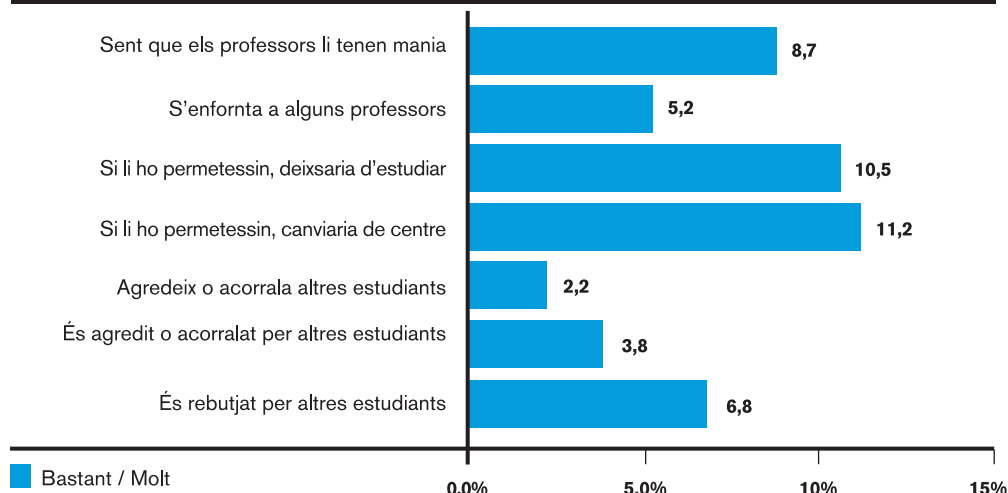
- Pensant en la situació del vostre fill o filla al centre educatiu, fins a quin punt es donen els problemes següents?

Taula 20. **Percepció de problemes del fill o filla al centre educatiu**

	Gens	Poc	Bastant	Molt
És rebutjat per altres estudiants	75,4%	17,9%	4,6%	2,2%
És agredit o acorralat per altres estudiants	83,3%	12,9%	2,6%	1,2%
Agredeix o acorrala altres estudiants	91,1%	6,7%	1,4%	0,8%
Si li ho permetessin, canviaria de centre	76,6%	12,2%	6,6%	4,6%
Si li ho permetessin, deixaria d'estudiar	79,9%	9,5%	6,6%	4,0%
S'enfronta a alguns professors	81,1%	13,7%	4,6%	0,6%
Sent que els professors li tenen mania	70,0%	21,3%	5,0%	3,8%

Com pot observar-se en la taula, la immensa majoria de les famílies (per damunt, gairebé sempre, del 90%) expressa que el seu fill o filla no té els problemes escolars pels quals es demana. A aquesta mateixa conclusió s'arriba quan els resultats s'expressen en valoracions negatives (bastanta o molta freqüència d'aparició d'aquests problemes), com es recull en el gràfic 7, en què s'observa que totes les freqüències són baixes (entre 0 i 11%), la qual cosa indica absència del problema.

Gràfic 7. Problemes al centre educatiu percebuts per la família, freqüència d'aparició d'aquests problemes ("bastant" o "molt")

La comparació dels resultats recollits en la taula 20 sobre la percepció familiar de problemes escolars amb els obtinguts directament a través dels alumnes pot permetre inferir si la família reconeix l'existència de cadascun dels problemes pels quals es demana:

- 1) **Les famílies semblen saber si el seu fill o filla és víctima d'assetjament escolar** (identificat per la situació següent: «És agredit o acorralat per altres estudiants»). El 3,8% de les famílies expressa que el seu fill o filla és agredit o acorralat pels seus companys. Els resultats obtinguts en demanar-ho directament als adolescents (vegeu la taula 29 de l'estudi anterior) mostren una prevalença de situacions d'assetjament d'aquest tipus del 2,7%. La semblança entre aquests dos resultats reflecteix que, a diferència del que succeïa fa uns anys, les famílies semblen adonar-se més dels casos d'assetjament, circumstància que suposa una passa important per eradicar-lo i que cal relacionar amb la presa de consciència col·lectiva que s'ha produït en la nostra societat sobre aquest tema.
- 2) **Bona capacitat per reconèixer el paper d'assetjador.** El 2,2% de les famílies reconeix que el seu fill o filla agradeix o acorrala altres estudiants amb freqüència. Aquesta xifra és pràcticament igual a la que s'obté directament a través dels alumnes (el 2,4%), la qual cosa reflecteix una bona percepció de l'agressió, una bona capacitat per reconèixer que el fill o filla participa en l'assetjament com a agressor, de manera semblant al reconeixement de quan n'és la víctima.
- 3) **Les famílies semblen saber si el seu fill o filla s'enfronta als professors,** ja que el percentatge que indica que aquest tipus de conducta es dona amb freqüència és d'un 5,2 % segons les famílies i d'un 4,8% segons els alumnes (vegeu la taula 35 de l'estudi anterior).
- 4) **El sentiment que els professors tenen mania al fill o filla.** El 8,8% expressa que aquest sentiment es dona amb freqüència, xifra lleugerament superior a la que s'obté directament a través dels alumnes, que és d'un 8% (vegeu la taula 36 de l'estudi anterior).

- 5) **El desig de canviar de centre.** L'11% de les famílies expressa que, si li ho permetessin, el seu fill o filla canviaria de centre, xifra menor que la que s'obté directament a través dels alumnes (un 15,8%).

Amb l'objectiu de definir indicadors globals dels problemes del fill o filla al centre educatiu percebuts per la família, es va fer una anàlisi factorial amb els set elements sobre aquests problemes inclosos en el qüestionari.¹⁰ Es van obtenir dos factors, que expliquen el 57% de la variància total. Els factors mostren una moderada correlació de 0,307. En la taula 21 es presenta la matriu de configuració procedent de la rotació promax.¹¹

Taula 21. **Matriu de configuració. Problemes al centre educatiu**

	Component	
	1	2
Sent que els professors li tenen mania	0,822	-0,061
S'enfronta a alguns professors	0,822	-0,111
Si li ho permetessin, deixaria d'estudiar	0,634	0,020
Si li ho permetessin, canviaria de centre	0,467	0,248
És agredit o acorralat per altres estudiants	-0,022	0,892
És rebutjat per altres estudiants	-0,092	0,879
Agredeix o acorrala altres estudiants	0,367	0,429

Els dos factors poden interpretar-se com:

- 1) **Problemes de relació amb els professors i amb el centre.** Inclou quatre elements.
- 2) **Problemes en la interacció amb companys.** Inclou tres elements.

¹⁰Dades de les respostes al conjunt de l'Estat.

¹¹El coeficient alfa per al primer factor arriba al valor de 0,66 (IC 95%: 0,65-0,67) i tots els ítems mostren índexs adequats de discriminació, entre 0,37 i 0,65.

El valor del coeficient alfa del segon factor és de 0,68 (IC 95%: 0,67-0,69) i tots els ítems mostren índexs adequats de discriminació, amb un rang de 0,38 a 0,54.

5. Normes de convivència, autoritat dels professors i disciplina

5.1. Qualitat de les normes de convivència i resolució de conflictes

En la taula 22 es presenten els resultats sobre sis indicadors relacionats amb les normes de convivència, precedits de la pregunta genèrica següent:

- Amb relació a les normes o regles de convivència i la forma de resoldre els conflictes al centre, en quina mesura estau d'acord amb les afirmacions següents?

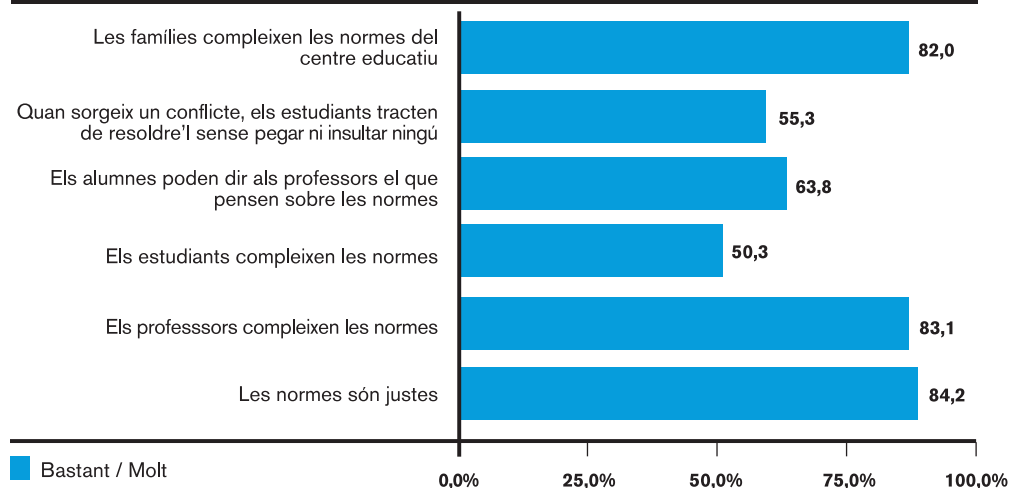
Taula 22. **Valoració de les normes de convivència del centre educatiu**

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Les normes són justes	2,4%	13,5%	64,0%	20,2%
Els professors compleixen les normes	2,8%	14,1%	65,0%	18,1%
Els estudiants compleixen les normes	8,9%	40,8%	44,1%	6,2%
Els alumnes poden dir als professors el que pensen sobre les normes	7,6%	28,6%	51,4%	12,4%
Quan sorgeix un conflicte, els estudiants tracten de resoldre'l sense pegar ni insultar ningú	14,8%	30,0%	44,3%	10,9%
Les famílies compleixen les normes del centre educatiu	2,2%	15,8%	63,0%	19,0%

En el gràfic 8 es presenten les valoracions més positives (bastant i molta freqüència). Com pot observar-se en la taula 22 i en el gràfic 8, la majoria de les famílies respon «bastant» o «molt» en quasi tots els indicadors sobre les normes de convivència. Així, les valoracions de bastant o molta freqüència són totes superiors al 50%, la qual cosa reflecteix una bona qualitat. S'aprecien, no obstant això, algunes diferències que convé tenir en compte:

- Les valoracions més positives (superiors al 80%) fan referència al fet que les mateixes famílies i els professors compleixin les normes, així com a la justícia de les normes.
- Les valoracions menys positives fan referència al fet que els estudiants compleixin les normes (el 49,7% de les famílies expressa que es això es dona «poc» o «gens»), al fet que els alumnes resolguin els conflictes sense pegar ni insultar a ningú (el 47,8% de les famílies respon que això s'esdevé «poc» o «gens») i a la possibilitat que els alumnes puguin dir als professors el que pensen sobre les normes (el 36,2% estima que això es dona «poc» o «gens»).

Gràfic 8. Respostes més positives donades per les famílies sobre les normes de convivència (bastanta i molta freqüència)

Amb l'objectiu d'obtenir indicadors globals sobre la valoració que fan les famílies de les normes de convivència, es va fer una anàlisi factorial amb els sis elements sobre aquestes normes inclosos en el qüestionari.¹² Es va obtenir un únic factor, que explica el 43% de la variància total. En la taula 23 es presenten les saturacions dels ítems en el factor.¹³

Taula 23. Matriu de components del factor «normes de convivència»

	1
Els professors compleixen les normes	0,707
Les normes són justes	0,704
Els estudiants compleixen les normes	0,698
Quan sorgeix un conflicte, els estudiants tracten de resoldre'l sense pegar ni insultar ningú	0,643
Els alumnes poden dir als professors el que pensen sobre les normes	0,595
Les famílies compleixen les normes del centre educatiu	0,559

¹²Dades de les respostes al conjunt de l'Estat.

¹³Pot observar-se que tots els elements de les normes de convivència mostren unes saturacions adequades en el factor. El valor del coeficient alfa és de 0,73 (IC 95%: 0,72-0,74), la qual cosa indica una bona fiabilitat com a consistència interna. Els valors dels índexs de discriminació dels elements oscil·len entre 0,39 i 0,52.

5.2. L'autoritat dels professors

En la taula 24 es presenta la distribució de freqüències de la pregunta següent:

- Amb freqüència s'escolta que els professors, en general, han perdut autoritat, poder per influir sobre els alumnes. Creis que és així?

Taula 24. Els professors han perdut autoritat?		
	Freqüència	Percentatge
Gens	84	16,6%
Poc	158	31,3%
Bastant	197	39,0%
Molt	66	13,1%
Total	505	100,0%

Com pot observar-se en la taula, el 52,1% de les famílies expressa estar bastant o molt d'acord amb el fet que els professors han perdut autoritat (a tot l'Estat, un 58,3% de les famílies ho pensa), enfront del 47,9% que expressa estar poc o gens d'acord amb aquesta afirmació.

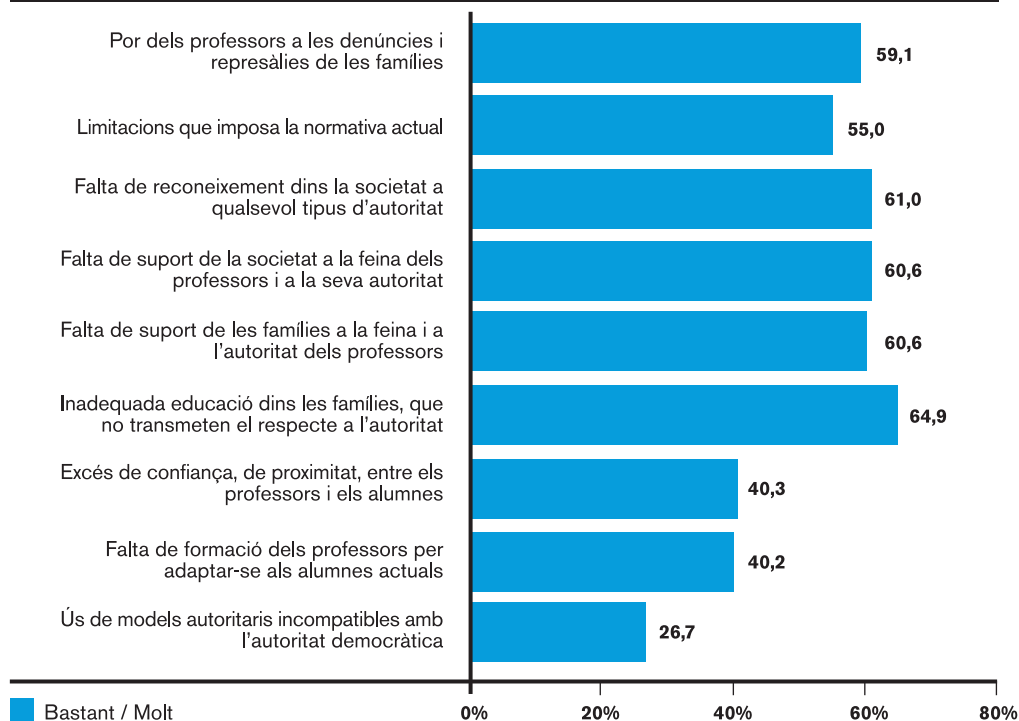
En la taula 25 es presenta la distribució de respostes sobre nou possibles condicions que poden originar pèrdua d'autoritat dels professors, precedides de l'enunciat genèric següent:

- Valorau fins a quin punt cadascuna de les condicions següents pot provocar la pèrdua d'autoritat dels professors de la qual es parla amb freqüència.

Taula 25. Condicions a les quals les famílies atribueixen la pèrdua d'autoritat dels professors				
	Gens	Poc	Bastant	Molt
Ús de models autoritaris incompatibles amb l'autoritat democràtica	32,5%	40,8%	19,3%	7,4%
Falta de formació dels professors per adaptar-se als alumnes actuals	25,3%	34,5%	29,6%	10,7%
Excés de confiança, de proximitat, entre els professors i els alumnes	22,4%	37,2%	27,8%	12,6%
Inadequada educació dins les famílies, que no transmeten el respecte a l'autoritat	15,2%	19,9%	32,9%	32,0%
Falta de suport de les famílies a la feina i a l'autoritat dels professors	13,5%	25,9%	39,0%	21,6%
Falta de suport de la societat a la feina dels professors i a la seva autoritat	12,3%	27,1%	38,6%	22,0%
Falta de reconeixement dins la societat a qualsevol tipus d'autoritat	12,7%	26,3%	39,4%	21,6%
Limitacions que imposa la normativa actual	13,7%	31,3%	36,8%	18,3%
Por dels professors a les denúncies i represàlies de les famílies	17,3%	23,7%	28,4%	30,7%

En el gràfic 9 es presenten les respostes que indiquen més freqüència («bastant» o «molt») de les condicions que poden provocar la pèrdua d'autoritat dels professors.

Gràfic 9. Suma de «bastant» i «molt» de les diferents condicions que provoquen la pèrdua d'autoritat dels professors

Els resultats recollits en la taula i en el gràfic sobre les condicions que poden provocar en major mesura la pèrdua d'autoritat dels professors reflecteixen el següent:

- 1) En primer lloc, la **inadequada educació dins les famílies**, que no transmeten el respecte a l'autoritat, és percebuda com la principal condició que provoca aquesta pèrdua. El 64,9% de les famílies respon estar bastant o molt d'acord amb aquesta atribució.
- 2) En segon lloc, apareixen quatre condicions: «Por dels professors a les denúncies i represàlies de les famílies», «Falta de reconeixement dins la societat a qualsevol tipus d'autoritat», «Falta de suport de la societat a la feina dels professors i a la seva autoritat» i «Falta de suport de les famílies a la feina i a l'autoritat dels professors». Al voltant del 59-61% de les famílies destaquen aquestes quatre atribucions. Tres d'aquestes giren entorn dels canvis socials que s'han produït respecte de l'autoritat en diferents contextos, expressats amb la **falta de suport a la feina dels professors**, atribució genèrica en la qual també s'inclou la inadequada educació de la família sobre aquest tema.

Amb l'objectiu de definir indicadors globals sobre la percepció que tenen les famílies de la pèrdua d'autoritat dels professors, es va fer una anàlisi factorial amb els nou elements inclosos en el qüestionari sobre aquest tema.¹⁴ Es van obtenir dos factors, que expliquen el 57% de la variància total. Atès que la correlació era molt baixa, es van mantenir ortogonals i es va utilitzar la rotació varimax. En la taula 26 es presenta la matriu de components.¹⁵

Taula 26. **Matriu de components rotats. A quines condicions s'atribueix la pèrdua d'autoritat dels professors**

	Component	
	1	2
Falta de suport de la societat a la feina dels professors i a la seva autoritat	0,855	0,054
Falta de suport de les famílies a la feina i a l'autoritat dels professors	0,847	0,056
Falta de reconeixement dins la societat a qualsevol tipus d'autoritat	0,816	0,117
Inadequada educació dins les famílies, que no transmeten el respecte a l'autoritat	0,793	0,104
Por dels professors a les denúncies i represàlies de les famílies	0,678	0,264
Limitacions que imposa la normativa actual	0,645	0,264
Falta de formació dels professors per adaptar-se als alumnes actuals	0,052	0,785
Ús de models autoritaris incompatibles amb l'autoritat democràtica	0,057	0,753
Excés de confiança, de proximitat, entre els professors i els alumnes	0,285	0,468

Els dos factors poden interpretar-se com:

- **Falta de suport a l'autoritat dels professors.** Inclou sis elements, que en conjunt poden interpretar-se com a falta de suport de la societat, les famílies o la normativa vigent a aquesta autoritat.
- **Dificultat d'adaptació educativa als canvis socials.** Inclou tres elements relacionats amb els canvis en els alumnes i els problemes que planteja la substitució de l'autoritarisme per una autoritat democràtica.

¹⁴Dades de les respostes al conjunt de l'Estat.

¹⁵El coeficient alfa del primer factor arriba al valor de 0,88 (IC 95%: 0,87-0,89) i tots els ítems mostren índexs elevats de discriminació, entre 0,587 i 0,759.

El valor del coeficient alfa del segon factor és baix, 0,49 (IC 95%: 0,47-0,51), i tots els ítems mostren índexs de discriminació amb un rang de 0,24 a 0,37.

5.3. Mesures per incrementar l'autoritat dels professors

En la taula 27 es presenten les respostes sobre la rellevància de nou possibles mesures per incrementar l'autoritat dels professors, precedides de la pregunta següent:

- Quines mesures us semblen més importants per incrementar l'autoritat dels professors als centres educatius? Tria-ne només tres.

En la taula 27 es presenten les freqüències i els percentatges d'elecció de les nou mesures ajuntant les 3 opcions. En el gràfic 10 hi apareixen els percentatges corresponents.

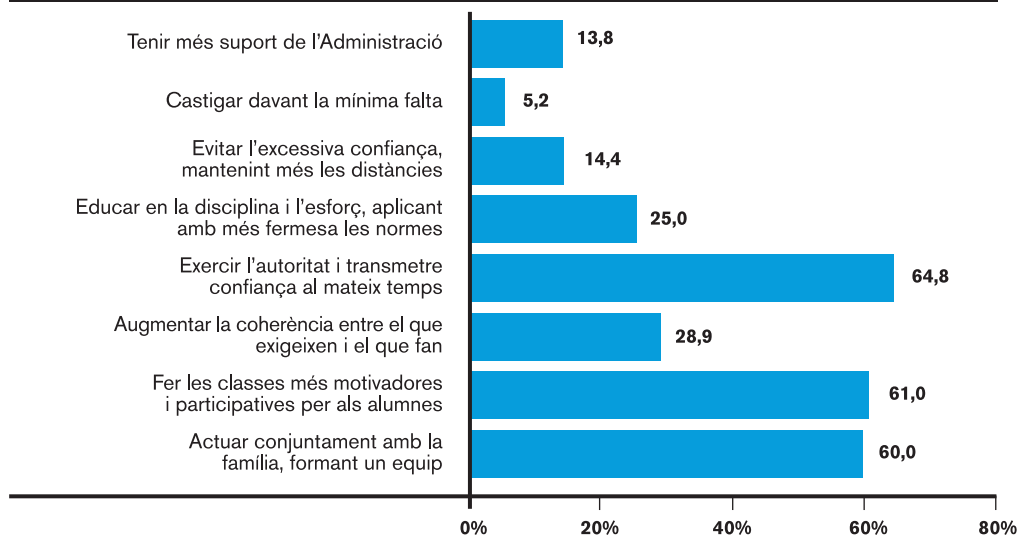
Taula 27. Mesures per incrementar l'autoritat dels professors		
	Freqüència	Percentatge
Actuar conjuntament amb la família, formant un equip	303	60,0%
Fer les classes més motivadores i participatives per als alumnes	308	61,0%
Augmentar la coherència entre el que exigeixen i el que fan	146	28,9%
Exercir l'autoritat i transmetre confiança al mateix temps	327	64,8%
Educar en la disciplina i l'esforç, aplicant amb més fermesa les normes	126	25,0%
Evitar l'excessiva confiança, mantenint més les distàncies	73	14,4%
Castigar davant la mínima falta	26	5,2%
Tenir més suport de l'Administració	70	13,8%
Nombre de famílies que han contestat=505		

Els resultats que es presenten en la taula 27 i en el gràfic 10 sobre com perceben les famílies de quina manera els professors poden incrementar la seva autoritat permeten destacar tres mesures com a especialment rellevants, amb gran diferència respecte de les altres:

- 1) **Exercir l'autoritat i transmetre confiança al mateix temps** és la mesura destacada per un percentatge més alt de famílies (el 64,8%), que contrasta amb el percentatge reduït que destaca «Castigar davant la mínima falta» (5,2%). Aquest resultat concorda amb una de les principals conclusions dels estudis comparatius fets a través dels professors, els alumnes i els equips directius, i permet destacar l'increment de l'autoritat de referència dels professors com una de les principals condicions per millorar la qualitat de la convivència escolar des de totes les perspectives considerades.

- 2) **Fer les classes més motivadores i participatives per als alumnes** és la segona mesura amb un percentatge més alt de famílies que la destaquen (61%), resultat que concorda amb l'estreta relació que hi ha entre la capacitat de control del comportament disruptiu que percep que té el professor i la seva capacitat per fer les classes interessants.
- 3) **Actuar conjuntament amb la família, formant un equip**, és la tercera mesura més destacada per les famílies (60,0%), resultat que reflecteix un reconeixement generalitzat de la necessitat de col·laboració entre els dos contextos que comparteixen la màxima responsabilitat educativa.

Gràfic 10. **Mesures destacades per les famílies per incrementar l'autoritat dels professors als centres educatius**

5.4. Què pot fer la família per incrementar l'autoritat dels professors

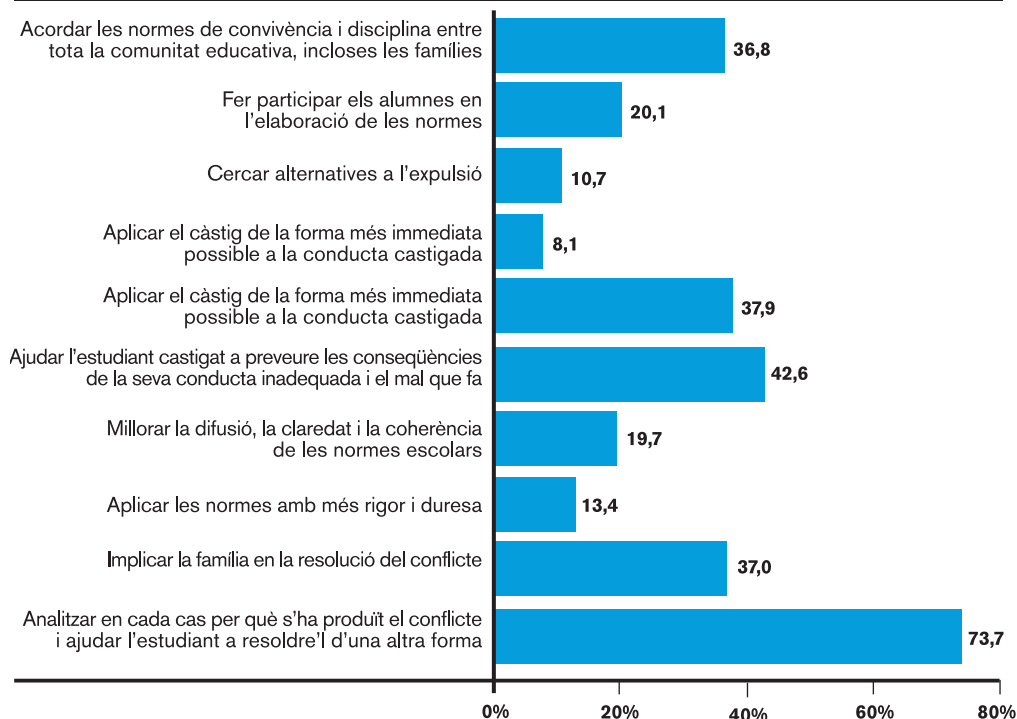
En la taula 28 i en el gràfic 11 es presenten els resultats obtinguts en demanar sobre la possible rellevància de vuit accions que pot dur a terme la família per incrementar l'autoritat dels professors, precedides de la pregunta següent:

- Quines accions que pot dur a terme la família considereu més importants per incrementar l'autoritat dels professors? Tria-ne només tres.

Taula 28. Accions destacades per la seva rellevància que pot fer la família per incrementar l'autoritat dels professors

	Frequència	Percentatge
Parlar bé dels professors a casa i manifestar confiança i respecte per la seva feina	261	51,8%
Actuar conjuntament amb els professors, amb una comunicació contínua sobre la situació del meu fill o filla	269	53,3%
Donar suport a l'autoritat del professor però no de forma incondicional, combinant el respecte per la seva feina amb la crítica de conductes que ens semblen inadequades	175	34,6%
Ensenyar el meu fill o filla a resoldre els conflictes amb els professors exercint els seus drets i els seus deures	198	39,3%
En cas de conflicte, defensar sempre la posició dels professors davant el meu fill o filla	36	7,1%
Rebutjar qualsevol conducta adolescent que suposi falta de respecte cap als professors (com la utilització de malnoms)	143	28,4%
Transmetre el respecte cap a totes les persones, inclosos els professors	329	65,1%
Transmetre de forma general el respecte cap a l'autoritat	103	20,3%
Nombre de famílies que han contestat=505		

Gràfic 11. Percentatge de famílies que destaca cada acció per la seva rellevància a l'hora d'incrementar l'autoritat dels professors des de la família

Els resultats que es presenten en la taula i en el gràfic permeten destacar tres accions familiars com a especialment rellevants:

- 1) **Transmetre el respecte cap a totes les persones, inclosos els professors**, és l'acció més destacada. La tria el 65,1% de les famílies, resultat que suggereix la conveniència d'inserir el respecte a l'autoritat dels professors dins d'una perspectiva integral, basada en el respecte als drets humans, fonament essencial de la nostra convivència, per aconseguir el màxim consens i cooperació entre l'escola i les famílies.
- 2) **Actuar conjuntament amb els professors, amb una comunicació contínua sobre la situació del meu fill o filla**, és la segona acció més destacada (53,3% de les famílies), resultat que posa de manifest la necessitat d'incloure en els plans de millora de la convivència accions que permetin dur a la pràctica aquesta actuació, superant els obstacles que pugui implicar per arribar també als casos més difícils.
- 3) **Parlar bé dels professors a casa i manifestar confiança i respecte per la seva feina** és la tercera acció més destacada (la tria el 51,8% de les famílies), resultat que reflecteix que es reconeix la necessitat de donar suport específicament des de casa a l'acció dels professors.

D'altra banda, també convé tenir en compte que solament el 7,1% de les famílies destaca la conveniència de defensar sempre la posició dels professors davant del seu fill o filla en cas de conflicte, pel la qual cosa no cal esperar que l'autoritat dels professors pugui incrementar-se a través d'aquest tipus de suport, més disponible en altres èpoques.

5.5. Com millorar l'eficàcia educativa de les sancions

En la taula 29 i en el gràfic 12 es presenten els resultats sobre la percepció de l'eficàcia educativa de deu possibles condicions de la disciplina. Les precedia en el qüestionari l'enunciat següent:

- Tria les tres condicions que considereu més importants per millorar la conducta de l'estudiant que no ha complert una norma de convivència a fi que no ho repeteixi.

Taula 29. **Condicions de la disciplina destacades per la seva eficàcia a l'hora de millorar la conducta de l'estudiant sancionat**

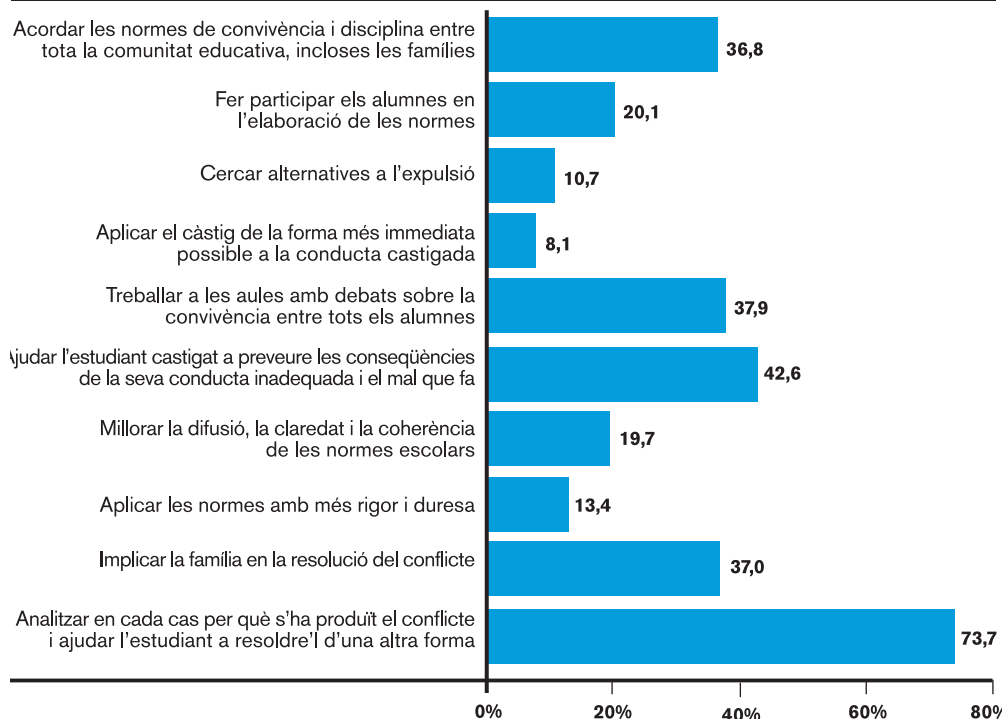
	Frequència	Percentatge
Analtzar en cada cas per què s'ha produït el conflicte i ajudar l'estudiant a resoldre'l d'una altra forma	372	73,7%
Implicar la família en la resolució del conflicte	187	37,0%
Aplicar les normes amb més rigor i duresa	67	13,4%
Millorar la difusió, la claredat i la coherència de les normes escolars	100	19,7%
Ajudar l'estudiant castigat a preveure les conseqüències de la seva conducta inadequada i el mal que fa	215	42,6%
Treballar a les aules amb debats sobre la convivència entre tots els alumnes	192	37,9%
Aplicar el càstig de la forma més immediata possible a la conducta castigada	41	8,1%
Cercar alternatives a l'expulsió	54	10,7%
Fer participar els alumnes en l'elaboració de les normes	101	20,1%
Acordar les normes de convivència i disciplina entre tota la comunitat educativa, incloses les famílies	186	36,8%
Nombre de famílies que han contestat=505		

Els resultats que es presenten en la taula i en el gràfic, referents a l'eficàcia de les condicions per millorar la conducta de l'estudiant que no ha complert una norma de convivència a fi que no ho torni a fer, reflecteixen que:

- 1) **Analtzar en cada cas per què s'ha produït el conflicte i ajudar l'estudiant a resoldre'l d'una altra forma** és, amb gran diferència, la condició més destacada (pel 73,7% de les famílies). Aquesta condició remarca la necessitat de basar la sanció en una anàlisi individualitzada de cada cas i promoure alternatives a la conducta castigada.

- 2) **Ajudar l'estudiant castigat a preveure les conseqüències de la seva conducta inadequada i el mal que fa** és la segona condició més destacada (pel 42,6% de les famílies). Amb això torna a posar-se de manifest la necessitat d'inserir la disciplina en un treball individualitzat que afavoreixi la presa de consciència de per què és rebutjable la conducta castigada.
- 3) **Inserir la disciplina en un context participatiu.** Les tres accions destacades són: «Implicar la família en la resolució del conflicte» (37,0%), «Treballar a les aules amb debats sobre la convivència entre tots els alumnes» (37,9%) i «Acordar les normes de convivència i disciplina entre tota la comunitat educativa, incloses les famílies» (36,8%).
- 4) En sentit contrari, també convé tenir en compte com de poc rellevants semblen a les famílies tres condicions que es limiten a especificar el tipus de càstig o les condicions per aplicar-lo: «Aplicar el càstig de la forma més immediata possible a la conducta castigada» (8,1%), «Cercar alternatives a l'expulsió» (10,7%) i «Aplicar les normes amb més rigor i duresa» (13,4%).

Gràfic 12. Percentatge de famílies que destaca cada condició per la seva validesa a l'hora de millorar l'eficàcia educativa de les sancions

6. Consells sobre com resoldre conflictes

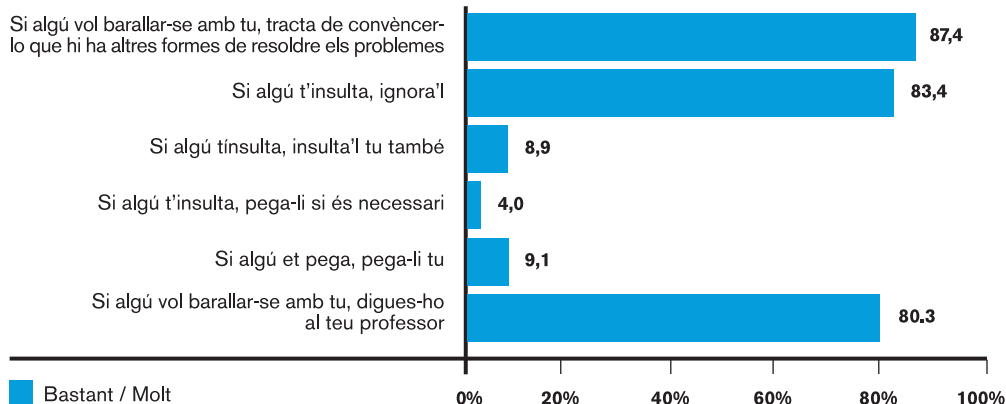
En la taula 30 i en el gràfic 13 es presenten els resultats sobre el grau d'acord amb sis consells per resoldre conflictes entre iguals, precedits de la pregunta següent:

- Pensant en els conflictes que els infants tenen amb els seus companys, fins a quin punt estau d'acord amb els consells següents, que alguns adults els donen?

Taula 30. Grau d'acord amb consells d'adults davant els conflictes

	Gens	Poc	Bastant	Molt
Si algú vol barallar-se amb tu, digues-ho al teu professor	6,9%	12,8%	34,0%	46,3%
Si algú et pega, pega-li tu	73,6%	17,3%	5,3%	3,8%
Si algú t'insulta, pega-li si és necessari	87,7%	8,3%	2,8%	1,3%
Si algú t'insulta, insulta'l tu també	76,9%	14,3%	5,8%	3,0%
Si algú t'insulta, ignora'l	7,6%	9,0%	28,4%	55,0%
Si algú vol barallar-se amb tu, tracta de convèncer-lo que hi ha altres formes de resoldre els problemes	3,8%	8,8%	29,6%	57,8%

Gràfic 13. Percentatge de famílies que estan bastant o molt d'acord amb cada consell sobre com resoldre conflictes

Els resultats que es presenten en la taula 30 i en el gràfic 13 reflecteixen que:

- 1) La immensa majoria de les famílies expressa clarament que **està d'acord amb els consells que tracten de resoldre conflictes que poden desencadenar violència sense recórrer a aquesta**: tractar de convèncer (87,4%), recórrer a l'evitació (83,4%) o recórrer a l'autoritat dels professors (80,3%).
- 2) El percentatge de famílies que segueixen expressant que estan d'acord amb el consell, habitual fins fa poc, de «Si algú et pega, pega-li tu» és molt minoritari (9,1%).
- 3) Els resultats anteriorment exposats reflecteixen una important presa de consciència col·lectiva sobre la necessitat de transmetre als infants formes de resoldre conflictes amb els seus companys sense recórrer a la violència.

Amb l'objectiu de definir indicadors globals referents als consells sobre com resoldre conflictes, es va fer una anàlisi factorial sobre els sis elements inclosos en el qüestionari referents a aquesta qüestió.¹⁶ Es van obtenir dos factors, similars als que s'obtenen a través dels estudiants sobre aquest mateix tema, que aquí expliquen conjuntament el 60% de la variància total. La correlació entre els dos factors és negativa i moderada ($r=-0,31$). En la taula 31 es presenta la matriu de configuració procedent de la rotació promax.¹⁷

Taula 31. Grau d'acord amb consells d'adults davant els conflictes		
	Component	
	1	2
Si algú et pega, pega-li tu	0,849	0,034
Si algú t'insulta, insulta'l tu també	0,840	-0,031
Si algú t'insulta, pega-li si és necessari	0,820	-0,009
Si algú vol barallar-se amb tu, digues-ho al teu professor	0,090	0,767
Si algú t'insulta, ignora'l	-0,056	0,706
Si algú vol barallar-se amb tu, tracta de convèncer-lo que hi ha altres formes de resoldre els problemes	-0,052	0,612

Els dos factors poden interpretar-se de forma similar als obtinguts en demanar directament als alumnes sobre els consells que han escoltat:

- 1) **Consells sobre la utilització de la violència.** Inclou tres elements en els quals es proposa utilitzar la violència davant una agressió.
- 2) **Consells sobre alternatives a la violència.** Inclou tres elements en els quals es proposa utilitzar formes no violentes de respondre a algú que vol barallar-se amb tu o que t'insulta.

¹⁶Dades de les respostes al conjunt de l'Estat.

¹⁷El coeficient alfa del primer factor arriba al valor de 0,78 (IC 95%: 0,77-0,79) i tots els ítems mostren índexs elevats de discriminació (entre 0,616 i 0,659).

El valor del coeficient alfa del segon factor és baix, d'un 0,48 (IC 95%: 0,46-0,49), i tots els ítems mostren índexs de discriminació amb un rang de 0,26 a 0,33.

1. Descripció de les famílies participants

Es van seleccionar els mateixos centres educatius i les mateixes aules que en l'estudi anterior, fet amb els alumnes, els professors, els departaments d'orientació i els equips directius.

El procediment de mostratge (conglomerats en dues etapes i estratificació proporcional per comunitats autònomes i titularitat dels centres) es pot consultar en el primer informe de l'estudi anterior. Per assegurar l'aleatorietat en la selecció de les famílies, es van triar a partir dels llocs ocupats pels estudiants en la llista de cadascuna de les quatre aules seleccionades (1r, 2n, 3r i 4t d'ESO).

El nombre total d'enquestes a famílies recollides a les Illes Balears, una vegada eliminades les incompletes (amb menys del 15% de les respostes) i algunes d'inconsistents, va quedar reduït a 505. D'aquestes, 489 (96,8%) van ser emplenades per les famílies en paper i 16 (3,2%) a través d'Internet. L'estadístic khi quadrat no va mostrar diferències estadísticament significatives pel que fa a les enquestes no vàlides i el format de recollida (paper o Internet).

A l'enquesta s'indicava a les famílies que el qüestionari s'havia elaborat perquè el respongués una persona o una parella adulta (mare, pare, tutor o tutora) amb responsabilitat directa en l'educació familiar d'un alumne d'educació secundària obligatòria, i més endavant es demanava el nombre de persones que havien respost el qüestionari. Les respostes a aquesta pregunta reflecteixen que el 75% van ser resposts per una sola persona (379) i el 25% (126) per dues persones.

Quant al sexe de la persona que respon, el 41,8% dels que van contestar aquesta pregunta van ser homes i el 58,2% dones.

L'edat mitjana de les persones que van respondre era de 44,23 anys (desviació típica de 5,73), amb un rang comprès entre els 28 i els 48 anys. En la taula A.1 es presenten aquestes dades.

Taula A.1. **Edat de la persona que contesta**

	Freqüència	Percentatge
Menys de 40 anys	88	17,4
De 40 a 49 anys	334	66,1
50 anys o més	73	14,5
No contesta	10	2,0
Total	505	100,0

En la taula A.2 es presenta la distribució de les famílies segons el nombre de fills. Com es pot observar, la majoria tenen un fill o dos. Si ho analitzam d'una forma més detallada, es pot concloure que la situació més freqüent entre les famílies que participen en l'estudi és tenir 1 fill. La mitjana és de 2,17, amb una desviació típica de 0,74 i un rang entre 1 i 6 fills.

Taula A.2.a. Nombre de fills			Taula A.2.b. Nombre de filles		
	Freqüència %			Freqüència %	
1 fill	348	68,9	1 filla	361	71,5
2 fills	127	25,1	2 filles	120	23,8
3 fills o més	30	5,9	3 filles o més	24	4,8
Total	505	100,0	Total	505	100,0

Taula A.3. Nivell educatiu de les famílies que van respondre l'enquesta gairebé totalment. La majoria tenen estudis secundaris.

Taula A.3. Nivell educatiu de la persona que contesta		
	Freqüència	%
Cap	12	2,4
Primari	150	29,7
Secundari	260	51,5
Universitari	81	16,0
Total	503	99,6
No contesta	2	0,4
	505	100,0

Taula A.4. Distribució segons el curs del fill o filla de la persona que respon. A les famílies amb més d'un fill o filla al centre educatiu se'ls demanava que responguessin sobre el fill o filla seleccionat. En la taula A.4 es presenta la distribució per cursos dels fills als quals fan referència les respostes del qüestionari.

Taula A.4. Curs del fill o filla seleccionat		
	Freqüència	%
1r ESO	121	24,0
2n ESO	141	27,9
3r ESO	132	26,1
4t ESO	111	22,0
Total	505	100,0

Com es pot observar, es manté un bon equilibri en la representació per cursos.

La distribució de les famílies participants segons la titularitat del centre es presenta en la taula A.5.

Taula A.5. Distribució de les famílies segons la titularitat del centre		
	Frequència	%
Públic	266	52,7
Privat (concertat)	239	47,3
Total	505	100,0

Les taxes de resposta dels centres públics i dels privats-concertats s'aproxima a la distribució existent en termes mitjans a les Illes Balears, però la dels centres privats-concertats és una mica superior.

També es va demanar a les persones que responien el qüestionari si pertanyien o no a l'AMPA del centre. El 53,5% va respondre que no hi pertanyia i el 44,8% que sí. Pel que fa al conjunt de l'Estat, no pertany a les AMPA un 43,6% de les famílies. Com es pot observar, la diferència és considerable.

Taula A.6. Pertany a l'AMPA		
	Frequència	%
No	270	53,5
Sí	226	44,8
Total	496	98,2
No contesta	9	1,8
	505	100,0

El procés de recollida de dades es va fer com es descriu a continuació:

1. Els responsables de l'estudi de la Conselleria d'Educació i Cultura es van posar en contacte amb els centres educatius seleccionats en l'estudi anterior per explicar els objectius i el procediment d'aquest nou estudi. Si el centre educatiu refusava participar-hi, se substituïa pel centre corresponent de la primera mostra suplent i, si era necessari, pel de la segona mostra suplent.
2. L'equip investigador va enviar a través de correu electrònic una carta al director o directora de cada centre en què li agraiïen la seva participació anterior i li presentaven la necessitat d'ampliar l'estudi per conèixer la perspectiva de les famílies. En aquesta carta s'esmentava que, com en la fase anterior, era convenient comptar amb una persona designada per la direcció que pogués coordinar tota la recollida d'informació al centre.
3. La persona responsable de la coordinació a cada centre va convocar una reunió amb les famílies seleccionades per presentar-los l'estudi i motivar-les a participar-hi. A cada centre es van convocar 44 famílies dels grups d'estudiants que havien participat en l'estudi del 2008: 11 famílies per cada curs d'ESO, seleccionades aleatòriament per l'equip investigador en funció del lloc ocupat pel seu fill o filla a la llista de cadascun dels quatre grups.
4. A les Illes, els qüestionaris, tant en paper com a través d'Internet, es presentaven en dues versions (en castellà i en català), de manera que cada família podia triar la llengua en què responia.
5. La informació proporcionada per les famílies tant a través d'Internet com dins el sobre tancat es va enviar, en una primera fase, a la Unitat de Psicologia Preventiva de la Universitat Complutense de Madrid, que la va processar. En una segona fase, a les Illes va ser l'equip tècnic de l'Institut de Ciències de l'Educació de la UIB el que va completar el tractament i la primera interpretació de les dades. Els dos equips tècnics han tractat les dades garantint el respecte a la més estricta confidencialitat.
6. Les famílies van respondre el qüestionari durant els mesos de maig i juny de 2009 a través d'una d'aquestes dues modalitats:
 - Des de qualsevol ordinador, seguint les normes proporcionades dins un sobre per respondre el qüestionari a través d'Internet.
 - Amb el qüestionari en paper, que van introduir dins un sobre tancat adreçat a la Unitat de Psicologia Preventiva, que van lliurar a la persona del centre responsable de recollir-los.
7. Els responsables de l'estudi de la Conselleria d'Educació i Cultura van recollir els sobres tancats amb els qüestionaris que havien respost les famílies i els enviaren a l'equip investigador que havia de fer el primer tractament de la informació.
8. Les respostes a través d'Internet van ser processades a través d'una aplicació informàtica en llenguatge de programació web PHP 5.0 i una base de dades MySQL. L'equip tècnic de l'Institut de Ciències de l'Educació (UIB) va fer servir l'aplicació SPSS (v. 17) per processar les dades de les famílies de les Illes Balears.

PROPOSTES EDUCATIVES

A PARTIR DELS RESULTATS DE L'ESTUDI

SOBRE LA CONVIVÈNCIA ESCOLAR

A L'EDUCACIÓ SECUNDÀRIA OBLIGATÒRIA

A LES ILLES BALEARS

Els resultats obtinguts en aquest estudi reflecteixen que la convivència escolar, en general, és bona. La majoria de les persones de tots els col·lectius participants (alumnes, professors, equips directius, departaments d'orientació i famílies) qualifiquen la convivència com a bona o molt bona en gairebé tots els indicadors sobre els quals es demana. A més d'aquesta conclusió positiva, també cal tenir en compte alguns casos i situacions que van en sentit contrari i que han de rebre una atenció especial per fer de l'escola un espai de convivència.

1. Millorar la qualitat del sistema educatiu millorant la convivència des d'una perspectiva integral

Els resultats obtinguts en aquestes investigacions reflecteixen la necessitat de reconèixer que l'èxit escolar i la millora de la convivència estan estretament relacionats. Millorar la convivència és una condició necessària, encara que no suficient, per reduir el fracàs escolar. La convivència es construeix des de cada activitat que té lloc a l'escola, inclòs l'ensenyament de les matèries. Per això, cal proporcionar als professors les condicions necessàries per afavorir alhora la convivència i l'èxit escolar i ajudar els alumnes a trobar el seu lloc a l'escola com a context d'aprenentatge i de convivència.

2. Reforçar l'autoritat moral i de referència dels professors

L'anàlisi dels indicadors ens fa destacar la influència dels professors en els alumnes i de la seva autoritat moral i de referència. En aquest indicador s'hi inclouen diverses formes d'exercir l'autoritat, diferents del poder coercitiu basat en la por del càstig, que van des del poder de premiar l'aprenentatge i el bon comportament –fet que ajuda a obtenir objectius que interessin–, passant per la percepció del professor com algú disponible per cercar solucions justes, fins a la manera més complexa d'exercir l'autoritat, que en cert sentit integra les anteriors. Professors, alumnes i famílies coincideixen en la clau per millorar l'autoritat dels professors: exercir l'autoritat i transmetre confiança al mateix temps. La necessitat de promoure condicions que permetin exercir aquesta autoritat moral i de referència ha de ser un objectiu de les polítiques educatives, de les famílies i dels mateixos professors.

3. Prevenir el comportament disruptiu

La disrupció escolar es percep com un dels principals obstacles que cal superar per enfortir la figura dels professors i millorar la convivència i l'aprenentatge. Aquest problema és el que més es relaciona amb el desgast dels professors, ja que no només els resta temps per al treball educatiu, sinó també energia per desenvolupar-lo amb qualitat. A més, en ocasions desencadena una escalada coercitiva que pot perjudicar o impedir solucions més positives o inhibir conductes més positives de construcció de la convivència des de la perspectiva dels alumnes. Per prevenir el comportament disruptiu cal tenir en compte que, per a l'aprenentatge escolar, es requereix atenció i esforç, qualitats que no es veuen afavorides o potenciades fora de l'escola –no cal esforçar-se gaire davant una pantalla, per exemple. Per reduir el comportament disruptiu és necessari el treball cooperatiu entre els professors, la corresponsabilitat dels alumnes i la col·laboració de les famílies.

4. Millorar l'eficàcia educativa de les sancions i fomentar la mediació

La majoria de les respostes destaquen que les sancions escolars són justes, però ineficaces per canviar la conducta sancionada. La falta de disciplina dins les famílies és reconeguda per elles mateixes com un dels principals obstacles a la convivència escolar. Professors, alumnes i famílies proposen, per incrementar-ne l'eficàcia, el següent:

- Analitzar en cada cas per quin motiu s'ha produït la transgressió, ajudar l'estudiant a resoldre el conflicte i ensenyar-li a preveure les conseqüències de la conducta inadequada i a restaurar el perjudici que produeix.
- Disposar d'equips de mediació, percebuts com a molt eficaços per evitar les escalades coercitives i les tendències a posar-se a la defensiva quan sorgeix un conflicte. La mediació escolar és una eina de resolució i de prevenció al mateix temps, ja que afavoreix l'aprenentatge de competències necessàries per millorar la convivència.
- Inserir la disciplina en un context participatiu de construcció de les normes de convivència i implicar-hi tota la comunitat educativa, també els alumnes i les famílies.
- Disposar dels recursos necessaris (col·laboració amb persones, organismes i altres recursos socials) per tal que l'alumne sancionat pugui treballar adequadament per reparar el mal que ha fet i per intervenir també en els casos més difícils.

5. Avaluar la convivència escolar, com a eina de prevenció, per millorar-la

Cal saber quines relacions hi ha entre els estudiants per prevenir situacions de risc. No hi ha correspondència entre l'assetjament avaluat pels alumnes i el nombre de casos d'assetjament coneguts per l'equip directiu del mateix centre. Això posa de manifest la necessitat d'utilitzar procediments de detecció, de diagnosi, per poder treballar la prevenció. La capacitat dels professors per reflexionar sobre la seva pràctica i per experimentar noves metodologies incideix en la convivència (de l'aula i del centre). Una

de les necessitats expressades pels centres per millorar la convivència és disposar de mecanismes que permetin avaluar-la. Les administracions educatives han de facilitar l'aplicació d'aquests procediments d'autodiagnòstic.

6. Promoure la qualitat de les relacions entre la comunitat educativa

Promoure relacions basades en el respecte mutu, amb estructures cooperatives i ensenyant competències per construir una convivència de qualitat, és la millor manera de prevenir l'assetjament, el sexisme, el racisme i l'exclusió. La majoria d'alumnes considera que les mesures més eficaces són les que permeten que els alumnes prosocials (amb bona integració entre iguals) proporcionin suport als companys que estan menys integrats dins el grup. Els alumnes destaquen el treball cooperatiu, en equips, perquè la classe estigui més unida. Cal establir també una estructura cooperativa entre els professors, basada en la confiança, per enfortir la percepció del centre com una comunitat que es preocupa pel benestar de cadascun dels membres i treballa activament per construir la convivència més enllà del treball individual que cada docent duu a terme a classe. Als IES cal prioritzar l'estructura dels equips docents més que la departamental, ja que aquesta no afavoreix tant el treball cooperatiu.

7. Estendre la formació en convivència

L'estudi reflecteix la necessitat de formar la comunitat educativa com una eina fonamental de prevenció i de resolució de conflictes. Cal formar els alumnes en competències emocionals per aconseguir un model de convivència basat en el respecte mutu. Això s'ha de fer des de cada matèria i activitat i, així mateix, amb programes d'educació en valors que ensenyin com rebutjar la violència, com desenvolupar l'empatia, com compatibilitzar drets amb deures, com establir relacions basades en el respecte, la tolerància i la igualtat. Cal formar els professors en temes de convivència i sobre com col·laborar amb les famílies en la prevenció i la gestió dels conflictes. S'ha de fer el mateix amb les famílies, ja que la responsabilitat de construir una convivència de qualitat és de tota la comunitat educativa.

8. Promoure una col·laboració més estreta i continuada entre l'escola i les famílies

Millorar la convivència –i l'educació en general– és un objectiu compartit per l'escola i les famílies; cal, per tant, transmetre'ls els avantatges de la participació –no només en la prestació de serveis–, d'actuar conjuntament amb els professors amb una comunicació contínua, etc. Per això són necessaris els projectes compartits, la participació en l'elaboració de normes, per exemple, l'adaptació dels horaris dels centres a les possibilitats de les famílies; és a dir, cal treballar en xarxa amb la participació de l'entorn. L'existència de canals de participació real de tota la comunitat educativa potencia el sentiment de pertinença al centre i millora el clima de convivència escolar.

9. La prevenció de l'exclusió i la violència com a estratègia bàsica per a la construcció de la convivència especialment des d'una perspectiva de gènere

Les correlacions oposades entre les diferents conductes destructives dels alumnes (cap a companys, cap als professors i cap a ells mateixos –en forma de consum de drogues–) reflecteixen la necessitat de prevenir aquests problemes des d'una perspectiva integral que inclogui un tractament específic per a cadascun d'aquests problemes i eradiqui les principals condicions generals de risc relacionades amb aquestes conductes destructives: l'absència d'oportunitats de protagonisme positiu dins l'aula tal com les perceben els estudiants, la justificació de la violència i el fet d'escoltar dels adults de referència que és convenient utilitzar la violència com a sistema de resolució de conflictes. D'aquestes circumstàncies en deriven tres pautes importants de prevenció de la violència:

- Incrementar les oportunitats perquè tots els alumnes tinguin experiències d'èxit i un protagonisme positiu a l'escola i vegin en el professor un aliat per aconseguir-ho.
- Establir programes d'educació en valors que ensenyin com rebutjar tota casta de violència, com desenvolupar l'empatia, com coordinar drets amb deures i com establir relacions basades en el respecte mutu, la tolerància i la igualtat.
- Promoure la col·laboració entre l'escola i la família en la prevenció i el tractament dels problemes per poder arribar també als casos més difícils i orientar la col·laboració positivament entorn d'un objectiu compartit: millorar l'educació amb la col·laboració i el suport de professionals i amb recursos que permetin arribar també als casos més complexos.

És important aprendre a valorar-se a un mateix i a valorar les diferències dins un model basat en el respecte mutu i en la igualtat com a expressió quotidiana del respecte als drets humans i amb el qual la nostra societat s'identifica com a marc general de convivència.

10. Difondre els resultats, les conclusions i les propostes de l'estudi sobre la convivència escolar, així com les bones pràctiques de millora de la convivència

És convenient difondre aquests resultats entre la comunitat educativa per tal que se'n puguin potenciar els aspectes positius, millorar els que no funcionen i cercar-hi possibles alternatives. En aquest sentit, és interessant donar a conèixer les bones pràctiques educatives perquè serveixin de model a altres centres. Aquesta difusió es pot dur a terme a través de formació impartida als centres i seminaris o congressos de convivència.

Universitat de les
Illes Balears

Govern de les Illes Balears

Conselleria d'Educació,
Cultura i Universitats